

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

Datum juli 2014

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	DCM/MA

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1 Inleiding	5
2 Landeninformatie	6
2.1 Politieke ontwikkelingen	6
2.1.1 Het conflict tussen Rusland en Oekraïne	8
2.2 Veiligheidssituatie	9
2.3 Documenten	10
2.3.1 Identiteits- en reisdocumenten	10
2.3.2 Biometrische gegevens	12
2.3.3 Documentfraude	12
3 Mensenrechten	13
3.1 Juridische context	13
3.1.1 Verdragen	13
3.1.2 Grondwet	13
3.1.3 Strafrecht en strafprocesrecht	13
3.1.4 Administratief recht	14
3.1.5 Familierecht	14
3.1.6 Etniciteitsrecht	15
3.1.7 Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving	15
3.1.8 De 'Anti-demonstratiewet'	16
3.1.9 De 'Ngo-wet'	18
3.1.10 De 'Hoogverraadwet'	20
3.1.11 De 'Blasfemiewet'	20
3.1.12 De 'Anti-LHBT-propagandawet'	21
3.2 Toezicht en rechtsbescherming	22
3.2.1 Aangiftes	22
3.2.2 De rol van ngo's en internationale organisaties	24
3.2.3 De rol van de ombudsman in het Russische rechtssysteem	24
3.2.4 De rol van de Prokuratura (Openbaar Ministerie)	26
3.2.5 Corruptie in het Russische rechtssysteem	27
3.3 Naleving en schendingen	27
3.3.1 Vrijheid van meningsuiting	27
3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering	31
3.3.3 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	32
3.3.4 Bewegingsvrijheid	34
3.3.5 Rechtsgang	36
3.3.6 Arrestaties, bewaring en detentie	37
3.3.7 Mishandeling en foltering	38
3.3.8 Verdwijningen en ontvoeringen	39
3.3.9 Buitengerechtelijke executies en moorden	39
3.3.10 Doodstraf	39
3.4 Positie van specifieke groepen	39
3.4.1 Leden van oppositiepartijen en politieke activisten	39
3.4.2 Etnische minderheden	41
3.4.3 Religieuze minderheden	44

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

3.4.4	Vrouwen.....	44
3.4.5	LHBT (Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender).....	46
3.4.6	Alleenstaande minderjarigen	49
3.4.7	Dienstplichtweigeraars en deserteurs.....	51
4	Vluchtelingen en ontheemden.....	55
4.1	Ontheemden- en vluchtelingenstroom.....	55
4.2	Opvang in de regio	57
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	57
4.4	Terugkeer	59
5	Situatie in de Noordelijke Kaukasus	61
5.1	Politieke situatie.....	61
5.1.1	Tsjetsjenië	62
5.1.2	Overige delen van de Noordelijke Kaukasus	62
5.2	Veiligheidssituatie	63
5.3	Bloed- en erekwesities	64
5.4	Tsjetsjenen in de Russische Federatie	64
5.5	Alleenstaande minderjarigen	66
5.6	Vrouwen	66
6	Bijlagen	69
6.1	Geraadpleegde openbare bronnen.....	69
6.1.1	Artikelen, nieuwsberichten en persberichten	69
6.1.2	Rapporten en publicaties	70
6.1.3	Wetteksten	71
6.1.4	Websites.....	72
6.2	Kaarten Russische Federatie en de Noordelijke Kaukasus	73

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Russische Federatie¹ beschreven, voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit dat land en voor de besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Russische asielzoekers. Het ambtsbericht beslaat de periode van juni 2013 tot en met juni 2014.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, (niet-)gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in Moskou en Sint-Petersburg aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In dit algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen (aangemerkt in het notenapparaat met 'vertrouwelijke bron(nen)').

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek- en veiligheidsgebied. In hoofdstuk twee wordt eveneens ingegaan op identiteits- en reisdocumenten.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in de Russische Federatie geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Rusland partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt een beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van vluchtelingen, binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

De situatie in het federale district Noordelijke Kaukasus wordt in hoofdstuk vijf beschreven. Hierbij wordt ingegaan op de politieke en veiligheidssituatie, alsmede op bloed- en erkwesties en de positie van enkele specifieke groepen.

¹ De namen 'Russische Federatie' en 'Rusland' zijn gelijk volgens artikel 1, lid 2, van de Russische grondwet. De beide namen worden in dit ambtsbericht dan ook afwisselend gebruikt.

2 Landeninformatie

2.1 Politieke ontwikkelingen

In de verslagperiode heeft de regering van president Vladimir Poetin de grip op de Russische politiek verstevigd en werden restrictieve wetwijzigingen doorgevoerd die de vrijheid van vereniging en vergadering, vrije meningsuiting en mediavrijheid, in vergelijking met de vorige verslagperiode, verder inperkten. De wetsaanpassingen, die sinds de herverkiezing van Poetin in 2012 werden doorgevoerd (zie hiervoor paragraaf 3.1.7 en verder) en die tot hoge boetes en soms gevangenisstraffen kunnen leiden, hadden over het algemeen een afschrikwekkend effect op critici van de regering. Volgens analisten nam de populariteit van de president geleidelijk enigszins af in het eerste deel van de verslagperiode, maar bleef de steun onder de bevolking voor zijn regering relatief hoog. Poetins populariteit steeg aanzienlijk gedurende de succesvol verlopen Olympische Winterspelen in Sotsji en door de Russische inlijving van het Oekraïense schiereiland de Krim (zie hieronder).²

De oppositiebeweging bleek in de verslagperiode niet in staat brede steun onder de bevolking te verkrijgen en bleef goeddeels onderling verdeeld.³ Wel vonden met een zekere regelmaat demonstraties plaats (vooral in Moskou) tegen de regering van Poetin, echter niet meer op dezelfde schaal als ten tijde van de Doemaverkiezingen in december 2011 en de presidentsverkiezing in maart 2012. De grootste demonstratie vond plaats op 15 maart 2014 in Moskou toen ongeveer 50.000 mensen op straat protesteerden tegen de Russische interventie op de Krim in Oekraïne (zie hieronder).⁴

De gedurende 2012 en 2013 ingevoerde wetgeving op een aantal (mensenrechten) gebieden en de in hoog tempo in de verslagperiode ingevoerde aanscherping van die wetgeving, leidden tot een verdere inperking van politieke en burgerlijke vrijheden.⁵ Zo werd er door de Russische autoriteiten in het hele land op grote schaal uitvoering gegeven aan de nieuwe wetgeving die ngo's met buitenlandse financiering en een (in de optiek van de autoriteiten) politiek programma dwingt zich te laten registreren als 'buitenlandse agent'.⁶ Het gevolg hiervan was dat de *Prokuratura* (het Russische Openbaar Ministerie), het ministerie van Justitie en andere overheidsdiensten invallen deden bij honderden ngo's door heel Rusland en dat tientallen ngo's en hun leiders rechtszaken aanspanden om te ontkomen aan deze registratieplicht. In een enkel geval dreigde een strafrechtelijke procedure voor de leider van een ngo.⁷

² Op de staatstelevisie en in de diverse media werd in de verslagperiode een continue propaganda gevoerd die Poetin als een groot en daadkrachtige leider portretteert en die anti-westerse sentimenten onder de bevolking aanwakkert. Vertrouwelijke bron.

³ Konrad-Adenauer Stiftung: *Länderbericht Russland: Einiges Russland versus zersplitterte Opposition* (september 2013), Congressional Research Service: *Russian political, economic and security issues and U.S. interests* (7 maart 2014). Vertrouwelijke bronnen.

⁴ Zie voor de demonstraties ten tijde van de Doemaverkiezingen (2011) en de presidentsverkiezing (2012) algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Zie voor de ontwikkelingen binnen de oppositiebeweging en voor demonstraties in de verslagperiode en een uitwerking van de 'anti-demonstratiewet' paragraaf 3.1.7 en paragraaf 3.4.1. Vertrouwelijke bron.

⁵ Zie hiervoor met name paragraaf 3.1 en paragraaf 3.3.

⁶ De autoriteiten hanteren in dit verband een zeer brede opvatting van wat onder politieke activiteiten kan worden verstaan. Zo kunnen oproepen van organisaties tot (juridische) hervormingen, bewustwordingscampagnes en zelfs concrete hulpverlening aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen politiek worden geduid. Zie voor een verdere uitwerking van de 'ngo-wet' paragraaf 3.1.8.

⁷ In het Russische begrippenkader wordt de term 'buitenlandse agent' geassocieerd met spionage, waardoor de bewegingsruimte van een als buitenlandse agent geregistreerde ngo wordt beperkt. In het huidige anti-westerse klimaat in Rusland betekent een dergelijke kwalificatie dat de verrichtingen van de betrokken ngo onder een

De wetsbepalingen inzake het verbod op propaganda van niet-traditionele seksuele relaties onder minderjarigen (de zogenaamde 'anti-LHBT-propagandawet') zorgden voor verdere verslechtering van het klimaat voor LHBT's in Rusland.⁸ Ook kwam de vrijheid van meningsuiting verder onder druk te staan door strengere wetgeving inzake godslastering en op het gebied van internet.⁹

In september 2013 stelde oppositieleider en anti-corruptieactivist Alexei Navalny¹⁰ zich kandidaat voor het burgemeesterschap van Moskou. Sergei Sobjanin, de kandidaat die namens de regeringspartij *Verenigd Rusland* deelnam aan de verkiezing en tevens zittende burgemeester, won in de eerste ronde met 51,3% van de stemmen, waardoor een tweede ronde niet nodig was. Navalny haalde 27,2% van de stemmen waarmee hij als tweede eindigde. Navalny stelde dat er sprake was van verkiezingsfraude en riep zijn achterban op om te protesteren in de straten van Moskou, om een tweede stemronde af te dwingen. Het gemeentebestuur van Moskou verklaarde de uitslag geldig en stelde dat de verkiezing transparant was verlopen. Ook de onafhankelijke verkiezingswaarnemer *Golos* had geen aanwijzingen dat er op grote schaal was gefraudeerd.¹¹

Naast de burgemeestersverkiezing in Moskou werden ook in acht andere steden burgemeestersverkiezingen gehouden en werden in zeven districten¹² in Rusland gouverneursverkiezingen gehouden.¹³ Ook werden in zestien regio's gemeenteraadsverkiezingen gehouden. In bijna alle gevallen won de kandidaat van de regeringspartij *Verenigd Rusland*, behalve in Jekaterinburg waar anti-drugs activist Jevgeni Roizman de verkiezing won. Waarnemers en politici, ook leden van de oppositie, verklaarden dat zich tijdens de verkiezingen voor zover bekend weinig onregelmatigheden hadden voorgedaan.¹⁴

In december 2013 werd op basis van een nieuwe amnestiewet¹⁵ een aantal gevangenen in vrijheid gesteld. Zo werd aan de in voorarrest gehouden leden van de bemanning van het Greenpeace schip *Arctic Sunrise* en de leden van punkband Pussy Riot amnestie verleend. Ook werden de aanklachten ingetrokken van enkele personen die waren opgepakt in verband met deelname aan de massademonstratie op het Moskouse Bolotnaja Plein op 6 mei 2012¹⁶. Kort daarna werd aan voormalig oligarch Michail Chodorkovski gratie verleend na tien jaar gevangenisstraf vanwege vermeende fraude. De meervoudige gratieverlening werd door velen beschouwd als

vergrootglas komen te liggen. Ook moet aan elk 'product' van de ngo het label 'afkomstig van een buitenlandse agent' worden gekoppeld. Human Rights Watch: *Russia: "Foreign Agents" law hits hundreds of ngo's: updated 15 March 2014* en: *Russia: Constitutional Court upholds "Foreign Agents" law* (9 april 2014), Amnesty International: *Russian court forces closure of human rights ngo* (8 april 2014).

⁸ Zie voor een uitwerking van de 'anti-lhbt-propagandawet' paragraaf 3.1.11.

⁹ Zie voor een uitwerking van de 'blasfemiewet' en de internetwetgeving paragraaf 3.1.10 en paragraaf 3.3.1. Human Rights Watch: *2014 World report* (januari 2014).

¹⁰ Zie voor de rechtszaken tegen Navalny paragraaf 3.4.1.

¹¹ Economist Intelligence Unit: *Country Report Russia January 2014*, BBC News: *Putin ally Sergei Sobyjanin wins Moscow mayor election* (9 september 2013), The Guardian: *Putin's nose bloodies by Russia's mayoral candidates* (9 september 2013). Vertrouwelijke bron.

¹² Waaronder in de Noordelijke Kaukasusrepublicen Dagestan en Ingoesjetië.

¹³ Districten kunnen er voor kiezen om gouverneurs te kiezen, dan wel deze door de federale regering te laten aanstellen.

¹⁴ Russia Today: *Pro-Putin majority party sweeps first nationwide electionday* (9 september 2013), The Guardian: *Putin's nose bloodies by Russia's rival mayoral candidates* (9 september 2013), BBC News: *Putin ally Sergei Sobyjanin wins Moscow mayor election* (9 september 2013). Vertrouwelijke bron.

¹⁵ Deze nieuwe amnestiewet werd op 18 december 2013 door het Russische Parlement aangenomen.

¹⁶ Tijdens deze protestbijeenkomst op de dag voor de inauguratie van president Poetin, raakten betogers slaags met de oproerpolitie en werden er tientallen gearresteerd. Een aantal betogers zit nog altijd in voorarrest. Enkel van hen kunnen tot tien jaar gevangenisstraf krijgen. Vertrouwelijke bron.

een poging van Poetin het geschonden Russische blazoën op het gebied van de eerbiediging van de mensenrechten in Rusland op te poetsen in de aanloop naar de Olympische Winterspelen in Sotsji. Een aantal regeringsleiders had naar aanleiding van de mensenrechtensituatie in Rusland (en in het bijzonder naar aanleiding van het in werking treden van de 'anti-LHBT-propagandawet', zie paragraaf 3.1.) aangegeven niet naar de openingsceremonie van de Winterspelen te komen.¹⁷

2.1.1 *Het conflict tussen Rusland en Oekraïne*

Tegen het einde van februari 2014 werden Russische militaire eenheden actief in de autonome Oekraïense republiek de Krim. Na langdurige ongeregeldheden op het *Plein van de Onafhankelijkheid* (Maidan-plein) in de Oekraïense hoofdstad Kiev en de machtswisseling waarbij de Russisch-gezinde Oekraïense president Janoekovitsj werd afgezet en verdreven, ontstond onrust onder de Russischspreekende en pro-Russische meerderheid van de bevolking van de Krim. Het lokale bestuur van de Krim schreef vervolgens een referendum uit waarbij de bevolking van de Krim de keuze had tussen aansluiting bij Rusland of een zelfstandiger status binnen Oekraïne.¹⁸ Het referendum van 16 maart 2014 resulteerde in een uitslag van 97% van de stemmen voor aansluiting bij Rusland. Op 18 maart 2014 werd de Krim officieel ingelijfd bij Rusland.

De annexatie van de Krim door Rusland werd internationaal veroordeeld als een schending van het internationaal recht en als een schending van de soevereiniteit van de Oekraïense staat.¹⁹ In Rusland zelf echter, heeft de annexatie de populariteit van president Poetin sterk doen stijgen. Een groot deel van de Russische bevolking staat achter de handelwijze van Poetin ten aanzien van de Krim en ziet het gebied als Russisch territorium. Desondanks gingen in Moskou op 15 maart 2014 tienduizenden burgers de straat op om te protesteren tegen de annexatie (zie ook paragraaf 3.1.). Mensenrechtenverdedigers constateerden dat met het oplopen van het conflict rondom Oekraïne, de Russische overheid harder optrad tegen personen, groeperingen en organisaties die zich kritisch opstelden ten aanzien van het beleid van president Poetin.²⁰

Gedurende de verslagperiode liepen de spanningen tussen Oekraïne en Rusland verder op in verband met onrust in het oosten en zuiden van Oekraïne, waar vanaf 7 april 2014 pro-Russische milities en groeperingen overheidsgebouwen bezetten, onder andere in de steden Donetsk, Slavjansk en Kharkov. Ondanks een op 17 april 2014 in Genève gesloten overeenkomst tussen Rusland, de Verenigde Staten, Oekraïne en de Europese Unie tot de-escalatie van de situatie in het oosten van Oekraïne, was het aan het einde van de verslagperiode nog altijd zeer onrustig in

¹⁷ Economist Intelligence Unit: *Country Report Russia January 2014*, Amnesty International: *Amnesty law no substitute for effective justice system* (18 december 2013), Volkskrant: *Zijn wij te laf voor een boycot van Sotsji? 'We laten de Russen in de put zakken'* (19 december 2013).

¹⁸ Op 28 februari werd door het Russische parlement een wet in behandeling genomen die het inlijven van grondgebied bij Rusland vergemakkelijkt. Het betreft daarbij gebieden die zelf via een referendum te kennen hebben gegeven zich te willen aansluiten bij Rusland. Tegelijkertijd werd wetgeving voorbereid die het voor Oekraïners makkelijker maakt om Russisch staatsburger te worden. Consortium of Defense Analysts: *Russian parliament simplifies annexation of new territories in move to take over Crimea* (1 maart 2014), RIA Novosti: *Russian lawmakers push to simplify annexing new territories* (28 februari 2014).

¹⁹ Onder andere binnen VN-verband waar op 27 maart 2014 een resolutie werd aangenomen die de overname als onwettig verklaarde. Aljazeera: *Timeline Ukraine's political crisis* (<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/timeline-ukraine-political-crisis-201431143722854652.html>).

²⁰ USA Today: *Putin's move on Crimea bolsters popularity back home* (19 maart 2014) en: *Timeline: Key events in Ukraine* (19 maart 2014), Aljazeera: *Timeline: Ukraine's political crisis* (<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/timeline-ukraine-political-crisis-201431143722854652.html>), New York Times: *As Putin's popularity soars, voices of opposition are being drowned out* (15 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014).

diverse steden in het oosten en zuiden van Oekraïne. Op 11 mei 2014 werd in de Oost-Oekraïense regio's Donetsk en Loegansk een referendum gehouden waarbij de bevolking voor of tegen afscheiding van Oekraïne kon stemmen. Bijna 90 procent van de stemmers stemde voor afscheiding. Het referendum werd door de Oekraïense regering in Kiev en de internationale gemeenschap bestempeld als illegaal. De pro-Russische separatisten in de Oost-Oekraïense regio's riepen de Russische federale regering op de regio's bij de Russische Federatie in te lijven.²¹ Rusland lijfde de regio's niet in, maar de zelfverklaarde autonome republieken Donetsk en Loegansk vormden eind mei 2014 een unie onder de noemer Novorossija.²²

2.2 Veiligheidssituatie

In de grote steden in Rusland zoals Moskou en Sint Petersburg is de veiligheidssituatie vergelijkbaar met die in andere grote (Europese) steden. De centra van deze steden zijn over het algemeen veilig. De veiligheidssituatie in Russische steden als Moskou en Sint Petersburg is slechter voor specifieke (etnische) groepen zoals personen uit Centraal-Azië of de Kaukasus vanwege het risico te maken te krijgen met discriminatie of geweld (zie hiervoor paragraaf 3.4.2). Tevens was er in de aanloop naar en tijdens de Olympische Winterspelen in Sotsji een grotere dreiging van terreuraanslagen, met name op publieke plekken zoals vliegvelden, treinstations en metrostations. Gedurende de Winterspelen zijn er evenwel geen aanslagen gepleegd in de grote steden in Rusland. Ook na de winterspelen werden er geen aanslagen meer gepleegd (buiten de Noordelijke Kaukasus). De veiligheidssituatie in de Noordelijke Kaukasus is in de verslagperiode niet veranderd ten opzichte van de voorgaande periode en bleef onverminderd instabiel (zie hiervoor paragraaf 5.2).

In delen van de Russische Federatie werden in de verslagperiode (terroristische) aanslagen gepleegd. Dit hield voor een deel verband met de Olympische Winterspelen in Sotsji.²³ De Tsjetsjeense rebellenleider en zelfverklaarde 'emir van de Kaukasus', Dokoe Oemarov, riep in juli 2013 op tot het plegen van aanslagen buiten de Noordelijke Kaukasus met als doel het ontregelen van de voorbereidingen van de Winterspelen en als vergelding voor de federale interventies in de Noordelijke Kaukasus. Oemarov zou inmiddels zijn gedood volgens berichtgeving van de aan de rebellen gelieerde website *Kavkaz Center* (zie ook paragraaf 5.2).²⁴

Op 29 en 30 december 2013 werden twee (zelfmoord-) aanslagen gepleegd in Volgograd²⁵, één op het centrale treinstation en één in een trolleybus. Hierbij werden ten minste 34 mensen gedood. Naar aanleiding van de twee aanslagen werden de veiligheidsmaatregelen in de hele Russische Federatie opgeschroefd.²⁶ Al eerder (op 21 oktober 2013) werd in Volgograd een zelfmoordaanslag gepleegd op

²¹ Aljazeera: *Timeline: Ukraine's political crisis* (<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/timeline-ukraine-political-crisis-201431143722854652.html>), NOS.nl: *Doden in Oost-Oekraïne na schietpartij* (20 april 2014), Volkskrant: *'Volksrepubliek Donetsk' vraagt aansluiting Rusland* (12 mei 2014).

²² The Voice of Russia: *Donetsk, Lugansk People's Republics unite in Novorossiya* (24 mei 2014), Itar-Tass: *Donetsk, Lugansk republics unite in "Novorossiya state"* (24 mei 2014)

²³ Het is niet duidelijk in welke mate het terroristisch geweld is toegenomen aangezien er in de verslagperiode meer (media) aandacht was voor geweldsincidenten in Rusland vanwege de Winterspelen.

²⁴ The Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor: *Perceived imminent terrorist threat in Russia triggers unprecedented security clampdown* (9 januari 2014), NOS.nl: *Oemarov: Sotsji moet gestopt* (3 juli 2013), Huffington Post: *Doku Umarov dead? Islamist website says North Caucasus rebel leader died* (18 maart 2014), BBC News: *Profile: Chechen leader Doku Umarov* (18 maart 2014), zie ook Kavkaz Center.com: <http://www.kavkazcenter.com/enq/content/2014/03/30/19100.shtml>.

²⁵ Voorheen Stalingrad.

²⁶ NRC: *700 arrestaties en 2.500 huizen doorzocht na aanslagen Volgograd* (2 januari 2014), Volkskrant: *Zeker veertien doden bij tweede 'terroristische aanslag' Volgograd* (30 december 2013).

een bus, waarbij zes personen werden gedood.²⁷ De verantwoordelijkheid voor de aanslagen in Volgograd in december werd op 20 januari 2014 in een videoboodschap opgeëist door een islamistische groepering uit Dagestan. In dezelfde video werden nog meer aanslagen aangekondigd in de aanloop naar en tijdens de winterspelen. Op 5 februari 2014 meldde de Dagestaanse politie dat het vermoedelijke brein achter de laatste twee aanslagen in Volgograd was gedood tijdens een vuurgevecht met veiligheidsagenten in het dorp Izberbash in Dagestan.²⁸

Op 8 januari 2014 werden in Pyatigorsk, de hoofdstad van de regio Stavropol, de lichamen van zes personen gevonden. Onderzoekers stelden vast dat er ten minste één autobom was afgegaan tijdens het incident, maar dat de slachtoffers door kogels om het leven waren gekomen. Op 9 februari 2014 werd de aanslag door middel van een videoboodschap opgeëist door de rebellenleider Tengiz Guketlov uit Kabardino-Balkarië. Guketlov stelde dat de aanslag een vergelding was voor de dood van 35 onschuldige moslims uit de regio, die tijdens meerdere veiligheidsoperaties werden gedood en dat de aanslag niets te maken had met de Olympische Winterspelen. Het incident was de aanleiding voor de Russische veiligheidsdiensten om een speciale veiligheidsoperatie uit te voeren in de gehele provincie Stavropol.²⁹

2.3 Documenten

2.3.1 Identiteits- en reisdocumenten

Binnen de verslagperiode hebben zich voor zover kon worden nagegaan geen wijzigingen voorgedaan met betrekking tot Russische reis- en identiteitsdocumenten.

In de Russische Federatie bestaat een legitimatieplicht voor iedereen vanaf veertien jaar. Men dient te allen tijde een geldig legitimatiebewijs te kunnen tonen. Het niet in het bezit hebben ervan is een bestuursrechtelijke overtreding en kan worden bestraft met een geldboete. Het binnenlands paspoort is het belangrijkste identificatiedocument omdat dit, naast persoonsgegevens, gegevens over de woonplaatsregistratie bevat (zie voor de woonregistratieplicht paragraaf 3.3.4). Bij binnenlandse reizen dienen Russische burgers altijd hun binnenlandse paspoort bij zich te dragen. Andere documenten die kunnen dienen om de identiteit van een persoon vast te stellen zijn: een internationaal paspoort, een militair boekje, een zeemanspaspoort, een diplomatiek paspoort, een dienstpaspoot, een rijbewijs en elk ander door officiële instanties verstrekt document, waarop zowel een foto als de naam van de houder vermeld staan (bijvoorbeeld een werkpas of een schoolpas). Deze documenten kunnen niet worden gebruikt voor (administratieve) handelingen waarbij het aantonen van een woonregistratie benodigd is en worden daardoor door de autoriteiten niet zonder meer geaccepteerd als legitimatiebewijs. De facto dient daarom nagenoeg altijd het binnenlands paspoort als identiteitsbewijs en dragen Russen dit paspoort in de regel altijd bij zich.³⁰

²⁷ BBC News: *Russia bus bomb: Volgograd blast kills six* (21 oktober 2013).

²⁸ NBC News: *Olympics terror dragnet: Russia hunts as many as four 'black widows'* (20 januari 2014), Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL): *Report says Dagestan police claim killing of Volgograd mastermind* (5 februari 2014).

²⁹ Stavropol ligt binnen het federale district Noordelijke Kaukasus maar is in tegenstelling tot de meeste gebieden binnen het district bijna volledig etnisch Russisch. The Guardian: *Russia's southern Stavropol region on alert after bodies found* (9 januari 2014), CNN: *Russia: Six deaths, car blast prompts security sweep ahead of Games in Sochi* (10 januari 2014), RFE/RL: *North Caucasus insurgency leader claims Stavropol killings* (10 februari 2014).

³⁰ Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

Zonder geldig identiteitsbewijs kan men in Rusland geen wettelijke transacties afsluiten, geen officiële administratieve handelingen verrichten en geen gebruik maken van overheidsdiensten. De politie kan burgers op straat om een identiteitsbewijs vragen. Op basis van de Politiewet kan dit alleen indien er gerede verdenking bestaat dat de persoon in kwestie een overtreding of misdrijf begaat. In praktijk is de interpretatievrijheid van de politie hierbij echter groot en kan de politie burgers op willekeurige basis om een identiteitsbewijs vragen.³¹

Paspoorten

Vanaf de leeftijd van veertien jaar moet men een binnenlands paspoort aanvragen. Vóór de leeftijd van veertien jaar is een geboorteakte voldoende als legitimatiebewijs. In het binnenlands paspoort staan de volledige naam, geslacht, geboorteplaats en –datum en een pasfoto van de houder. Ook bevat het de woonplaatsregistratie, dienstplichtgegevens, burgerlijke staat, eventueel ingeschreven kinderen onder de veertien jaar en andere internationale paspoorten uitgegeven door de Russische autoriteiten. Er bestaan drie categorieën binnenlandse paspoorten: het eerste paspoort is geldig tot het 20ste jaar, het tweede paspoort is geldig vanaf 20 jaar tot en met 44 jaar en het derde paspoort blijft vanaf 45 jaar de rest van het leven geldig.

Binnenlandse paspoorten kunnen in persoon worden aangevraagd bij (een lokale vestiging van) het ministerie van Binnenlandse Zaken, de facto bij een kantoor van de Federale Migratiedienst, de FMS (*Federal'naya Migratsionnaya Sluzhba*). Sinds 2007 kan dit in alle regio's van de Russische Federatie. Ook kan een aanvraag worden ingediend via een staatsportaal op het internet. De aanvraag vindt dan plaats via een elektronisch aanvraagformulier. Per e-mail wordt daarop door de FMS een bevestiging van de aanvraag verstuurd en de aanvrager ontvangt een brief waarin staat bij welke vestiging het paspoort afgehaald kan worden. In de regel dienen paspoorten persoonlijk te worden afgehaald. Paspoorten worden niet per post naar de aanvrager verstuurd. Ook wanneer een persoon in het buitenland verblijft, moet het binnenlands paspoort doorgaans persoonlijk in de Russische Federatie worden aangevraagd en afgehaald. Het is mogelijk een derde persoon een paspoort te laten aanvragen of afhalen, maar dan moet er een notarieel gewaarmerkte, officiële schriftelijke verklaring worden bijgevoegd waarom de aanvrager niet in persoon kan verschijnen. Alle te overleggen documenten die zijn benodigd voor de aanvraag dienen in dat geval eveneens notarieel gewaarmerkt te zijn.³²

Voor reizen naar bestemmingen buiten de Russische Federatie (behoudens een aantal landen van de voormalige Sovjet-Unie), dient men te beschikken over een internationaal paspoort. Sinds 2007 worden biometrische internationale paspoorten afgegeven. Vanaf 1 maart 2010 zijn biometrische internationale paspoorten tien jaar geldig (voorheen vijf jaar). De aanvrager kan kiezen tussen een biometrisch paspoort en een niet-biometrisch paspoort ('oude stijl') dat vijf jaar geldig is. Aanvragen voor een internationaal paspoort kunnen bij een lokale paspoortdienst (een kantoor van de FMS) of via een staatsportaal op internet worden ingediend, waarna de behandeling ervan op centraal niveau wordt afgehandeld. Het paspoort dient in persoon te worden afgehaald. Voor minderjarigen kan dit reisdocument

³¹ In praktijk hebben vooral de Centraal-Aziatische migranten, personen uit de Noordelijke Kaukasus en (andere) personen met een donkere huidskleur te maken met willekeurige politiecontroles op identiteitspapieren (zie ook paragraaf 3.4.2). zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³² Immigration and Refugee Board of Canada: Russia: *Requirements and procedures to obtain internal and foreign travel passports; whether biometric passports have been issued; if so, information on the biometric passport, including stored biometric data and its appearance; requirements and procedures to obtain a biometric passport within Russia; whether it can be replaced and renewed from abroad, including requirements and procedures* (8 november 2011). Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

vanaf de geboorte door ouders of voogd worden aangevraagd. De Russische binnenlandse veiligheidsdienst, FSB (*Federal'naya Sluzhba Bezopasnosti*), beoordeelt en registreert de afgifte van internationale paspoorten in de Russische Federatie. Personen die in het buitenland verblijven kunnen hun internationale paspoort via het Russische consulaat in het betreffende land vernieuwen. Dit kan op vertoon van het oude, nog niet verlopen, internationale paspoort of op vertoon van het Russische binnenlandse paspoort, indien het internationale paspoort is verlopen of kwijtgeraakt.

2.3.2 *Biometrische gegevens*

Thans worden er van specifieke categorieën personen (tijdelijk) vingerafdrukken en pasfoto's geregistreerd in de centrale database van de FMS. Dit geldt bijvoorbeeld voor reisdocumenten voor vluchtelingen of documenten voor staatlozen. De afdrukken van twee wijsvingers van de betrokkene worden opgeslagen in de database totdat het bewuste document wordt uitgegeven. Daarna worden de vingerafdrukken weer verwijderd. Wel blijft hiervan een aantekening in het systeem staan. Ook worden vingerafdrukken en pasfoto's van criminelen opgeslagen. Pasfoto's worden nu reeds van iedere paspoortaanvrager opgeslagen in het systeem. Sinds 1 januari 2014 worden volgens de FMS ook biometrische gegevens opgeslagen in de database van personen die op basis van een werkvergunning in de Russische Federatie verblijven.³³ De FMS heeft de verantwoordelijkheid voor het bijhouden van de database. Verschillende overheidsinstanties en overheidsmedewerkers kunnen toegang krijgen tot deze database. Dit kan echter alleen met een gegronde reden en via speciale beveiligde procedures vanwege de persoonsgevoeligheid van het systeem.³⁴

2.3.3 *Documentfraude*

De FMS stelt dat het vervalsen van paspoorten nagenoeg onmogelijk is aangezien de echtheid van paspoorten via een elektronisch systeem geverifieerd kan worden.³⁵ Diverse bronnen stellen echter dat het betalen van steekpenningen voor het verkrijgen van identiteitsdocumenten veel voorkomt in de Russische Federatie.³⁶ Ten aanzien van documentfraude ten behoeve van asielaanvragen in het buitenland stelt de FMS dat asielaanvragers vaak hun Russische identiteitsbewijzen vernietigen voordat ze zich in het land van aankomst melden. Volgens een bron zouden asielaanvragers regelmatig gebruik maken van vervalste medische dossiers en politierapporten, die niet op naam zijn gesteld, om zo opgelopen trauma's en letsel aan te tonen ten bate van de asielaanvraag.³⁷ Volgens een rapport van de *Immigration and Refugee Board of Canada* van 15 november 2013 bestaan er (vooral in Moskou) groepen handelaren die op grote schaal valse documenten kunnen verstrekken waaronder paspoorten, migratiedocumenten en geboortecertificaten.³⁸

³³ Vertrouwelijke bron. Zie ook ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁴ Vertrouwelijke bron. Zie ook ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁵ Vertrouwelijke bron.

³⁶ Volgens een specialist in post-Sovjet politieke ontwikkelingen en strafrecht aan de universiteit van Toronto kan in Rusland nog altijd gemakkelijk illegaal aan alle soorten documenten worden gekomen (zie hiervoor *Immigration and Refugee Board of Canada: Russia: Availability of fraudulent documents* (15 november 2013) via Refworld: <http://www.refworld.org/docid/52a831074.html>).

³⁷ Met deze bron is gesproken in december 2012. Vertrouwelijke bron.

³⁸ Deze situatie is ongewijzigd sinds de vorige verslagperiode. Zie ook *Immigration and Refugee Board of Canada: Russia: Availability of fraudulent documents* (15 november 2013).

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen

De Russische Federatie (toen nog Sovjet-Unie) heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens uit 1948 ondertekend en is partij bij de belangrijkste VN-verdragen op het terrein van de mensenrechten waaronder het Verdrag inzake de Status van Vluchtelingen uit 1951 en het bijbehorende protocol uit 1967 (beide getekend op 2 februari 1993).³⁹

Rusland is sinds 1996 lid van de Raad van Europa. Het Europees Verdrag voor de Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) is door Rusland op 5 mei 1998 geratificeerd.⁴⁰

3.1.2 Grondwet

De grondwet van de Russische Federatie is op 12 december 1993 aangenomen en op 25 december 1993 in werking getreden.⁴¹ Een aantal deelrepublieken in de Russische Federatie – waaronder de republieken van de Noordelijke Kaukasus⁴² – heeft een eigen grondwet, maar krachtens artikel 4 van de federale grondwet prevaleert federale wetgeving boven die van een deelrepubliek. De grondwet voorziet in de wettelijke waarborging van de meeste fundamentele mensenrechten.⁴³

3.1.3 Strafrecht en strafprocesrecht

Het strafrecht in de Russische Federatie is neergelegd in het wetboek van Strafrecht⁴⁴, aangenomen op 13 juni 1996 en in werking getreden op 1 januari 1997.⁴⁵ Het strafprocesrecht is geregeld via het Wetboek van Strafvordering.⁴⁶ Dit is aangenomen op 18 december 2001 en in werking getreden op 1 juli 2002.⁴⁷

Het Wetboek van Strafrecht onderscheidt vier soorten misdaden: lichte vergrijpen, vergrijpen van een gemiddelde zwaarte, zware vergrijpen en zeer zware vergrijpen. Op lichte vergrijpen staat een vrijheidsontnemende straf van maximaal twee jaar. Vergrijpen van gemiddelde zwaarte kunnen worden bestraft met een vrijheids-

³⁹ Zie voor een actueel overzicht van de verdragen waar de Russische Federatie bij is aangesloten de verdragenwebsite van de VN (www.treaties.un.org).

⁴⁰ Zie voor een actueel overzicht van de Europese verdragen waar Rusland partij bij is op de website van de Raad van Europa (www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/Listestats.asp?Po=Rus&Ma=999&Cm=17&Cl=Eng26).

⁴¹ Zie de grondwet van de Russische Federatie via: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>.

⁴² Zie hiervoor ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012 en algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

⁴³ Deze rechten zijn omschreven in hoofdstuk twee van de grondwet.

⁴⁴ Federale wet No. 64-FZ.

⁴⁵ Zie het Russische Wetboek van Strafrecht via: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=6778>.

⁴⁶ Federale wet No. 174-FZ.

⁴⁷ Zie het Russische Wetboek van Strafvordering via:

<http://legislationline.org/download/action/download/id/1698/file/3a4a5e98a67c25d4fe5eb5170513.htm/preview>.

ontnemende straf van meer dan twee jaar en maximaal vijf jaar. Zware vergrijpen kunnen worden bestraft met een vrijheidsontnemende straf van meer dan vijf jaar en maximaal tien jaar en zeer zware vergrijpen met een vrijheidsontnemende straf van meer dan tien jaar.⁴⁸ Vrijheidsontnemende straffen kunnen in soort variëren. Zo kan een vrijheidsontnemende straf een gevangenisstraf, werkkamp of verplichte dienst in een militaire eenheid inhouden. Ook kunnen krachtens het Wetboek van Strafrecht boetes of disciplinaire maatregelen worden opgelegd.⁴⁹

Het Wetboek van Strafrecht is meerdere malen geamendeerd, voor zover bekend voor het laatst op 5 mei 2014.⁵⁰ Hierbij ging het om een wetwijziging van de artikelen die verband houden met extremisme. Hierdoor zijn hogere boetes en langere gevangenisstraffen mogelijk voor vergrijpen die door de overheid als extremisme worden geduid.⁵¹ In 2012 had president Poetin al het vergrijp 'laster' teruggebracht onder het strafrecht, nadat toenmalig president Medvedev kort daarvoor laster tot een administratiefrechtelijke overtreding had gemaakt.⁵²

Het wetboek van Strafvordering is eveneens meerdere malen geamendeerd, voor zover bekend laatstelijk op 5 mei 2014.⁵³

3.1.4 *Administratief recht*

Het administratief recht is in Rusland neergelegd in het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen, aangenomen op 20 december 2001 en in werking getreden op 30 december 2001.⁵⁴ Personen die een administratiefrechtelijke overtreding⁵⁵ begaan kunnen worden veroordeeld tot het betalen van (vaak hoge) geldboetes of tot een gevangenisstraf van maximaal vijftien dagen. Voor zover bekend is het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen laatstelijk geamendeerd op 16 mei 2014.⁵⁶

3.1.5 *Familierecht*

Het familierecht in Rusland wordt geregeld door middel van het Wetboek van Familierecht⁵⁷, aangenomen op 29 december 1995 en in werking getreden op 1 maart 1996. De wet is meerdere malen geamendeerd, voor zover bekend voor het laatst op 5 mei 2014.⁵⁸

De wet regelt zaken als huwelijk, echtscheiding, voogdij, ouderlijk gezag⁵⁹ en adoptie. Volgens de wet is de minimumleeftijd om te trouwen in Rusland achttien jaar, voor zowel mannen als vrouwen. In de praktijk kunnen lokale autoriteiten

⁴⁸ Wetboek van Strafrecht, artikel 15.

⁴⁹ Wetboek van Strafrecht, artikel 44.

⁵⁰ Zie [website Kremlin](http://eng.kremlin.ru/acts/7120): <http://eng.kremlin.ru/acts/7120>.

⁵¹ Forum 18: *Russia: "We do not believe in the justice of our court"* (11 februari 2014), SOVA: *Misuse of anti-extremism* (<http://www.sova-center.ru/en/misuse/>). Vertrouwelijke bron.

⁵² Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

⁵³ Zie website van het Kremlin: <http://eng.kremlin.ru/acts/7120>.

⁵⁴ Wet no. 195-FZ van 30 december 2001.

⁵⁵ Veel van de in paragraaf 3.1 van het onderhavige ambtsbericht beschreven wetgeving valt onder het administratief recht, zoals de 'anti-lhbt-propagandawet', de 'anti-demonstratiewet' en de 'blasfemiewet'.

⁵⁶ Federal Law No. 122-FZ "On Amending the Code of the Administrative Offences of the Russian Federation" (5 mei 2014) via: <http://gblplaw.com/news/legal/77750/> (geraadpleegd op 27 juni 2014).

⁵⁷ Federale wet No. 223-FZ.

⁵⁸ Zie [website Kremlin](http://eng.kremlin.ru/acts/7132): <http://eng.kremlin.ru/acts/7132>.

⁵⁹ Ouderlijk gezag is een grondwettelijk recht. De Russische grondwet bepaalt dat beide ouders gelijke ouderlijke rechten en plichten hebben ten aanzien van hun kinderen (artikel 38). In het Wetboek van Familierecht is dit principe neergelegd in artikel 61.

echter toestemming geven voor huwelijken vanaf de leeftijd van zestien jaar en in sommige delen van het land zelfs nog jonger (met name in de republieken van de Noordelijke Kaukasus).⁶⁰

In de verslagperiode zijn wijzigingen op het Wetboek van Familierecht voorgesteld door parlementslid Jelena Mizulina van de centrumlinkse *Eerlijk Rusland* partij. De wijzigingen houden verband met het waarborgen van traditionele en religieuze waarden en hebben onder meer als doel jonge Russische stellen aan te sporen te trouwen in plaats van samen te gaan wonen. Binnen de verslagperiode zijn de voorstellen niet door de Doema behandeld.⁶¹

In juli 2013 werd een wijziging op het Wetboek van Familierecht aangenomen die verbiedt dat gehuwde homoseksuele stellen en ongehuwde personen, die in landen wonen waar homohuwelijken zijn toegestaan, een Russisch kind adopteren.⁶²

3.1.6 *Etniciteitsrecht*⁶³

In Rusland bestaan veel conflicten tussen verschillende etnische groeperingen in verschillende delen van het land en binnen de Russische samenleving is vaak sprake van xenofobe gevoelens onder voornamelijk het etnisch Russische deel van de bevolking ten aanzien van andere etniciteiten. Op 22 oktober 2013 werd een vergadering gehouden van de *Presidentiële Raad voor Interetnische Relaties*.⁶⁴ Het doel van de vergadering was het bespreken van de implementatie in de Russische regio's van een in december 2012 door de Russische regering aangenomen beleidsplan⁶⁵ dat interetnische relaties moet bevorderen.⁶⁶ Nadien werden nog meerdere overleggen gevoerd tussen de raad en een aantal districtsgouverneurs met betrekking tot de regionale invulling van het beleidsplan.⁶⁷ Het is onduidelijk wat deze aanpak precies behelst en hoe de federale regering denkt de diverse interetnische conflicten aan te pakken.⁶⁸

3.1.7 *Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving*

Op 21 april 2014 tekende president Poetin een wetswijziging die het eenvoudiger maakt voor Russischspreekende personen in staten van de voormalige Sovjet-Unie om Russisch staatsburger te worden.⁶⁹

⁶⁰ Wetboek van Familierecht, artikel 13, Social Institutions & Gender Index (SIGI): *Russian Federation* (geraadpleegd 28 maart 2014): <http://genderindex.org/country/russian-federation>.

⁶¹ Russia Today: *New Family Code to protect traditional family, religious values – key lawmaker* (4 maart 2014).

⁶² Federale wet 167-FZ, van 3 juli 2013. Cambridge Journal of International and Comparative Law: *Russia has introduced a law prohibiting adoptions by married homosexual couples and citizens from 'same-sex-friendly' states* (23 december 2013).

⁶³ In de Russische context wordt 'nationaliteit' vertaald met 'eticiteit' en niet met staatsburgerschap. Zie ook ambtsbericht Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving in de Russische Federatie van oktober 2011.

⁶⁴ Deze raad heeft geen wetgevende of administratieve bevoegdheden, maar is bedoeld als adviesorgaan op basis waarvan de president decreten kan uitvaardigen met betrekking tot etniciteitsaangelegenheden. Deze Raad werd op 7 juni 2012 door president Poetin opgericht (zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013). Zie website Kremlin / presidentiële raden (<http://eng.state.kremlin.ru/council/28/news/6156>).

⁶⁵ Dit beleidsplan moet in 2025 volledig uitgevoerd zijn.

⁶⁶ In het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013 werd melding gemaakt van dit beleidsplan als zijnde in behandeling bij de Doema. Volgens de website van het Kremlin (geraadpleegd op 5 maart 2014) is dit plan echter al in december 2012 goedgekeurd. Zie: <http://eng.state.kremlin.ru/council/28/news/6156>.

⁶⁷ Zie website Kremlin (interethnic relations): <http://eng.kremlin.ru/by-keyword/26>.

⁶⁸ Russia Beyond the Headlines: *Why Russia fails in ethnic conflict resolution* (19 august 2013).

⁶⁹ De wetswijziging zou vooral bedoeld zijn om het voor het Russischspreekende deel van de Oekraïense bevolking makkelijker te maken Russisch staatsburger te worden. Reuters: *Putin changes law to ease citizenship for Russian speakers* (21 april 2014).

Op 6 juni 2014 werd in de Russische staatskrant *Rossiyskaya Gazeta*⁷⁰ een nieuwe wetsbepaling gepubliceerd die houders van dubbel staatsburgerschap verplicht binnen 60 dagen hun dubbele staatsburgerschap, alsmede dat van hun kinderen, te melden bij een lokaal kantoor van de FMS. Overtreding van deze wetsbepaling resulteert in een boete van 200.000 roebel (ongeveer 4342 euro) of een werkstraf van 400 uur. De bepaling geldt niet voor Russen met dubbel staatsburgerschap die permanent in het buitenland wonen. Ook Russen die wonen op de Krim en die na de annexatie door Rusland Russische paspoorten ontvingen, hoeven hun dubbele Oekraïens-Russische staatsburgerschap niet te laten registreren, in ieder geval tot 2016. De wetsbepaling treedt twee maanden na publicatie in werking.⁷¹

Voor zover bekend zijn in de verslagperiode verder geen relevante veranderingen doorgevoerd in de staatsburgerschafts- en vreemdelingenwetgeving van Rusland.⁷²

Volgens bronnen hebben de in de vorige verslagperiode beschreven wijzigingen met betrekking tot een vereenvoudigde wijze van het verkrijgen van staatsburgerschap voor staatloze voormalige staatsburgers van de Sovjet-Unie resultaat gehad. De wijzigingen zouden er in 2012 en 2013 toe hebben geleid dat duizenden voorheen staatloze voormalige Sovjetburgers Russisch staatsburger zijn geworden.⁷³

3.1.8

De 'Anti-demonstratiewet'

In de verslagperiode zijn veel gevallen geweest van personen die zijn gearresteerd, aangeklaagd en veroordeeld op basis van de in juni 2012 aangenomen wetswijzigingen inzake protestbijeenkomsten.⁷⁴ Volgens Amnesty International werden alleen al in de week volgend op de Olympische Winterspelen in Sotsji meer dan 600 personen opgepakt tijdens protestbijeenkomsten in Moskou. Hierbij zou de politie soms hardhandig zijn opgetreden en geweld hebben gebruikt.⁷⁵

Veel deelnemers aan de protestbijeenkomsten werden gearresteerd voor 'deelname aan ongeautoriseerde bijeenkomsten' (artikel 20.2 van het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen).⁷⁶ Sommigen werden beschuldigd van het 'negeren van politiebevelen' (artikel 19.3). In enkele gevallen maakte de politie gebruik van andere artikelen uit het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen, zoals het schenden van verkeersreglementen (artikel 12.29). Diegenen die werden gearresteerd op basis van het negeren van politiebevelen kregen soms naast hoge boetes ook een gevangenisstraf van ten hoogste vijftien dagen. De meesten kregen een hoge boete. Het komt voor dat bij herhaalde

⁷⁰ Российская Газета, dit is de Russische overheidskrant waarin op dagelijkse basis overheidsbesluiten en aangenomen nieuwe wet- en regelgeving wordt gepubliceerd (vergelijkbaar met de Nederlandse Staatscourant).

⁷¹ <http://themailaymailonline.com>: *Russia declares failure to report dual citizenship a crime* (6 juni 2014), RIA Novosti: *Russians must report dual citizenship – Putin* (27 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

⁷² De enige bekend geworden overige wijziging was het toevoegen van een lijst met belangrijkste gronden voor het afwijzen van aanvragen voor staatsburgerschap of herkrijging van het staatsburgerschap (artikel 16 van de Staatsburgerschaftswet). <http://eng.kremlin.ru/acts/6220>. Voor een uitgebreid overzicht van de Russische staatsburgerschafts- en vreemdelingenwetgeving wordt verwezen naar het thematisch ambtsbericht hierover van oktober 2011 en naar het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013 (paragraaf 3.1.3).

⁷³ Vertrouwelijke bronnen.

⁷⁴ Het betrof wijzigingen op het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen die de boetes voor deelname aan ongeautoriseerde protestbijeenkomsten en deelname aan bijeenkomsten die de openbare orde verstoren sterk verhogen. Zie hiervoor algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

⁷⁵ Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014). Vertrouwelijke bron.

⁷⁶ In de verslagperiode werden zeer weinig protestbijeenkomsten van tevoren door de autoriteiten goedgekeurd.

arrestaties van personen tijdens protestbijeenkomsten, administratieve detenties van vijftien dagen worden opgelegd.⁷⁷

Eind maart 2014 diende Doema-afgevaardigde Alexander Sidyakin van de Verenigd Rusland-partij een wetsvoorstel in dat de autoriteiten in staat stelt om overtreders van de 'anti-demonstratiewet', bij herhaalde vergrijpen die worden gepleegd binnen 180 dagen, te veroordelen tot maximaal vijf jaar gevangenisstraf. Het voorstel houdt tevens een verhoging in van de boetes voor overtreding van de wet tot maximaal een miljoen roebel (ruim 20.000 euro). De wetswijziging voorziet ook in hogere boetes en detenties tot 30 dagen voor het negeren van politiebevelen. Op 20 mei 2014 werd de wijziging door de Doema in de eerste lezing aangenomen.⁷⁸

Tussen 21 en 24 februari 2014 werden enkele ongeautoriseerde bijeenkomsten gehouden buiten het districtsgerechtshof van het Zamoskvoretsky district in Moskou, waar de uitspraak in de Bolotnaja-zaak⁷⁹ werd gedaan. Tijdens deze demonstraties werden meer dan 600 personen gearresteerd op beschuldiging van deelname aan een ongeautoriseerde bijeenkomst (artikel 20.2). Ongeveer 80 personen werden gearresteerd op beschuldiging van het niet opvolgen van politiebevelen (artikel 19.3). De eerste categorie kreeg hoge boetes opgelegd, tot maximaal 30.000 roebel (ongeveer 600 euro). De laatste categorie kreeg hoge boetes en sommigen werden tot celstraffen veroordeeld. Er werd ook een aantal prominente Russische activisten opgepakt die bij de demonstraties aanwezig waren. Zo werden op 25 februari 2014 de oppositieleiders Boris Nemtsov en Ilja Jashin veroordeeld tot tien dagen gevangenisstraf en Alexei Navalny tot zeven dagen gevangenisstraf. Navalny werd onder meer beschuldigd van het weigeren politieorders op te volgen en het opruien van de menigte. Volgens Amnesty International zou uit diverse videobeelden blijken dat Navalny zich aan geen van de hem ten laste gelegde feiten schuldig had gemaakt en zich niet tegen de politie had verzet.⁸⁰

Een protestmars op 15 maart 2014, gericht tegen de Russische interventie op de Krim in Oekraïne, werd goedgekeurd door de autoriteiten in Moskou. Hierdoor bleven grootschalige arrestaties uit. Wel werden volgens de politie enkele demonstranten gearresteerd wegens het vermeend voeren van nazistische vlaggen. Het voeren van nazisymbolen is verboden in Rusland en kan onder het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen worden beboet met een geldstraf tot 2000 roebel (ongeveer 40 euro) of met administratieve detentie tot vijftien dagen.⁸¹ Gelijktijdig met deze demonstratie werd elders in Moskou een mars gehouden ter ondersteuning van de inval in Oekraïne en tegen fascisme. Deze mars werd breed

⁷⁷ Artikel 19.3 van het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen (<http://www.russian-offences-code.com/SectionII/Chapter19.html>). Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014). Vertrouwelijke bronnen.

⁷⁸ Economist Intelligence Unit (EIU): *Russia: A clampdown on public rallies* (2 april 2014), The Moscow Times: *Bill to toughen law on rallies raises concerns* (1 april 2014), Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014).

⁷⁹ Dit betreft de rechtszaak tegen de demonstranten die op 6 mei 2012 tijdens een uit de hand gelopen betoging op het Bolotnaja-plein werden gearresteerd (zie ook ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013).

⁸⁰ New York Times: *Wall of riot police greets demonstrators at sentencing of Moscow protesters* (24 februari 2014), RFE/RL: *Bolotnaya defendants sentenced up to four years* (24 februari 2014), Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

⁸¹ Er zijn in de afgelopen jaren diverse pogingen ondernomen door Doemaleden om 'nazipropaganda' onder het strafrecht te brengen, maar die zijn tot op heden mislukt. De meest recente poging dateert van januari 2014 en is momenteel in behandeling bij de Doema. Zie SOVA Center: *Misuse of anti-extremism, January 2014*; <http://www.sova-center.ru/en/misuse/news-releases/2014/02/d29003/>.

uitgemeten in de Russische staatsmedia. Aan de anti-regeringsdemonstratie werd in de Russische media nauwelijks aandacht besteed.⁸²

3.1.9 De 'Ngo-wet'

Op 21 juli 2012 trad een wijziging in werking op de Wet op de Non-commerciële organisaties (de 'Ngo-wet'). Deze wetswijziging houdt in dat ngo's die financiering uit het buitenland ontvangen of 'aan politieke activiteiten doen' zich moeten laten registreren als 'buitenlandse agent'.⁸³ Overtreding van deze wetgeving kan leiden tot hoge boetes en eventueel strafrechtelijke vervolging.⁸⁴ De wet is feitelijk een amendering van het Russische Wetboek van Administratieve overtredingen (zie paragraaf 3.1.4).⁸⁵

Vanaf maart 2013 werden in de hele Russische Federatie invallen gedaan bij duizenden ngo's door voornamelijk openbare aanklagers en vertegenwoordigers van het ministerie van Justitie. Vele van deze ngo's werden hierbij door de Prokuratura (het Russische Openbaar Ministerie) aangemerkt als buitenlandse agent (zie ook paragraaf 3.2.4) en kregen de waarschuwing dat zij zich als zodanig moesten registreren. Sindsdien werden diverse gerechtelijke procedures gestart tegen een aantal ngo's door de Prokuratura en het ministerie van Justitie wegens het niet naleven van de verplichting zich als buitenlandse agent te laten registreren.⁸⁶

Zo werden er tussen maart 2013 en februari 2014 administratiefrechtelijke gerechtelijke procedures gestart tegen negen ngo's en vijf leiders⁸⁷ van ngo's wegens het nalaten zich te registreren als buitenlandse agent. Van deze veertien procedures verloren de openbare aanklagers er negen.⁸⁸ Het betrof zaken tegen Perm Regional Human Rights Center, Grani Center for Civic Analysis and Independent Research, Perm Civic Chamber, Side by Side LGBT Film Festival, de directeur van dit filmfestival, LHBT-groepering Coming Out, de directeur van Coming Out, Memorial Anti-Discrimination Center (ADC)⁸⁹ en de directeur van Memorial ADC.⁹⁰

De aanklagers wonnen de zaken tegen Kostroma Center for Support of Public Initiatives, de directeur van het Center, Golos Association, de directeur van Golos en Regional Golos.⁹¹

Ook werden er door openbare aanklagers civiele procedures⁹² gestart tegen een viertal ngo's: Memorial ADC, Women of Don (uit Novocherkask), het Center for

⁸² Huffington Post: *Thousands in Moscow protest Crimea military action* (15 maart 2014), RIA Novosti: *Protesters detained at anti-war rally in Moscow* (15 maart 2014).

⁸³ De term 'buitenlandse agent' werd in de Sovjettijd veel gebruikt en staat in het Russische begrippenkader gelijk aan 'spion' of 'vijand'. Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

⁸⁴ Tot 500.000 roebel (ongeveer 10.528 euro) voor organisaties en tot 300.000 roebel (ongeveer 6.317 euro) voor de leiders van de organisaties. Bestuurders van de ngo's kunnen tot maximaal twee jaar celstraf worden veroordeeld bij overtreding van de ngo-wetgeving. Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

⁸⁵ In het bijzonder gaat het hierbij om artikel 19.34 van het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen.

⁸⁶ Amnesty International: *Russia: Ngo court defeat is another 'dangerous' sign for human rights* (16 oktober 2013), Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (update 11 juni 2014), Civic Solidarity: *Russia: List of ngo's named "foreign agents"* (20 september 2013).

⁸⁷ De wet biedt de mogelijkheid de ngo's en de leiders van de ngo's te sanctioneren bij overtreding ervan. Er zijn geen aanwijzingen dat reguliere medewerkers van ngo's persoonlijke gevolgen kunnen ondervinden van de ngo-wet, anders dan de mogelijkheid dat hun werkzaamheden voor de ngo onder druk komen te staan.

⁸⁸ In deze gevallen achtte de rechter het niet bewezen dat de betrokken ngo politiek actief was geweest.

⁸⁹ Dit is het in Sint Petersburg gesitueerde kantoor, niet dat van Memorial Moskou.

⁹⁰ Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (update 11 juni 2014), Civic Solidarity: *Russia: List of ngo's named "foreign agents"* (20 september 2013).

⁹¹ Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (update 11 juni 2014).

⁹² Het Russische Burgerlijk Wetboek biedt ruimte aan openbare aanklagers om civiele procedures op te starten als zij van mening zijn dat organisaties belangen van andere partijen schaden. Dit wordt vaak als rechtsmiddel aangewend

Social and Gender Studies (Saratov Center) en Coming Out. De openbare aanklagers beoogden met deze procedures hetzelfde als met de administratieve procedures: registratie van de organisaties als buitenlandse agent. Ngo's zijn verplicht zich bij een gerechtelijke veroordeling binnen twee weken te laten registreren als buitenlandse agent.⁹³

De autoriteiten kunnen bij een veroordeling onder de ngo-wetgeving afdwingen dat een ngo alle activiteiten opschort, totdat deze is geregistreerd als buitenlandse agent.⁹⁴ Dit kan bijvoorbeeld indien de organisatie in gebreke blijft bij het overleggen van documenten terwijl de autoriteiten van mening zijn dat de ngo functioneert als zijnde een buitenlandse agent. Het ministerie van Justitie kan tot zes maanden opschorting van de werkzaamheden gelasten. Tot heden is dit voor zover bekend bij twee ngo's het geval geweest: Association of Ngo's in Defence of Voters' Rights 'Golos' (Moskou) en Regional Public Association in Defense of Democratic Rights and Freedoms 'Golos' (Moskou). Daarnaast hebben nog eens achttien ngo's door heel Rusland een officiële waarschuwing gekregen van de Openbare Aanklager te stoppen met het 'schenden van de wetgeving inzake ngo's'. Een waarschuwing houdt soms in dat een ngo verplicht wordt gesteld zich (binnen een maand) als buitenlandse agent te laten registreren bij het ministerie van Justitie. In sommige gevallen staat de waarschuwing op zichzelf, zonder dat daar al direct consequenties aan verbonden zijn.⁹⁵

Tot op heden heeft één ngo zich vrijwillig geregistreerd als 'buitenlandse agent'. Het betreft de organisatie *Supporting Competition in the CIS Countries*, die er volgens hun eigen informatie op is gericht handelsbelangen in voormalige Sovjetlanden te bevorderen.⁹⁶

Op 27 maart 2014 kondigde de voorzitter van het Comité voor Constitutioneel Recht van de Russische Federatieraad (het Hoger Huis) aan, dat er een amendement op de ngo-wetgeving werd voorbereid, die het ministerie van Justitie de bevoegdheid verschaft ngo's als 'buitenlandse agent' aan te merken, zonder hun toestemming en zonder tussenkomst van de rechter. De voorzitter verklaarde dat de wijziging is bedoeld om zeker te stellen dat ngo's die aan politieke activiteiten doen en buitenlandse financiering ontvangen, daadwerkelijk publiekelijk geïdentificeerd kunnen worden als 'buitenlandse agent'.⁹⁷ Begin juni werd de wetswijziging door president Poetin ondertekend. In de eerste maand na het in werking treden van de wijziging werd al een vijftal ngo's zonder hun goedkeuring en zonder tussenkomst van de rechter door het ministerie van Justitie op de lijst van 'buitenlandse agenten' geplaatst, waaronder verkiezingsmonitoringsorganisatie Golos.⁹⁸

indien de administratiefrechtelijke procedure wordt verloren door de aanklagers. Zo werden de civiele procedures tegen Memorial ADC en Coming Out gestart nadat de rechter de administratieve procedure in het voordeel van dengo's had beslist. Memorial ADC is inmiddels als gevolg van de uitputtende gerechtelijke procedures gesloten. Vertrouwelijke bron.

⁹³ Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (11 juni 2014).

⁹⁴ In de praktijk gaan de meeste ngo's bij een veroordeling in beroep. Sommige ngo's kiezen ervoor om als commerciële organisatie verder te gaan. Ngo's die het beroep verliezen of in een andere (civiele) procedure alsnog als buitenlandse agent worden aangemerkt, sluiten vaak de deuren, zoals in het geval van Memorial ADC.

⁹⁵ Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (15 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

⁹⁶ RIA Novosti: *Only one NGO registered under Russian Foreign Agent Law* (14 februari 2014), website van de ngo *Supporting Competition in the CIS countries*: <http://ciscompetition.org/partnership/>.

⁹⁷ Human Rights Watch: *Russia; New assault on advocacy groups* (31 maart 2014)

⁹⁸ The Moscow Times: *Justice Ministry adds 5 more Russian ngo's to 'foreign agent' list* (9 juni 2014). Vertrouwelijke bron.

3.1.10 De 'Hoogverraadwet'

Op 14 november 2012 tekende president Poetin een wetswijziging in het Wetboek van Strafrecht die de definitie van hoogverraad verruimt. Onder de nieuwe wetgeving kunnen straffen opgelegd worden die variëren van een hoge geldboete tot maximaal twintig jaar gevangenisstraf.⁹⁹ Personen kunnen worden veroordeeld voor het illegaal verkrijgen van staatsinformatie, ook al wordt die niet verspreid. Leden van de oppositie en mensenrechtenactivisten in Rusland stellen dat het onder de nieuwe wetgeving gemakkelijker is voor de regering om personen voor hoogverraad aan te klagen die voor buitenlandse organisaties of staatsorganen werken en die in de ogen van de regering tegen het staatsbelang handelen. Ook het geven van advies en financiële, materiële of technische hulp aan een buitenlandse overheid of organisatie, die volgens de lezing van de Russische autoriteiten het oogmerk heeft de Russische staat te ondermijnen, kan krachtens de nieuwe wet als hoogverraad worden uitgelegd.¹⁰⁰

Voor zover bekend zijn er tot op heden geen gevallen geweest van officiële vervolgingen of veroordelingen op basis van de verruimde hoogverraadwetgeving.¹⁰¹ Volgens een bron worden er soms wel personen om onduidelijke redenen vastgehouden door de FSB, vanwege vermeende toegang tot staatsgeheim materiaal. Deze bron gaf aan dat de druk vanuit het overheidsapparaat toenam om samenwerking met het buitenland te beperken, in het bijzonder wanneer deze contacten als 'politiek' geduid kunnen worden.¹⁰²

Oppositieel parlementslid Dmitry Gudkov werd in maart 2013 door enkele Doemaleden beschuldigd van hoogverraad, naar aanleiding van uitspraken tijdens een speech bij de ngo *Freedom House* in de Verenigde Staten.¹⁰³ Er werd uiteindelijk, voor zover bekend, geen officiële aanklacht wegens hoogverraad tegen Gudkov ingediend.

3.1.11 De 'Blasfemiewet'

De in september 2012 aan het parlement voorgelegde amendering van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot blasfemie¹⁰⁴, werd op 12 juni 2013 aangenomen.¹⁰⁵ Openbare handelingen die gericht zijn op het beledigen van religieuze gevoelens in de samenleving¹⁰⁶ kunnen krachtens de nieuwe wetgeving worden beboet met maximaal 300.000 roebel (ongeveer 6.359 euro). Ook kan dwangarbeid tot een maximale duur van een jaar of een gevangenisstraf van maximaal een jaar worden opgelegd. Indien de handeling wordt verricht op een religieuze plek zoals in een kerk, kan de boete worden verhoogd tot maximaal 500.000 roebel (ongeveer 10.598 euro) en kan een werkstraf van maximaal drie jaar of een gevangenisstraf van maximaal drie jaar worden opgelegd.¹⁰⁷ De

⁹⁹ De maximum gevangenisstraf van twintig jaar was onder de oude bepalingen ook van toepassing.

¹⁰⁰ Reuters: *New broader Russian treason law alarms Putin critics* (14 november 2012),

¹⁰¹ Vertrouwelijke bronnen.

¹⁰² Vertrouwelijke bron.

¹⁰³ Zie hiervoor algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹⁰⁴ Zie hiervoor ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹⁰⁵ Het betreft een wijziging van artikel 148 van het Wetboek van Strafrecht inzake 'het verhinderen van het uitoefenen van het recht op vrije meningsuiting en van godsdienstvrijheid'. Het amendement werd op 1 juli 2013 van kracht.

¹⁰⁶ Volgens de wet kan hiermee het beledigen van religieuze sentimenten in het algemeen worden bedoeld. In praktijk betreft dit echter vooral het beledigen van gevoelens met betrekking tot het Russisch-Orthodoxe geloof.

¹⁰⁷ Asia News (Italië): *Criticised by pro-democracy activists, Russia's anti-blasphemy law comes into effect* (1 juli 2013), National Secular Society: *Russian Parliament passes new blasphemy law as protesters call for secular state* (12 juni 2013), The Examiner: *Russia criminalizes blasphemy: Jail time for insulting religion* (12 juni 2013).

wetswijzigingen werden mede naar aanleiding van het incident rondom de punkband Pussy Riot doorgevoerd.¹⁰⁸ Voor zover bekend zijn er tot op heden geen gevallen geweest van personen die zijn aangeklaagd of veroordeeld op basis van de nieuwe wetsartikelen inzake blasfemie.¹⁰⁹

3.1.12 De 'Anti-LHBT-propagandawet'

Het in de vorige verslagperiode besproken voorgenomen amendement op het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen, dat de propaganda van 'non-traditionele seksuele relaties' onder minderjarigen verbiedt, werd op 1 juli 2013 van kracht. Onder deze wet kunnen personen veroordeeld worden tot boetes, oplopend tot 5000 roebel (ongeveer 105 euro) voor individuen, tot 50.000 roebel (ongeveer 1055 euro) voor overheidsfunctionarissen en tot een miljoen roebel (ongeveer 21.108 euro) voor organisaties. Organisaties kunnen onder deze wet ook bestraft worden met het stilleggen van alle activiteiten tot 90 dagen. Indien aan (vermeende) propaganda van non-traditionele seksuele relaties via media en op het internet wordt gedaan, kunnen boetes voor individuen oplopen tot 100.000 roebel (ongeveer 2.111 euro), voor overheidsfunctionarissen tot 200.000 roebel (ongeveer 4.222 euro) en voor organisaties *vanaf* een miljoen roebel of tot 90 dagen opschorting van alle activiteiten.¹¹⁰ Volgens activisten heeft het in werking treden van de wet er – naast het opleggen van hogere boetes – vooral voor gezorgd dat de reeds hoge mate van intolerantie in de Russische samenleving ten opzichte van LHBT's verder is toegenomen (zie ook paragraaf 3.4.5).¹¹¹

In de verslagperiode zijn voor zover bekend vijf personen aangeklaagd op basis van deze wet, van wie vier werden veroordeeld tot boetes en één werd vrijgesproken.

In december 2013 kregen de bekendste Russische homo-rechtenactivist Nikolai Aleksejev¹¹² en Jaroslav Jevtoeshenko beide een boete van 4000 roebel (ruim 80 euro) voor het tonen van een spandoek met het opschrift 'homo's worden niet gemaakt, ze worden geboren' even buiten een kinderbibliotheek in Archangelsk, in het noordwesten van Rusland. Hun beroep werd afgewezen.¹¹³

Eind januari 2014 werd Elena Klimova, de oprichtster van een online hulpforum voor LHBT-jongeren, aangeklaagd in haar woonplaats Nizhny Tagil in het Oeral-gebied op basis van de 'anti-LHBT-propagandawet'. Via dit forum, *Children-404*, dat via *Vkontakte*¹¹⁴ op het internet bereikbaar is, kunnen minderjarige LHBT's met elkaar corresponderen en elkaar ondersteunen. De zaak werd aangespannen door wethouder Vitali Milonov van Sint Petersburg¹¹⁵ die de correspondentie tussen Klimova en de minderjarigen en de minderjarigen onderling als 'propaganda' bestempelde. Eind februari 2014 werden de beschuldigingen aan Klimova

¹⁰⁸ Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹⁰⁹ Vertrouwelijke bronnen.

¹¹⁰ The Independent: *27 noble laureates join sir Ian Mckellen to protest over Russia's gay propaganda ban* (13 januari 2014), Polymic: *Russia's anti-gay law spelled out in plain English* (8 augustus 2013).

¹¹¹ Slate.com: *The brutal bloody horror of gay life in Putin's Russia*, (30 januari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

¹¹² Aleksejev was de eerste activist die in mei 2012 werd veroordeeld tot het betalen van een boete op basis van lokale (Sint Petersburg) anti-homo-propagandawetgeving (zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013).

¹¹³ Talking Points Memo: *How does Russia enforce its 'Anti-Gay-Propaganda' law?* (28 maart 2014), The Moscow Times: *LGBT activist fined for breaking Gay Propaganda Law* (5 december 2013).

¹¹⁴ Vkontakte is een in Rusland veel gebruikt sociaal medium dat vergelijkbaar is met Facebook.

¹¹⁵ Deze wethouder wordt beschouwd als ultraconservatief en spant zeer regelmatig gerechtelijke procedures aan op basis van de 'anti-homo-propagandawet'. Milonov is tevens de initiatiefnemer van de lokale Sint-Petersburgse wetgeving op het terrein van anti-homo-propaganda (zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013).

geseponneerd door de rechtbank omdat er geen administratieve overtreding was geconstateerd.¹¹⁶

In Khabarovsk (bij de Russisch-Chinese grens) werd begin februari 2014 redacteur Alexandr Sutorin veroordeeld tot het betalen van een boete van 50.000 roebel (ongeveer 1017 euro)¹¹⁷, omdat hij een interview had gepubliceerd met een openlijk homoseksuele leraar. De leraar was door zijn openlijke homoseksualiteit zijn baan kwijtgeraakt.¹¹⁸ Sutorin ging in beroep tegen de veroordeling maar de rechtbank handhaafde de uitspraak op 7 april 2014.¹¹⁹

In januari 2014 kreeg activist Dmitry Isakov een boete van 4000 roebel (ruim 80 euro) nadat hij maanden daarvoor een eenmansprotestactie had gehouden tegen het aannemen van de nieuwe federale wet. De zaak was voor de rechter gekomen nadat een tiener foto's van het protest op internet had gezien en daarop een klacht had ingediend. Isakovs beroep loopt nog.¹²⁰

3.2 Toezicht en rechtsbescherming

3.2.1 Aangiftes¹²¹

In de hele Russische Federatie (inclusief de Noordelijke Kaukasus) bestaat wettelijk de mogelijkheid aangifte te doen van een misdrijf bij de politie. Op basis van artikel 12, lid 1 van de Russische Politiewet¹²² is de politie verplicht aangiftes (die zowel in elektronische, mondelinge als schriftelijke vorm gedaan kunnen worden) in behandeling te nemen en de aangifte schriftelijk te bevestigen.¹²³ Aangiftes worden doorgaans in behandeling genomen, maar in de praktijk varieert de bereidheid bij de politie om aangiftes (voortvarend) in behandeling te nemen aanzienlijk. Dit kan per geval, per regio en per behandelende politiebeambte verschillen. Niet zelden verloopt het proces van het doen van aangifte moeizaam. Het vertrouwen van de Russische bevolking in de politie is daarom laag. De politie heeft bovendien de reputatie onprofessioneel, corrupt en gewelddadig te zijn. Aangiftes tegen gedragingen van politiepersoneel of andere overheidsfunctionarissen zijn in de regel niet kansrijk.¹²⁴

Over het algemeen kan gesteld worden dat de politie niet of minder bereidwillig is om aangiftes (voortvarend) in behandeling te nemen van personen die tot bepaalde groepen behoren, zoals etnische of raciale minderheden of leden van LHBT-

¹¹⁶ CNN: *Editor, LGBT support group founder fined under Russia's gay propaganda law* (1 februari 2014), Talking Points Memo: *How does Russia enforce its 'Anti-Gay-Propaganda' law?* (28 maart 2014), RIA Novosti: *Charges dropped against creator of Russian gay support group* (22 februari 2014).

¹¹⁷ De boetes voor het propageren van homoseksualiteit zijn nog hoger wanneer bij de 'propaganda' gebruik wordt gemaakt van het internet of andere media.

¹¹⁸ Talking Points Memo: *How does Russia enforce its 'Anti-Gay-Propaganda' law?* (28 maart 2014), CNN: *Editor, LGBT support group founder fined under Russia's gay propaganda law* (1 februari 2014), Herald Scotland: *Russian newspaper editor fined for interview with gay teacher* (2 februari 2014).

¹¹⁹ Zie www.rigma.info: http://www.rigma.info/news/company/ya_budu_obzhalovat_prigovor_aleksandr_sutorin.

¹²⁰ Talking Points Memo: *How does Russia enforce its 'Anti-Gay-Propaganda' law?* (28 maart 2014), Huffington Post: *Meet Dmitry Isakov LGBT activist charged under Russia's anti-gay law* (5 september 2013).

¹²¹ De situatie met betrekking tot het doen van aangifte is voor zover bekend niet veranderd sinds het verschijnen van het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹²² Wet no. 3-FZ van 7 februari 2011.

¹²³ In welke mate in de praktijk een schriftelijke bevestiging wordt verstrekt is niet bekend.

¹²⁴ Amnesty International Urgent Action: *Street protest may become a crime in Russia* (3 april 2014), US Department of State: *2013 Country Reports on Human Rights Practices - Russia* (27 February 2014). Vertrouwelijke bronnen.

gemeenschappen.¹²⁵ Leden van deze minderheidsgroeperingen hebben over het algemeen dan ook weinig vertrouwen in de politie en zien in praktijk vaak af van het doen van aangifte uit angst voor discriminatie intimidatie of geweld.¹²⁶ Volgens enkele bronnen worden klachten van LHBT's inzake mishandelingen, haat zaaien en discriminatie vaak niet in behandeling genomen. De Russische politie baseert zich hierbij vaak op het feit dat LHBT's volgens Russisch recht niet als sociale groep worden erkend (zie ook paragraaf 3.4.5). Ook aangiftes die door arbeidsmigranten uit Centraal-Azië worden ingediend, worden volgens bronnen zelden in behandeling genomen.¹²⁷

De manier waarop politie een aangifte behandelt, kan afhangen van de bereidheid van de persoon die aangifte doet om steekpenningen te betalen of van de etniciteit van deze persoon. Dit geldt vooral voor personen afkomstig uit Centraal-Azië of de Noordelijke Kaukasus of over het algemeen voor personen met een donker of Aziatisch uiterlijk. De politie in grote steden, met name in Moskou, controleert bijvoorbeeld willekeurig op identiteitsbewijzen en registratiepapieren en staat er om bekend dit vooral te doen bij personen die een Aziatisch, donker of Noord-Kaukasisch uiterlijk hebben. In de verslagperiode betrof dit met name arbeidsmigranten uit Centraal-Azië.¹²⁸

Indien de politie in gebreke blijft, kunnen personen zich wenden tot een autoriteit hoger dan die waartegen de klacht is gericht (bijvoorbeeld een hogere politieambtenaar), de ombudsman (lokaal en federaal, zie paragraaf 3.2.3), een rechtbank of bij openbare aanklagers. Als alle binnenlandse rechtsmiddelen zijn uitgeput (of indien het een schrijnende mensenrechtenschending betreft) kan men zich ook wenden tot het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.¹²⁹ Volgens sommige bronnen kunnen personen in het algemeen zaken voor het Europese Hof brengen zonder dat zij daarbij of daarna problemen ondervinden van de zijde van de autoriteiten.¹³⁰ Een andere bron stelde echter dat ngo's die zaken voor het Hof brengen soms door (lokale) autoriteiten onder druk worden gezet dit niet te doen.¹³¹ Er zijn geen concrete gevallen bekend van personen die in de problemen zijn gekomen nadat zij een klacht voor het Europese Hof hadden gebracht.

Het is niet bekend in welke mate het zoeken van hulp bij andere instanties tot succes leidt. Wel is bekend dat in sommige gevallen, met name wanneer klachten van dezelfde strekking aangaande gedragingen van de politie gebundeld worden, deze onderzocht worden door bijvoorbeeld (regionale afdelingen van) het Russische Onderzoeks-comité of door de ombudsman (lokaal en federaal, zie paragraaf 3.2.3). Volgens een bron kan het helpen wanneer de ombudsman een zaak bij de autoriteiten meldt. Dit biedt echter geen garanties en zaken worden nog altijd veelvuldig geseponeerd, vooral als het aanklachten betreft tegen de politie of andere wetshandhavers.¹³² Wanneer rechtszaken politiek gevoelig liggen voor de Russische

¹²⁵ Zie bijvoorbeeld Human Rights Watch: *Russia: Sochi games highlight homophobic violence* (4 februari 2014; <http://www.hrw.org/news/2014/02/03/russia-sochi-games-highlight-homophobic-violence>).

¹²⁶ US Departement of State, Bureau of Diplomatic Security (OSAC): *Russia 2013 crime and safety report: St. Petersburg* (22 mei 2013), Human Rights Watch: *Russia: Sochi games highlight homophobic violence* (4 februari 2014).

¹²⁷ Vertrouwelijke bronnen.

¹²⁸ RIA Novosti: *Russian police crack down on migrants, 'ethnic crime' on Moscow subway* (14 september 2013), Press TV: *Russia arrests 675 in raid against immigrants* (14 oktober 2013). Vertrouwelijke bronnen.

¹²⁹ In zeer ernstige gevallen van mensenrechtenschendingen, zoals bijvoorbeeld kidnappings door veiligheidsdiensten of buitengerechtelijke executies, kan ook eerder een zaak bij het Hof worden ingediend. Dit gebeurt meestal via (i)ngo's omdat die dikwijls gratis juridische hulp verschaffen.

¹³⁰ Vertrouwelijke bronnen.

¹³¹ Vertrouwelijke bron.

¹³² Vertrouwelijke bron.

autoriteiten, zoals zaken met betrekking tot politieke opposanten, overheids corruptie of mensenrechtenschendingen (bijvoorbeeld in de Noordelijke Kaukasus), is de kans op succes doorgaans klein. Ook hierbij geldt dat de kans op succes sterk kan afhangen van de betrokken (lokale) autoriteit.¹³³ Uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens worden vaak niet opgevolgd door de Russische autoriteiten, maar eventuele geldboetes worden doorgaans wel betaald.¹³⁴

3.2.2 *De rol van ngo's en internationale organisaties*

Ngo's en internationale organisaties kunnen een belangrijke rol spelen in het aan de orde stellen van mensenrechtenschendingen bij de autoriteiten in Rusland op zowel lokaal als federaal niveau. Volgens een bron zijn veel ngo's die (juridische) bijstand bieden aan slachtoffers apolitiek en kunnen zij daardoor tot op zekere hoogte hulp bieden aan slachtoffers.¹³⁵ Echter, in de verslagperiode is het klimaat voor ngo's verslechterd, met name vanwege de verscherpte wetgeving voor ngo's (zie paragraaf 3.1.9). Het komt voor dat (juridische) hulpverlening door ngo's aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen ook als politieke activiteit worden gezien door (lokale) autoriteiten (zie paragraaf 2.1).¹³⁶

Ngo's kunnen er voor zorgen dat zaken uiteindelijk onderzocht worden door de Russische onderzoeksinstanties, soms zelfs als de slachtoffers alle hoop al hadden opgegeven door de trage werking van het justitiële apparaat in Rusland. Ngo's verstrekken ook regelmatig gratis juridische bijstand aan slachtoffers en brengen zaken voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Echter, doordat het rechtssysteem in Rusland lang niet altijd goed functioneert en autoriteiten in Rusland met regelmaat uitspraken van het Europese Hof negeren, kunnen ngo's slachtoffers van mensenrechtenschendingen vaak maar tot op zekere hoogte behulpzaam zijn. Ngo's proberen er doorgaans zo goed mogelijk bij de autoriteiten op aan te dringen dat zij de uitspraken van het Europese Hof uitvoeren.

3.2.3 *De rol van de ombudsman in het Russische rechtssysteem*¹³⁷

Rusland kent sinds 1997 een federale ombudsman. In de Russische Federatie vervult Ella Pamfilova momenteel deze functie. Pamfilova volgde op 18 februari 2014 Vladimir Lukin op die sinds 2004 de functie van federale ombudsman had bekleed. Pamfilova is tevens directeur van mensenrechtenorganisatie *Civil Dignity*, die sinds medio 2013 in opdracht van de regering subsidies verstrekt aan mensenrechten-ngo's (ook wel het 'Pamfilova-fonds' genoemd).¹³⁸ Pamfilova had

¹³³ Rechters staan vooral in politiek gevoelige of 'high profile' zaken vaak onder invloed van de uitvoerende machthebbers waardoor een eerlijke rechtsgang gecompromitteerd wordt. US Department of State: *Russia Country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

¹³⁴ Ongeveer een kwart van de klachten die bij het Europese Hof worden ingediend gaat over Russische zaken. Dit wordt over het algemeen ook geduid als een teken dat veel Russen de rechterlijke macht in Rusland als niet-onafhankelijk beschouwen. Bertelsmann Stiftung.de: *BTI 2014, Russia country report*. Zie ook de website van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens: Rusland (http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf). Vertrouwelijke bronnen.

¹³⁵ Vertrouwelijke bron.

¹³⁶ In het huidige klimaat worden ngo's in algemene zin beschouwd als organisaties die vooral buitenlandse belangen dienen en worden zij door (lokale) autoriteiten als 'luis in de pels' gezien.

¹³⁷ De rol van de ombudsman is ongewijzigd sinds het verschijnen van het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹³⁸ Voordien werden de subsidies verstrekt door een fonds dat door Poetin was opgericht. Na klachten van ngo's dat het fonds de subsidies niet objectief verdeelde, werd de subsidieverstrekking toebedeeld aan de organisatie van Pamfilova. Onder haar leiding zijn ook subsidies verstrekt aan kritische ngo's, waaronder het Moskou Helsinki Comité. Sommige ngo's die subsidie ontvangen uit het fonds zijn tegelijkertijd verwickeld in juridische procedures in het kader van de ngo-wetgeving (zoals beschreven in paragraaf 3.1.9). Een aantal ngo's is bevreesd dat het

eerder al de functie van voorzitter van de Presidentiële Mensenrechtenraad bekleed.¹³⁹

De ombudsman wordt door het Russische parlement aangesteld en kan niet voor het einde van de termijn worden ontheven uit zijn functie. De ombudsman is aan geen enkel Russisch regeeringsorgaan verantwoording schuldig, ook niet aan de president. In het Russische rechtssysteem vervult de ombudsman de rol van onpartijdig, onafhankelijk adviesorgaan. Elk van de 83 deelregio's in de Russische Federatie heeft het recht een eigen ombudsman aan te stellen, die bevoegd is te opereren binnen de grenzen van de eigen regio. De ombudsman doet meestal aanbevelingen aan de autoriteiten op basis van ingediende klachten, maar kan ook op eigen initiatief onderzoeken entameren. De naamsbekendheid van de ombudsman is in de verstedelijkte gebieden over het algemeen goed, maar met name in de afgelegen gebieden is die minder. De ombudsman staat in de Russische samenleving bij velen te boek als niet onafhankelijk van de regering.¹⁴⁰ Volgens bronnen is de effectiviteit van de ombudsman niet groot aangezien hij alleen bevoegdheid heeft tot het doen van aanbevelingen.¹⁴¹ De autoriteiten kunnen de aanbevelingen naast zich neerleggen, maar dienen dit wel te onderbouwen. De reacties van autoriteiten op aanbevelingen van de ombudsman worden doorgaans binnen de tijdslimiet gegeven maar zijn in eerste aanleg meestal onvoldoende.¹⁴²

Momenteel heeft ongeveer de helft van de Russische deelregio's een eigen ombudsman, waaronder alle deelgebieden van het federale district Noordelijke Kaukasus. De regionale ombudspersonen zijn onafhankelijk van de federale ombudsman. De kans op succes bij het aandragen van een klacht bij een regionale ombudsman kan sterk verschillen per regio.¹⁴³ Zo heeft het bijvoorbeeld nagenoeg geen zin een klacht inzake schendingen begaan door overheidspersoneel in Tsjetsjenië in te dienen bij de Tsjetsjeense ombudsman, Nurdi Noekaziev, aangezien hij als niet onafhankelijk van het Tsjetsjeense regime wordt beschouwd.¹⁴⁴

De federale ombudsman ontvangt tienduizenden klachten per jaar, vooral op sociaaleconomisch terrein. Van de klachten aangaande het gevangeniswezen¹⁴⁵ en het optreden van de politie gaan voor zover bekend de meeste over hardhandig optreden van politieagenten. Klagers dienen zich ten minste één keer tot de officiële autoriteiten te hebben gewend met hun grief, alvorens de ombudsman de klacht in behandeling neemt. Naar aanleiding van een ingediende klacht bepaalt de ombudsman of er een onderzoek wordt ingesteld en dientengevolge aanbevelingen worden gedaan aan de autoriteiten.¹⁴⁶

aanvragen van een subsidie zal betekenen dat de afhankelijkheid van de regering groter zal worden en dat zij te maken zullen krijgen met overheidsinspecties over de besteding van de subsidie. HRO.org (Rights in Russia): *Civic Dignity names 124 winners of grant competitions for human rights NGOs* (9 december 2013). Vertrouwelijke bron.

¹³⁹ The Voice of Russia: *Putin proposes Pamfilova as Russia's human rights ombudsman, expects critical view of authorities* (13 februari 2014), Russia Today: *Former head of presidential HR commission approved as new Russian ombudsman* (18 maart 2014).

¹⁴⁰ Volgens een aantal bronnen waren de voormalige nationale ombudsman, Lukin, en is de regionale ombudsman in Sint Petersburg, Shislov, van goede wil maar niet in staat grote veranderingen teweeg te brengen vanwege hun beperkte adviserende rol. Vertrouwelijke bronnen.

¹⁴¹ Vertrouwelijke bronnen.

¹⁴² Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹⁴³ Vertrouwelijke bron.

¹⁴⁴ Zie hiervoor ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

¹⁴⁵ De ombudsman heeft een officiële monitoringstaak met betrekking tot de situatie in gevangenis.

¹⁴⁶ Zie hiervoor ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

In geval van onenigheid tussen de ombudsman en de autoriteiten in een bepaalde kwestie maakt de ombudsman soms gebruik van publicatie van zijn bevindingen in de bewuste zaak in de *Rossiyskaya Gazeta*, om autoriteiten te dwingen tot het geven van een reactie. Deze aanpak hanteert de ombudsman echter alleen als laatste redmiddel, wanneer andere middelen zijn uitgeput.¹⁴⁷

3.2.4 De rol van de Prokuratura (Openbaar Ministerie)

De Prokuratura in Rusland stelt personen of organisaties in staat van beschuldiging bij vermeende overtredingen of misdrijven en legt deze beschuldigingen voor aan een rechtbank via aanklagers. De Prokuratura is een centraal federaal orgaan met regionale afdelingen die onder de verantwoordelijkheid vallen van het centrale orgaan in Moskou. Het hoofd van de Prokuratura, de procureur-generaal¹⁴⁸, wordt door de Federatieraad benoemd of ontslagen, op voorspraak van de president van Rusland.¹⁴⁹ De Prokuratura in Rusland fungeert nagenoeg volledig als de strafvervolger namens de overheid, is daardoor zeer invloedrijk en wordt als niet-onafhankelijk van de overheid beschouwd. Volgens bronnen is de Prokuratura een bepalende factor voor de uitkomst van gerechtelijke procedures. De zienswijze van de Prokuratura wordt vaak door rechters overgenomen.¹⁵⁰

Binnen de Prokuratura bestaat een zelfstandig opererend Onderzoekscomité¹⁵¹, dat strafrechtelijke onderzoeken uitvoert. Doordat het comité recent meer verantwoordelijkheden heeft gekregen en daardoor invloedrijker is geworden, zijn volgens bronnen tot op zekere hoogte spanningen ontstaan binnen de Prokuratura met betrekking tot de machtsverhoudingen. Volgens een bron liggen de zienswijze van de Prokuratura en het Onderzoekscomité echter in de meeste gevallen op één lijn.¹⁵²

Ngo-inspecties

De Prokuratura heeft een vergaand mandaat om inspecties en controles uit te voeren bij onder andere mensenrechten-ngo's. Tijdens deze inspecties zoekt de Prokuratura naar belastend materiaal, zoals vermeend aan terrorisme-gelieerd materiaal of bewijzen van politieke activiteiten, om de ngo via de rechter tot 'buitenlandse agent' te laten registreren (zie paragraaf 3.1.8). De Prokuratura kondigt deze inspecties niet altijd vooraf aan en voert deze soms samen met de politie of de FSB uit. Hierdoor gaat er een zeer intimiderende werking van uit. Volgens bronnen gingen sommige inspecties in de verslagperiode gepaard met geweld, met name buiten Moskou en Sint-Petersburg.¹⁵³ Volgens een bron werden bij sommige van deze inspecties extra aanklachten ingediend en boetes opgelegd door de Prokuratura die niets te maken hadden met de eigenlijke inspecties.¹⁵⁴ De Prokuratura heeft geen gerechtelijke goedkeuring nodig voor de inspecties.¹⁵⁵

¹⁴⁷ Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

¹⁴⁸ Op dit moment is dit Chaika Joeri Jakovlevitsj (<http://eng.genproc.gov.ru/management/genprokuror/>).

¹⁴⁹ Zie de grondwet van de Russische Federatie, artikel 129 en de *Federal Law on Prosecution Service of the Russian Federation* van 17 januari 1992, via de website van de procureur-generaal: http://eng.genproc.gov.ru/legal_basis_of_the_activities/.

¹⁵⁰ Raad van Europa, Commissioner for Human Rights: *Report by Nils Muiznieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, CommDH(2013)21* (12 november 2013). Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵¹ Het hoofd hiervan is Aleksandr Bastrikin (<http://en.sledcom.ru/>).

¹⁵² Zie website van het Onderzoekscomité (<http://en.sledcom.ru/>). Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵³ Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁴ Het ging hierbij volgens de bron bijvoorbeeld om onredelijke eisen ten aanzien van de energievoorziening of de brandveiligheid van het gebouw. Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁵ RIA Novosti: Putin signs law to expands grounds for inspections of NGOs (24 februari 2014) en: *Russian Parliamentary Committee approves ngo snap-check bill* (18 september 2013). Vertrouwelijke bronnen.

3.2.5 *Corruptie in het Russische rechtssysteem*

Corruptie is binnen de Russische overheid en in het Russische rechtssysteem in alle bestuurslagen doorgedrongen. Volgens de *Global Corruption Barometer* van de Amerikaanse ngo *Transparency International*, is het gerechtelijke systeem één van de meest corrupte instituties in Rusland.¹⁵⁶ De rechterlijke macht wordt als niet onafhankelijk van de uitvoerende macht en van de politiek gezien en het komt regelmatig voor dat rechters worden omgekocht (door bijvoorbeeld politici of leden van de uitvoerende macht) om gerechtelijke procedures te beïnvloeden.¹⁵⁷ De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is vooral in het geding in geval van politiek gevoelige zaken. Corruptie komt ook nog altijd veel voor binnen het politieapparaat. Dit wordt mede in stand gehouden door de lage salarissen voor politieagenten.¹⁵⁸

Sinds 2010 zijn stappen ondernomen door de Russische regering om gerechtelijke procedures transparanter te maken. Zo is een verplichting ingevoerd voor rechtbanken tot het online publiceren van uitspraken en procedures en is de aanstellingsprocedure voor rechters transparanter geworden. Echter, doordat er een geringe verantwoordingsplicht is voor overheidsfunctionarissen en rechters en een grote mate van straffeloosheid heerst voor overheidspersoneel, zijn de veranderingen vooral oppervlakkig en hebben ze niet tot structurele terugdringing van de corruptie geleid. Ook maatregelen van de regering zoals het aannemen van een nationaal anti-corruptieplan¹⁵⁹ en aansluiting bij het OESO anti-corruptieverdrag¹⁶⁰ hebben tot nog toe niet geleid tot een significante vermindering van de corruptie in Rusland.¹⁶¹

3.3 **Naleving en schendingen**

3.3.1 *Vrijheid van meningsuiting*

De grondwet van de Russische Federatie garandeert vrijheid van meningsuiting.¹⁶² De vrijheid van meningsuiting staat in Rusland echter onder druk. Er is in beginsel ruimte om kritiek en een van de autoriteiten afwijkende mening te uiten.¹⁶³ Wanneer kritiek op de autoriteiten echter breed wordt uitgemeten in de media of wanneer het persoonlijke kritiek op leden van de regering of overheden betreft, wordt dit doorgaans door de machthebbers niet toegestaan. Wanneer er kritiek

¹⁵⁶ Zie voor de Corruption Barometer van Transparency International:

<http://www.transparency.org/qcb2013/country?country=russia>.

¹⁵⁷ Business Anti Corruption Portal: *Russia Country Profile, judicial system* (geraadpleegd op 7 april 2014, <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/russia/corruption-levels/judicial-system/>), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (maart 2014), Freedom House: *Freedom in the world 2014, Russia* (<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/russia-0>). Vertrouwelijke bronnen.

¹⁵⁸ RIA Novosti: *Investigators to look into police corruption links at Russian markets* (1 augustus 2013), zie ook Business Anti-corruption Portal: *Russia* (<http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/russia/general-information.aspx>) en Corruption Barometer van Transparency International: <http://www.transparency.org/qcb2013/country?country=russia>. Vertrouwelijke bron.

¹⁵⁹ In april 2014 werd het meest recente overheids-anti-corruptieplan door president Poetin getekend (voor 2014-2015), zie website Kremlin: <http://eng.kremlin.ru/acts/7011>.

¹⁶⁰ Zie <http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>.

¹⁶¹ Business Anti Corruption Portal: *Russia Country Profile, judicial system* (geraadpleegd op 7 april 2014, <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/russia/corruption-levels/judicial-system/>), Heritage Index of Economic Freedom 2014: *Russia* (geraadpleegd op 7 april 2014, <http://www.heritage.org/index/country/russia>), Global Risk Insights: *Corruption remains key reason for Russian economy's stagnation* (27 februari 2014). Vertrouwelijke bron.

¹⁶² Grondwet Russische Federatie (1993), artikel 29.

¹⁶³ Deze vrijheid wordt echter in toenemende mate ingeperkt door de onder paragraaf 3.1. behandelde wetgeving.

wordt geleverd op president Poetin of wanneer leden van de regering worden beschuldigd van criminele activiteiten, zoals bijvoorbeeld corruptie gerelateerde praktijken, zal de Prokuratura of het Onderzoekscomité hier doorgaans tegen optreden. De Russische overheid trad in de verslagperiode repressief op tegen personen die demonstreerden tegen het regeringsbeleid. Met name in de periode kort na de Olympische Winterspelen, begin maart 2014 op het moment dat de crisis rondom Oekraïne intensiverde, reageerden de autoriteiten hard op (vreedzame) demonstranten die tegen de inval protesteerden (maar daarvoor geen toestemming hadden gekregen). Ook werden vanaf begin maart 2014 veel internetsites en online media geblokkeerd op basis van nieuwe anti-internet-extremisme wetgeving die sinds 1 februari 2014 van kracht is (zie hieronder).¹⁶⁴

Volgens een bron wordt het voor overheids personeel steeds moeilijker zich kritisch uit te spreken ten aanzien van de regering of het regeringsbeleid. Politieagenten, bijvoorbeeld, die getuige zijn geweest van mensenrechtenschendingen begaan door medepolitieagenten of ander overheids personeel, hebben vrijwel geen mogelijkheid deze schendingen aan de orde stellen zonder gevaar te lopen te worden ontslagen.¹⁶⁵

In de maanden voorafgaand aan de Olympische Winterspelen in Sotsji werden strenge maatregelen getroffen door de Russische autoriteiten tegen met name milieuactivisten in de regio Krasnodar (waarbinnen Sotsji is gelegen). Dit leidde onder meer tot de veroordeling op 12 februari 2014 van milieuactivist Jevgeni Vitishko tot drie jaar strafkolonie in verband met zijn campagne tegen de ecologische schade die de bouw van de Olympische locatie met zich meebracht.¹⁶⁶ Organisaties zoals Amnesty International en Human Rights Watch hebben de uitspraak veroordeeld als politiek gemotiveerd. Een collega van Vitishko van EWNC, Igor Kartsjenko, werd op 5 februari 2014, in een zeer korte zitting zonder aanwezigheid van de advocaat, veroordeeld tot vijf dagen gevangenis, wegens het niet opvolgen van politieorders. Op dat moment zat Vitishko al een gevangenisstraf van vijftien dagen uit vanwege 'vloeken bij een bushalte' (*petty hooliganism*¹⁶⁷). Volgens mensenrechtenverdedigers was deze straf bedoeld om Vitishko gedurende de Winterspelen buiten spel te zetten.¹⁶⁸

Internet en (mobiele) telefonie

In Rusland worden alle internetproviders door de overheid gecontroleerd. De meeste grote providers zijn in handen van oligarchen die banden hebben met de regering. In de verslagperiode heeft de Russische federale overheid de grip op het internetverkeer en op het (mobiele) telefoonverkeer versterkt. In oktober 2013 vaardigde het ministerie van Communicatie een (concept) verordening uit die de federale regering (in praktijk de FSB) direct toegang verschaft tot de inhoud van alle telefoongesprekken, emails, sms-berichten en andere internetactiviteiten binnen de

¹⁶⁴ Amnesty International: *Freedom of expression falls victim to the dramatic events in Ukraine's Crimea* (3 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014).

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron.

¹⁶⁶ Vitishko maakt deel uit van de ngo *Environmental Watch on North Caucasus* (EWNC). De uitspraak was gebaseerd op de aanklacht 'hooliganisme' vanwege het met spuitverf plaatsen van activistische leuzen op een hek om het gebied waar een Datsja voor de gouverneur van Krasnodar wordt gebouwd. Hij werd aanvankelijk veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar, maar deze straf werd omgezet in onvoorwaardelijk omdat hij volgens de autoriteiten aanhoudend de borgtochtvoorwaarden schond.

¹⁶⁷ Dit is omschreven in artikel 20.1 van het Wetboek van Administratiefrechtelijke overtredingen en betreft respectloze gedragingen tegen de openbare orde, waaronder vloeken. Hierbij is vijftien dagen detentie de maximum straf.

¹⁶⁸ Amnesty International Public Statement: *Russia: Activist sent to prison for three years for environmental activism* (14 februari 2014), Daily Mail: *Environmental activist who criticised impact of Sochi Winter Olympics is jailed for three years for spraying a fence* (12 februari 2014), Human Rights Watch: *Russia: Justice fails environment activist at appeal* (12 februari 2014), Amnesty International: *Sochi Olympics countdown sees Russia jailing second prisoner of conscience this week* (5 februari 2014).

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

Russische Federatie. De verordening¹⁶⁹ verplicht tevens alle internetproviders om apparatuur te installeren die een directe link naar de FSB mogelijk maakt. Private providers zijn verplicht hun klantgegevens desgevraagd aan de FSB te verstrekken. Mobiele telefoons worden soms gemonitord. Volgens een bron vinden soms bedreigingen plaats aan het adres van (internet) activisten via mobiele telefoons, of via netwerk accounts, email of twitter. Deze bedreigingen worden anoniem gedaan. Het komt voor dat tijdens de bedreigingen wordt gerefereerd aan een door de overheid gehanteerde zwarte lijst van activisten, die volgens een bron door de overheid wordt gehanteerd en ook op internet circuleert.¹⁷⁰ De simkaarten van mobiele telefoons moeten op naam worden geregistreerd.¹⁷¹

Op 30 december 2013 tekende president Poetin een wet die het de FSB en openbare aanklagers mogelijk maakt om internetsites te blokkeren zonder tussenkomst van de rechter.¹⁷² Deze wet, de zogenoemde 'Lugovoi-wet', vernoemd naar initiatiefnemer en Doema-lid Andrei Lugovoi, werd op 1 februari 2014 van kracht. Op basis van de wet kunnen de Russische autoriteiten websites blokkeren die oproepen tot 'deelname aan ongeautoriseerde protestacties, massaoproer of extremistische activiteiten'.¹⁷³ Volgens critici is de bewoording van de wet dusdanig gesteld, dat via de wet nagenoeg elke vorm van online kritiek op de overheid kan worden bestraft. Internet wordt volgens bronnen door de autoriteiten gevreesd en gezien als een middel dat door de oppositie kan worden gebruikt om kritische geluiden te laten horen en protestbijeenkomsten te organiseren.¹⁷⁴ De Presidentiële Mensenrechtenraad adviseerde Poetin in december 2013 de wet niet te tekenen, vanwege het zeer restrictieve karakter ervan en waarschuwde voor arbitrair toepassen van de wet.¹⁷⁵ Het is niet bekend of het op een website of blog buiten Rusland plaatsen van door de Russische overheid verboden informatie op dezelfde wijze strafbaar is als binnen de Russische Federatie.¹⁷⁶

Diverse kritische websites zijn sinds het aannemen van de wet door staatsmedia-regulator *Roskomnadzor* geblokkeerd, waaronder de website van voormalig schaakkampioen en oppositieleider Gary Gasparov (Kasparov.ru). Ook de kritische sites Grani.ru en EJ.ru werden afgesloten. Ook de blog van oppositieleider Alexei Navalny werd op 13 maart 2014 geblokkeerd. De blog van Navalny was te bereiken via de website van Echo Moskwy¹⁷⁷. Nadat Echo Moskwy de blog van Navalny van de site had gehaald, werd de toegang in Rusland tot de site weer vrijgegeven. Voor

¹⁶⁹ Deze verordening is opgesteld door het ministerie van Communicatie in samenwerking met de FSB en zal voor zover bekend in juli 2014 van kracht worden. EDRi.org: *The Russian government seeks to increase its control over the internet* (6 november 2013).

¹⁷⁰ Vertrouwelijke bron.

¹⁷¹ The Moscow Times: *The 5 biggest events that shaped Putin's 2013* (30 december 2013) en: *FSB seeking to expand online surveillance* (21 oktober 2013), Radio Free Europe/Radio Liberty: *Russian FSB reportedly plans to increase control of internet* (21 oktober 2013), zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Vertrouwelijke bron.

¹⁷² Hiertoe hoeven zij nu slechts aan de staatsmedia regulator, Roskomnadzor, opdracht te geven de bewuste site te blokkeren.

¹⁷³ The Moscow Times: *Putin's brave new Russia* (17 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014), Pando.com: *Putin ramps up internet censorship, citing Google and Snowden to ensure public support* (20 maart 2014).

¹⁷⁴ Vertrouwelijke bronnen.

¹⁷⁵ Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014), Deutsche Welle: *Russia tightens internet control ahead of Olympic Winter Games* (16 januari 2014).

¹⁷⁶ Volgens een bron sluit de Russische overheid soms ook websites die vanuit het buitenland worden beheerd, maar komt dit niet vaak voor. Het is niet bekend op basis van welke wetsartikelen dit plaatsvindt. Vertrouwelijke bron.

¹⁷⁷ Echo Moskwy (De echo van Moskou) wordt als één van de laatste onafhankelijke nieuwssites in Rusland beschouwd.

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

zover bekend is de toegang tot Kasparov.ru, Grani.ru en EJ.ru nog steeds geblokkeerd.¹⁷⁸

De internetrestricties werden doorgevoerd op het moment dat de spanningen rondom de Russische bemoeienis in Oekraïne hoog opliepen. Volgens veel critici houden de internetblokkades direct verband met de kritische berichtgeving van de betrokken websites en bloggers, aangaande de Russische koers ten aanzien van Oekraïne.¹⁷⁹

Op 6 mei 2014 tekende president Poetin nieuwe wetgeving met betrekking tot het internet. Onder de nieuwe wetgeving moeten websites, waaronder sites van bloggers, met meer dan 3000 individuele bezoekers per dag zich laten registreren als massamedium.¹⁸⁰ Bloggers met veel volgers kunnen door de wetwijziging nauwelijks meer ongecontroleerd online actief zijn. De zoekmachines, sociale netwerken en internetfora die een platform bieden aan de bloggers, worden onder de nieuwe wetgeving verplicht gesteld hun data een half jaar beschikbaar te houden. Overtreding van de wet kan leiden tot hoge boetes of zelfs sluiting van de website. De nieuwe wetgeving is door critici scherp veroordeeld als een poging van de regering om kritische bloggers aan banden te leggen. Bloggers worden door de nieuwe wetgeving de facto onder toezicht van Roskomnadzor geplaatst.¹⁸¹

Er vinden soms veroordelingen plaats van bloggers op basis van de inhoud van hun blogs. Hierbij gaat het soms ook om strafrechtelijke veroordelingen. In dergelijke gevallen betreft het vaak politiek of religieus getinte blogs. Hierbij worden meestal de beschuldigingen 'aanzetten tot haat' of 'smaad' uit het Wetboek van Strafrecht ten laste gelegd.¹⁸²

Op 26 november 2013 werd de oppositionele journalist Sergei Reznik veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf door de rechtbank van Rostov aan de Don, vanwege een aantal kritische artikelen op zijn blog over corruptie en misbruikpraktijken bij de lokale autoriteiten. Hem werd onder meer de beschuldiging 'smaad' ten laste gelegd vanwege het vermeend in diskrediet brengen van een lokale rechter. Reznik werd op 22 oktober 2013 door onbekende gemaskerde mannen mishandeld buiten zijn appartement. Reznik verklaarde dat hij vermoed dat de mishandeling verband hield met zijn journalistieke activiteiten. De politie stelde een onderzoek in, maar de daders werden niet opgepakt.¹⁸³

Eind oktober 2013 werd tegen Maxim Vorobyov, een inwoner van Josjkar-Ola (Republiek Mari El, Centrale deel van Europees Rusland) een rechtszaak aangespannen wegens haatzaaien (artikel 282, Wetboek van Strafrecht). Vorobyov zou via zijn pagina op de contactsite VKontakte hebben opgeroepen tot geweld

¹⁷⁸ Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014), The Guardian: *Russia censors media by blocking websites and popular blog* (14 maart 2014), Pando.com: *Putin ramps up internet censorship, citing Google and Snowden to ensure public support* (20 maart 2014).

¹⁷⁹ Human Rights Watch: *Russia: Halt orders to block online media* (25 maart 2014), The Guardian: *Russia censors media by blocking websites and popular blog* (14 maart 2014), Pando.com: *Putin ramps up internet censorship, citing Google and Snowden to ensure public support* (20 maart 2014).

¹⁸⁰ Hiermee worden dergelijke websites (en daarmee ook bloggers) gelijkgesteld aan bijvoorbeeld online kranten en andere media en wordt de inhoud van de websites getoetst op waarheidsgehalte. De wet, die vrijwel onmiddellijk bekend werd als de 'bloggers-wet', treedt 1 augustus 2014 in werking.

¹⁸¹ New York Times: *Russia quietly tighten reigns on web with 'bloggers law'* (6 mei 2014), NPR.org: *Putin's internet plan requires 'sharing' with security services* (6 mei 2014), Reuters: *Putin foes fear internet crackdown as 'blogger law' sails through* (29 april 2014). Vertrouwelijke bron.

¹⁸² SOVA: *The ultra-right shrugged: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2013* (31 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

¹⁸³ Committee to Protect Journalists: *Opposition blogger sentenced to jail in Russia* (26 november 2013)

tegen joden en tegen immigranten uit de Kaukasus en Centraal-Azië.¹⁸⁴ Vorobyov werd veroordeeld tot 150 uur taakstraf.¹⁸⁵

Televisie

Vrijwel alle televisiekanalen in Rusland staan onder staatstoezicht. De weinige nog opererende onafhankelijke televisiezenders werden in de verslagperiode scherp door de overheid gecontroleerd en onder druk gezet.

Zo werd in de verslagperiode de onafhankelijke televisiezender *Dozhd* (regen) door veel Russische kabelnetwerken geweerd¹⁸⁶, officieel naar aanleiding van een klacht van de autoriteiten dat *Dozhd* een 'niet-patriottische' opiniepeiling had uitgevoerd met betrekking tot het beleg van Leningrad door Nazi Duitsland.¹⁸⁷ *Dozhd* had ook kritisch gerapporteerd over de ontwikkelingen in Oekraïne. Volgens sommigen waren deze kritische uitzendingen over Oekraïne de eigenlijke reden van de boycot door de kabelmaatschappijen. De Russische regering zou druk hebben uitgeoefend op de kabelmaatschappijen om *Dozhd* te weren. Tijdens het jaarlijkse televisieoptreden van president Poetin op 17 april 2014 stelde hij echter dat er geen onnatuurlijke druk op het station uitgeoefend mag worden. De dag erna verklaarde de Russische Associatie van Kabelmaatschappijen dat zij de onderhandelingen tussen *Dozhd* en de maatschappijen op gang wilden helpen.¹⁸⁸

In december 2013 vaardigde president Poetin een decreet uit waarin hij het onafhankelijke televisiekanaal *RIA Novosti* liet opgaan in het regeringsgezinde televisieconglomeraat *Russia Today*. Dit werd door activisten en mensenrechtenverdedigers beschouwd als een verdere inperking van de mogelijkheid tot kritische en onafhankelijke journalistiek.¹⁸⁹

3.3.2 *Vrijheid van vereniging en vergadering*

De Russische grondwet garandeert vrijheid van vereniging en vergadering.¹⁹⁰ Echter, in de praktijk werd deze vrijheid door lokale en federale autoriteiten ingeperkt.

Openbare demonstraties dienen van tevoren door de (lokale) autoriteiten te worden goedgekeurd. In de verslagperiode werden relatief weinig demonstraties toegestaan. Van demonstraties die wel werden goedgekeurd werd de locatie van tevoren door de machthebbers vastgesteld. Meestal betrof dit plaatsen in de stad buiten het centrum, op plekken waar relatief weinig mensen komen. Demonstraties die niet van tevoren waren goedgekeurd, werden meestal door de politie uiteengedreven. Soms anticipeerde de politie op dergelijke bijeenkomsten, door voor aanvang van de

¹⁸⁴ SOVA: *Yoshkar-Ola: The investigation of xenophobic materials on website VKontakte ends* (15 november 2013).

¹⁸⁵ Zie pg12.ru: <http://pg12.ru/news/view/64880>.

¹⁸⁶ Een klein aantal maatschappijen bleef *Dozhd* uitzenden, maar vooral de boycot door de nationale provider NTV+ zorgde voor veel verlies aan kijkers en inkomen.

¹⁸⁷ De zender kwam daarmee op de rand van de afgrond te staan doordat het merendeel van de kijkers wegviel en daarmee ook veel investeerders afhaakten. *Dozhd* hield van 24 tot en met 30 maart een *telethon* met als doel fondsen te werven om te kunnen blijven uitzenden.

¹⁸⁸ *The Guardian: Triumph of the will: Putin's war against Russia's last independent tv channel* (10 april 2014), *The Moscow Times: Dozhd gets 50-day lifeline after telethon* (1 april 2014), *BBC News: Liberal Russian tv Dozhd fights closure amid boycott* (4 februari 2014). Reporters Without Borders: *Unprecedented offensive against independent tv station* (31 januari 2014), *The Moscow Times: Possible light at the end of the tunnel for Dozhd* (20 april 2014). Vertrouwelijke bron.

¹⁸⁹ *The Telegraph: Vladimir Putin dissolves Russia's RIA Novosti* (9 december 2013), *BBC News: Russian news agency RIA Novosti closed down* (9 december 2013). Vertrouwelijke bron.

¹⁹⁰ Grondwet Russische Federatie (1993), artikel 31.

demonstratie op de plaats aanwezig te zijn met politiebusjes om eventuele arrestanten in af te voeren.¹⁹¹

De autoriteiten gebruikten de zeer strikte wetgeving inzake publieke bijeenkomsten en demonstraties (paragraaf 3.1.8) regelmatig om personen die deelnamen aan ongeautoriseerde protestbijeenkomsten te beboeten, of in administratieve detentie te plaatsen. Eind maart 2014 werd een voorstel in de Doema behandeld dat de toch al strikte wetgeving op dit terrein nog verder zal aanscherpen (met nog hogere boetes), waardoor personen bij meerdere overtredingen binnen 180 dagen strafrechtelijk vervolgd kunnen worden. De wetswijziging voorziet ook in hogere boetes en detenties tot 30 dagen voor het negeren van politiebevelen tijdens demonstraties (zie ook paragraaf 3.1.8).¹⁹²

Volgens Alexander Sidyakin, de initiatiefnemer tot de wetswijziging, geldt het strafrechtelijk traject alleen voor organisatoren van ongeautoriseerde bijeenkomsten en slechts als de bijeenkomst gevaar oplevert voor de 'publieke infrastructuur'. Echter, in de concepttekst van de wijziging is deze specificatie naar verluidt niet terug te vinden. Activisten vrezen dat de maatregel in theorie aan elke deelnemer aan demonstraties kan worden opgelegd bij herhaalde vergrijpen.¹⁹³

In de verslagperiode werden veel personen gearresteerd tijdens demonstraties op basis van de tenlastelegging 'deelname aan ongeautoriseerde bijeenkomsten'. De politie dreef regelmatig anti-regeringsgezinde protestbijeenkomsten uiteen, waarbij de politie soms gebruik maakte van excessief geweld (zie ook paragraaf 3.1.8).¹⁹⁴

De vrijheid van vereniging en vergadering werd ook ingeperkt voor veel ngo's die door de uitwerking van de strikte ngo-wetgeving te maken kregen met controles van het Openbaar Ministerie (zie hiervoor paragraaf 3.1.9).

Ook religieuze organisaties werden soms beperkt in hun recht op vrije vereniging en vergadering. Sommige organisaties werden belemmerd bij de registratie als organisatie of bij het verkrijgen van een gebedshuis. Dit gold in de verslagperiode vooral voor Jehova's Getuigen, moslimgemeenschappen en sommige protestants-christelijke gemeenschappen zoals pinkster- en baptistengemeenten (zie hieronder bij paragraaf 3.3.3).¹⁹⁵

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Vrijheid van godsdienst is in de Russische Federatie wettelijk gewaarborgd in de grondwet.¹⁹⁶ In de praktijk perkt de overheid de godsdienstvrijheid in voor religieuze groeperingen die door de autoriteiten worden beschouwd als bedreigend voor de

¹⁹¹ RFE/RL: *Russians detained for holding up 'invisible placards'* (7 april 2014), Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014), Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014), Economist Intelligence Unit (EIU): *Russia: A clampdown on public rallies* (2 april 2014).

¹⁹² Economist Intelligence Unit (EIU): *Russia: A clampdown on public rallies* (2 april 2014), The Moscow Times: *Bill to toughen law on rallies raises concerns* (1 april 2014), Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014).

¹⁹³ Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014), The Moscow Times: *Bill to toughen law on rallies raises concerns* (1 april 2014).

¹⁹⁴ Human Rights Watch: *Russia: New attack on freedom of assembly* (2 april 2014), Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

¹⁹⁵ Zie ook website SOVA, secties 'Religion in secular society' en 'Misuse of anti-extremism': <http://www.sova-center.ru/en/>.

¹⁹⁶ Grondwet Russische Federatie (1993), artikel 28.

veiligheid. Volgens de Wet inzake Religieuze organisaties van 1997 worden in het bijzonder het Russisch-Orthodoxe geloof en daarnaast het Jodendom, de islam en het boeddhisme als 'traditionele' vormen van geloof aangemerkt, ondanks de grondwettelijke gelijkschakeling van alle religieuze uitingen. Dit zorgt ervoor dat groeperingen als Jehova's Getuigen, Hare Krishna's en diverse christelijke denominaties, zoals bijvoorbeeld pinkstergemeenten en andere evangelische stromingen, zijn achtergesteld ten opzichte van de traditionele geloven en deze worden daardoor ook eerder als bedreigend aangemerkt.¹⁹⁷

Ondanks het behoren tot de vier bovengenoemde traditionele religies, hebben moslimgemeenschappen regelmatig te maken met discriminatie en intimidatie door (lokale) overheden. In het bijzonder gaat het hierbij om volgers van de islamitische theoloog *Said Nursi*¹⁹⁸, aanhangers van de verboden islamitische groepering *Nurdzhular* of andere stromingen binnen de islam die door de Russische overheid als 'extremistisch' worden aangeduid. In januari 2014 betitelde de Russische veiligheidsdienst (FSB) moskeeën als ontmoetingsplaatsen voor terroristen.¹⁹⁹

Geloofsgemeenschappen, anders dan die behorend tot de Russische orthodoxie, hebben vaak moeite met het verkrijgen van een staatsregistratie en worden (mede hierdoor) vaak niet door de overheid gesteund in het verkrijgen (huren) of bouwen van kerken of gebedsruimtes. Wel is in maart 2014 een wetwijziging door de Doema in behandeling genomen die de registratieprocedure voor religieuze organisaties versoepelt. Als het voorstel wordt aangenomen hoeven religieuze organisaties niet meer aan te tonen dat zij al vijftien jaar bestaan in Rusland en zijn zij vrijgesteld van de voorheen verplichte jaarrapportage voor religieuze organisaties.²⁰⁰ Hier staat tegenover dat in april 2014 een wetsvoorstel is ingebracht in de Doema, dat registratie voor alle religieuze groeperingen verplicht stelt.²⁰¹

Volgens het leidende informatie- en analysecentrum op het terrein van nationalisme en raciale discriminatie in Rusland, *SOVA*, is er in verschillende delen van Rusland onder de etnisch Russische bevolking grote weerstand tegen de bouw van moskeeën. In Stavropol zouden in 2013 op last van de rechter twee moskeeën die al in aanbouw waren alsnog zijn afgebroken.²⁰²

De overheid maakt regelmatig gebruik van anti-extremisme wetgeving²⁰³ om de vrijheden van religieuze groeperingen en individuen in te perken.²⁰⁴ Op 3 februari

¹⁹⁷ In de praktijk leidt dit tot een verbod op het verspreiden of zelfs bezitten van religieus materiaal en literatuur, beperking van de mogelijkheden tot samenkomsten of invallen door de veiligheidsdienst tijdens samenkomsten en aanklachten door de autoriteiten op basis van de extremisme-wetgeving. Ook kunnen traditionele geloofsgemeenschappen formeel staatssubsidie aanvragen en minderheidsgemeenschappen niet. Forum 18: *Russia: St Petersburg church liquidated, Rostov and Chelyabinsk drug and alcohol rehabilitation targeted* (26 maart 2014), US Commission on International Religious Freedom (USCRIF): *International religious freedom report 2014*.

¹⁹⁸ Said Nursi (overleden in 1960) was een Koerdische islamgeleerde die een aantal verhandelingen over de Koran schreef.

¹⁹⁹ Forum 18: *Russia: "We do not believe in the justice of the court"* (11 februari 2014), SOVA, Center for Information and Analysis: *In Krasnoyarsk, new prosecutions for studying Nursi literature* (4 februari 2014), SOVA: *Imams from Novosibirsk turn to ECHR* (17 februari 2014) en: *Moscow's muslims outraged at FSB warning that mosques are meeting places for terrorists* (27 januari 2014).

²⁰⁰ Wel dienen religieuze organisaties nog aan rapportageverplichtingen te voldoen die voor alle ngo's gelden.

²⁰¹ Indien dit wetsvoorstel wordt aangenomen betekent dit voor geloofsgemeenschappen zonder registratie niet alleen dat zij geen juridische status hebben, maar ook dat zij in overtreding zijn van de wet. SOVA Center: *Russian government approves draft amendment on 'freedom of conscience', easing registration for religious organisations* (21 maart 2014) en: *Representatives from unregistered evangelical Christian Baptist churches protest changes to the law on freedom of conscience* (21 april 2014).

²⁰² Jamestown Foundation: *Tensions rise between authorities and muslims in Stavropol region* (1 november 2013), Caucasian Knot: *Stavropol territory: Muslims to challenge court decision on demolition of two mosques* (5 augustus 2013).

²⁰³ Zie ook paragraaf 3.3.2

²⁰⁴ De bedoelde wet omschrijft bedreigend en extremistisch als 'propaganderend voor de exclusiviteit, superioriteit of inferioriteit van personen op basis van religie'.

2014 werden wijzigingen in de extremisme-artikelen van het Wetboek van Strafrecht van kracht die hogere boetes en langere gevangenisstraffen voor extremisme-gerelateerde overtredingen mogelijk maken (sinds 1 januari 2013 was dit tot maximaal drie jaar gevangenisstraf).²⁰⁵

Het komt in de Russische Federatie soms voor dat (groepen) burgers geweld gebruiken tegen religieuze groeperingen of individuen op basis van hun geloof. Volgens SOVA is het aantal geweldsdelicten in relatie tot religieuze groeperingen sinds 2013 toegenomen. Het zou hierbij met name gaan om geweld tegen moslims en (in mindere mate) tegen Jehova's Getuigen.²⁰⁶

In de Noordelijke Kaukasus, met name in Tsjetsjenië, staat de vrijheid van godsdienst meer onder druk dan in de rest van de Russische Federatie.²⁰⁷

3.3.4 *Bewegingsvrijheid*

De bewegingsvrijheid van Russische burgers is de jure gewaarborgd door middel van de Wet op de bewegingsvrijheid en de vrije keuze van woon- en verblijfplaats in de Russische Federatie van 1993.²⁰⁸ Krachtens deze wet bestaat er in de gehele Russische Federatie een plicht voor alle zich in het land bevindende personen, zich te laten registreren in de tijdelijke of permanente woonplaats. Zonder deze registratie is het voor personen de facto onmogelijk normaal aan het maatschappelijke leven deel te nemen. Ondanks dat volgens de wet registratie of non-registratie los staat van de grondwettelijke rechten van personen, komt het regelmatig voor dat overheidsdiensten worden geweigerd aan personen zonder registratie (zie ook paragraaf 2.3). Zelfs acute medische hulp kan geweigerd worden indien een persoon geen woonplaatsregistratie kan overleggen. Lokale autoriteiten hanteren soms een eigen interpretatie van de wet. Hierdoor zijn er grote regionale verschillen met betrekking tot de problemen die kunnen ontstaan bij het verkrijgen van een registratie. Er worden door (lokale) autoriteiten regelmatig boetes opgelegd aan of steekpenningen gevraagd van ongeregistreerde personen. Ook bij aanvragen voor inschrijvingen in een woonplaats vragen lokale autoriteiten soms extra geld.²⁰⁹

Russische staatsburgers kunnen zich in theorie vrijelijk overal in de Russische Federatie vestigen. In de praktijk dienen burgers zich bij de autoriteiten van de beoogde woonplaats te laten inschrijven, de facto bij een lokaal kantoor van de FMS.²¹⁰ Indien een persoon zich op een nieuw adres binnen de Russische Federatie wil vestigen, dient hij zich eerst uit te laten schrijven uit de oude woonplaats. Vervolgens dient hij zich volgens de wet binnen zeven dagen na aankomst in de nieuwe woonplaats te laten registreren bij een kantoor van de FMS. Hierbij dient hij (samen met een inschrijfformulier) een (binnenlands) paspoort of een ander geldig identiteitsbewijs en een document inzake de te betrekken woonruimte (zoals een huurcontract, verklaring van de eigenaar van de woning waar betrokkene

²⁰⁵ Forum 18: *Russia: "We do not believe in the justice of the court"* (11 februari 2014), SOVA: *Misuse of anti-extremism in January 2014* (<http://www.sova-center.ru/en/misuse/news-releases/2014/02/d29003/>)

²⁰⁶ Caucasian Knot: *SOVA Centre: Russia sees more attacks on motives of religious hatred* (4 april 2014), Asia News: *Russia, attacks on Jehovah's Witnesses and Pentecostals increase under anti-extremism law* (21 november 2013).

²⁰⁷ Deze situatie is ongewijzigd ten opzichte van de vorige verslagperiode. Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013 en algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

²⁰⁸ Wet No. 5242-1-FZ van 25 juni 1993, met latere wijzigingen.

²⁰⁹ Zie voor meer informatie over woonplaatsregistratie en de Wet op de bewegingsvrijheid het ambtsbericht Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving in de Russische Federatie (oktober 2011) en de ambtsberichten Noordelijke Kaukasus januari 2012 en Russische Federatie van juni 2013. Zie ook de Wet op de Bewegingsvrijheid in de Russische Federatie, artikel 3. The Moscow Times: *The propiska sends Russia back to the U.S.S.R.* (januari 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²¹⁰ Wet op de Bewegingsvrijheid, artikel 3.

huisvesting heeft of een eigendomsbewijs van een huis) te kunnen overleggen. De autoriteiten dienen de persoon binnen drie dagen na het aanleveren van de documenten te registreren. In de praktijk kan door middel van het betalen van steekpenningen gemakkelijker een registratie in een woonplaats worden verkregen en kunnen procedures worden versneld of vergemakkelijkt.²¹¹

Bij het tijdelijk veranderen van woonplaats wordt het verblijf in de vorige woonplaats van de persoon niet doorgehaald in de registers, in tegenstelling tot bij permanente verandering van woonplaats.²¹² Ook bij permanente vestiging in het buitenland dient de persoon zich te laten uitschrijven uit het register van de woonplaats in Rusland. De Russische Federatie kent een aantal zones waarop restricties van toepassing zijn met betrekking tot woonregistraties. Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld nucleaire zones, gebieden met bijzondere milieu- of natuurbeschermingsbepalingen en militair strategische gebieden, grensgebieden, gesloten administratief-territoriale gebieden en gebieden waar een verhoogde staat van paraatheid of de noodtoestand van kracht is.²¹³

De wet voorziet in mogelijkheden voor Russische burgers vrijelijk naar het buitenland te reizen. Hiervoor is in de regel een buitenlands paspoort benodigd (zie paragraaf 2.4), behalve voor een aantal landen van de voormalige Sovjet-Unie waar naar toe op een binnenlands paspoort gereisd kan worden.²¹⁴

Uitreisverboden

Aan personen kan krachtens de *Wet op de Procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie*²¹⁵ een uitreisverbod worden opgelegd als met de uitreis de staatsveiligheid in het geding is. Dit geldt bijvoorbeeld voor personen die toegang hebben tot staatsgeheime documenten waarbij in het arbeidscontract is opgenomen dat er restricties voor de persoon in kwestie gelden met betrekking tot uitreizen. Deze restricties mogen in de regel niet langer gelden dan vijf jaar nadat de persoon voor het laatst met het staatsgevoelige materiaal in aanraking is geweest.²¹⁶

Een uitreisverbod kan ook gelden voor:²¹⁷

- personen die opgeroepen zijn voor militaire dienst of alternatieve dienstplicht; tot en met de voltooiing van de dienst;²¹⁸
- personen die verdachte zijn of in staat van beschuldiging gesteld – tot aan de uitspraak van de rechter of tot aan het van kracht worden van het vonnis;
- personen die veroordeeld zijn voor het plegen van een misdrijf – tot de straf is uitgevoerd / uitgezeten of totdat zij van hun straf worden gevrijwaard;
- personen die verplichtingen ontduiken die zijn opgelegd door een rechter; totdat aan de verplichtingen is voldaan of totdat de betrokken partijen tot een overeenkomst zijn gekomen;

²¹¹ Wet op de Bewegingsvrijheid, artikel 6. The Moscow Times: *The propiska sends Russia back to the U.S.S.R.* (januari 2013).

²¹² Wet op de Bewegingsvrijheid, artikel 5.

²¹³ Wet op de Bewegingsvrijheid, 8.

²¹⁴ Zie ook thematisch ambtsbericht Staatsburgerschaps- en vreemdelingenwetgeving in de Russische Federatie (oktober 2011).

²¹⁵ Wet No. 115-FZ van 15 augustus 1996.

²¹⁶ Wet op de procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, artikel 15. Volgens deze wet kan een Interdepartementale Commissie Inzake het Beschermen van Staatsgeheimen deze restrictie verlengen tot maximaal tien jaar. US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2012* (april 2013).

²¹⁷ Wet op de procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, artikel 15.

²¹⁸ Zij kunnen het land wel verlaten als daar door hun commandanten of leidinggevendenden toestemming voor wordt gegeven. Wet op de procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, artikel 19.

- personen die opzettelijk valse documenten hebben overgelegd ten bate van de uitreis uit de Russische Federatie; totdat de kwestie is opgelost, binnen een maand, door een bevoegd overheidsorgaan;
- personen die bij de FSB werkzaam zijn – tot het einde van hun arbeidscontact.

In alle gevallen van beperkingen met betrekking tot uitreizen uit Rusland overhandigt het ministerie van Binnenlandse Zaken een notificatie aan de betrokkene met daarin de redenen voor en de duur van het uitreisverbod, de datum en het registratienummer van het besluit en de volledige naam en het adres van de organisatie die verantwoordelijk is voor het nemen van de beslissing tot beperkte uitreismogelijkheden van de betrokkene.²¹⁹ Wanneer een uitreisverbod wordt opgelegd in verband met staatsgeheimen of militaire dienst of alternatieve dienst, wordt het paspoort van de betrokkene ingenomen door de instantie waar deze is uitgegeven (kantoor van de FMS). Het paspoort wordt na het verstrijken van de duur van het verbod weer vrijgegeven. In geval van een uitreisverbod dienen de Russische autoriteiten de grensbewaking van een aantal landen van de voormalige Sovjet-Unie op de hoogte te stellen van het uitreisverbod, aangezien normaliter ook op een Russisch binnenlands paspoort naar deze landen gereisd kan worden.²²⁰

Volgens de Russische Federale Migratiedienst (de FMS) en een andere bron zijn de grensautoriteiten altijd op de hoogte van geldende uitreis- en inreisverboden, via de centrale database. Wanneer een persoon bijvoorbeeld een boete heeft openstaan of een belastingschuld nog niet heeft voldaan, staat dit in het systeem vermeld en kan de persoon niet uitreizen totdat hij heeft betaald.²²¹

3.3.5 *Rechtsgang*

Volgens het Russische Wetboek van Strafvordering kan een persoon die van een strafbaar feit wordt verdacht tot 48 uur worden vastgehouden. Daarna moet hij ofwel worden vrijgelaten, ofwel door middel van een gerechtelijk arrestatiebevel in voorlopige hechtenis worden genomen, doorgaans in het dichtstbijzijnde politiebureau.²²² De politie is verplicht de reden van de detentie schriftelijk vast te leggen. Dit schriftelijk document dient door zowel de politie als de gedetineerde te worden ondertekend binnen drie uur na het in detentie plaatsen. De politie dient de gedetineerde binnen 24 uur na het in detentie plaatsen te ondervragen. De gedetineerde heeft, hieraan voorafgaand, het recht twee uur met een advocaat te spreken.²²³ Indien dit recht niet wordt gehandhaafd is volgens de wet het verkregen bewijs onrechtmatig. In de praktijk komt het in heel Rusland voor – en in het bijzonder in de Noordelijke Kaukasus – dat voorlopige hechtenis eenvoudig en voor onbepaalde tijd wordt verlengd en onrechtmatig verkregen bewijs wel wordt gebruikt in rechtszaken en dat dit bewijs wordt meegewogen in de uiteindelijke

²¹⁹ Wet op de procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, artikel 16.

²²⁰ Het betreft hierbij de landen Kazachstan, Kirgizië, Wit-Rusland, Oekraïne en Tadzjikistan. Ook kan naar de met Georgië betwiste gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië worden gereisd. Wet op de procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, artikel 18. Vertrouwelijke bron.

²²¹ Vertrouwelijke bronnen.

²²² Wetboek van Strafvordering, artikel 94.

²²³ Naar verluidt komt het met name op lokaal niveau vaak voor dat de door de autoriteiten aangewezen advocaten niet verschijnen, onder meer omdat de autoriteiten de advocaat soms niet betalen.

gerechtelijke uitspraak.²²⁴ Naar verluidt eindigt meer dan 99 procent van alle strafrechtelijke procedures in Rusland in een veroordeling.²²⁵

De politie is verplicht de openbare aanklager binnen twaalf uur na aanhouding schriftelijk op de hoogte te stellen en de familie van de betrokkene in te lichten.²²⁶ Volgens het Wetboek van Strafvordering dient de verdachte (of veroordeelde) afschriften te ontvangen van de aanklacht.²²⁷ Indien de verdachte wordt vrijgelaten moet aan hem een afschrift van het gerechtelijk besluit tot vrijlating worden overhandigd. Ook dient aan de verdachte een verklaring te worden overhandigd, waarin staat vermeld door wie hij was gedetineerd, de datum, tijd, plaats en gronden van in detentie plaatsing en de datum, tijd, plaats en gronden van zijn vrijlating.²²⁸

In de praktijk worden de procedures zoals omschreven in het Wetboek van Strafvordering niet altijd gevolgd. Verdachten worden regelmatig langer in voorarrest gehouden dan de wettelijk voorgeschreven maximale periode. De wettelijk verplichte toegang van verdachten tot juridische bijstand wordt niet altijd gerespecteerd en marteling tijdens de ondervraging van verdachten ter verkrijging van bewijs komt nog altijd regelmatig voor (zie ook paragraaf 3.3.6 en 3.3.7). Binnen de instanties die een eerlijke rechtsgang dienen te waarborgen (de politie, de onderzoeksinstanties en de rechterlijke macht), komt veel corruptie voor. Bovendien kunnen wetshandhavers zoals politieagenten en agenten van veiligheidsdiensten opereren in een klimaat van wetteloosheid, waarbij zij zelden worden bestraft of vervolgd voor het schenden van een eerlijke rechtsgang (zie ook paragraaf 3.2.4 en paragraaf 3.3.6).²²⁹ Gevallen van mishandeling, marteling en verdwijning van in voorarrest geplaatste personen komen vaker voor in de Noordelijke Kaukasus dan in de rest van Rusland.²³⁰

Op 6 februari voegde president Poetin per decreet het Hof van Arbitrage onder de jurisdictie van het Hooggerechtshof. Het Hof van Arbitrage, dat economische en bedrijfsmatige geschillen behandelt, werd als min of meer onafhankelijk beschouwd en gezien als de meest effectieve en minst corrupte gerechtelijke instantie. Velen beschouwen de samenvoeging van de twee hoven als een stap van de regering in de richting van een grotere controle over de rechtsgang en het justitiële bestel in Rusland.²³¹

3.3.6 Arrestaties, bewaring en detentie

De situatie in gevangenen en strafkoloniën in de Russische Federatie is in vergelijking met de voorgaande verslagperiode ongewijzigd. De omstandigheden in de gevangenen zijn nog altijd slecht. Marteling en onmenselijke behandeling komt nog veel voor in de Russische penitentiaire instellingen. Volgens het VN Comité

²²⁴ Hierin is voor zover bekend geen verandering gekomen sinds het vorige ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

²²⁵ www.vocativ.com: Justice for Russia's 1 percent (12 maart 2014). Volgens een bron is het veroordelingspercentage meer dan 99% maar worden er wel veel voorwaardelijke straffen opgelegd. Vertrouwelijke bronnen.

²²⁶ Wetboek van Strafvordering, artikel 92 en 96.

²²⁷ Wetboek van Strafvordering, artikel 46 en 47.

²²⁸ Wetboek van Strafvordering, artikel 94.

²²⁹ Volgens bronnen is er van een eerlijke rechtsgang in Rusland vaak geen sprake. Vertrouwelijke bronnen. Volgens een bron is een eerlijke rechtsgang in Rusland zelfs nagenoeg afwezig. Vertrouwelijke bron.

²³⁰ International Crisis Group: *The North Caucasus: The challenges integration (III), governance, elections, rule of law* (6 september 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bron.

²³¹ New York Times: Legislation merging Russia's 2 top courts stokes worries (6 februari 2014), Oxford Analytica: *Russian court reform highlights centralizing trends* (17 januari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

tegen Marteling (CAT) volgt Rusland tot op heden de aanbevelingen van het comité, inzake verbeteringen van het penitentiare systeem en het terugdringen van martelingen en onmenselijke behandelingen in gevangenissen, niet op.²³²

Daders en verdachten van martelingen, ernstige mishandelingen en verkrachtingen die behoren tot de overheid, kunnen de jure volgens artikel 117 van het Wetboek van Strafrecht worden vervolgd en berecht. Echter, in de praktijk worden zij zelden vervolgd of bestraft. Politie, gevangenispersoneel en andere wetshandhavers opereren in een systeem van grote zelfstandigheid, straffeloosheid en corruptie. Er vindt nauwelijks onafhankelijke monitoring plaats van omstandigheden in gevangenissen. De enige vorm van monitoring wordt gedaan door inspecteurs van de zogenaamde *Commissies van Publiek Toezicht*²³³ op het gevangeniswezen. Autoriteiten zijn echter niet gebonden aan het opvolgen van de aanbevelingen van deze inspecteurs. Gevangenen dienen bovendien doorgaans geen klachten in bij deze commissies of bij de ombudsman, vanwege angst voor represailles van gevangenispersoneel.²³⁴

3.3.7 *Mishandeling en foltering*

Rusland is partij bij het VN-verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing van 1987 (*Convention Against Torture, CAT*) en ook de Russische grondwet verbiedt dergelijke handelingen. Desondanks komt mishandeling en foltering door overheidsfunctionarissen veel voor in de Russische Federatie. Volgens het VN-Comité tegen foltering is het begrip foltering bovendien niet adequaat omschreven in het Russische Wetboek van Strafrecht. Hierdoor vallen sommige handelingen niet onder de Russische strafwet die wel onder het VN-verdrag als foltering zijn gekwalificeerd. Daarnaast zouden volgens het CAT folteringsmisdaden niet aan verjaring onderhevig moeten zijn, waar ze dat wel zijn onder de Russische wet (verjaring na tien jaar).²³⁵

In de verslagperiode maakten overheidsfunctionarissen zich schuldig aan mishandeling en foltering om bekentenissen van verdachten af te dwingen. Omdat gerechtelijke procedures tegen folteringpraktijken door de onvolkomen wetgeving moeilijk te voeren zijn, worden de enkele gevallen van foltering waar een strafrechtelijke procedure op volgt vaak geschaard onder de aanklachten mishandeling, geweldpleging of het misbruik maken van autoritair gezag. Deze vergrijpen worden minder zwaar gestraft.²³⁶ Marteling vindt vooral plaats in de eerste uren of dagen na de arrestatie in voorarrest.²³⁷ Politieagenten maken hierbij

²³² Rights in Russia (HRO.org): *Russian authorities are not implementing recommendations of UN Committee against Torture* (14 februari 2014), Deutsche Welle: *Russian prisons are essentially torture chambers* (22 november 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²³³ Deze commissies zouden sinds enige jaren vooral bestaan uit (voormalige) politieagenten, gevangenispersoneel en voormalige militairen en minder uit mensenrechtenverdedigers. US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²³⁴ Rights in Russia (HRO.org): *Russian authorities are not implementing recommendations of UN Committee against Torture* (14 februari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²³⁵ De definitie van foltering in het Wetboek van Strafrecht is voor zover bekend niet gewijzigd in de verslagperiode. Rights in Russia (HRO.org): *Russian authorities are not implementing recommendations of UN Committee against Torture* (14 februari 2014), Zie ook Moscow Helsinki Group: *Russian legislation now features the definition of 'torture'* (2003) via <http://www.mhg.ru/english/2F7698B>, US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²³⁶ Dit betekent in de praktijk dat folteringsdelicten begaan door overheidsfunctionarissen in plaats van onder artikel 117 onder bijvoorbeeld artikel 286 (misbruik van macht) of artikel 302 (uitoefenen van dwang om een verklaring af te dwingen) van het Wetboek van Strafrecht worden behandeld.

²³⁷ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), Rights in Russia (HRO.org): *Russian authorities are not implementing recommendations of UN Committee against Torture* (14 februari 2014), Deutsche Welle: *Russian prisons are essentially torture chambers* (22 november 2013).

naar verluidt gebruik van methoden als vuistslagen, slaan met stokken of andere voorwerpen, het uittrekken van vinger- en teennagels, sodomie met flessen en vermindering van genitalia en elektroshocks. Het komt regelmatig voor dat gedetineerden zelfmoord plegen als gevolg van mishandeling en foltering in detentie.²³⁸

3.3.8 *Verdwijningen en ontvoeringen*

Verdwijningen en ontvoeringen hebben in de verslagperiode plaatsgevonden, voornamelijk in de Noordelijke Kaukasus.²³⁹ De in de vorige verslagperiode vermelde praktijk van ontvoeringen in Rusland van personen uit Centraal-Azië door de geheime diensten uit die landen, kwam ook in deze verslagperiode voor. Het betreft in het bijzonder asielzoekers en gedetineerden uit Oezbekistan en Tadzjikistan, die er door de Oezbeekse en Tadzjiekse autoriteiten van worden verdacht betrokken te zijn bij religieus-extremistische en terroristische organisaties.²⁴⁰

3.3.9 *Buitengerechtelijke executies en moorden*

Buitengerechtelijke executies en moorden in de Russische Federatie kwamen in de verslagperiode voor in de Noordelijke Kaukasus.²⁴¹ Er zijn geen gevallen bekend geworden van buitengerechtelijke executies en moorden die niet zijn gerelateerd aan de situatie in Noordelijke Kaukasus.

3.3.10 *Doodstraf*

Sinds 1996 geldt in Rusland een moratorium op het uitvoeren van de doodstraf.²⁴² Veel Russen vinden echter dat voor een aantal zware misdaden, met name terroristische aanslagen, de doodstraf weer uitgevoerd zou moeten worden. Rusland is het enige land binnen de Raad van Europa dat de doodstraf de jure nog niet heeft afgeschaft.²⁴³

3.4 **Positie van specifieke groepen**

3.4.1 *Leden van oppositiepartijen en politieke activisten*

De oppositiebeweging die in Rusland actief werd naar aanleiding van de Doemaverkiezingen in december 2011 en de presidentsverkiezing in maart 2012, raakte in de verslagperiode (verder) versplinterd. De beweging bestaat uit

²³⁸ Deutsche Welle: *Russian prisons are essentially torture chambers* (22 november 2013), Amnesty International: *Torture in Russia: 'Torture is a traditional component of 'proof''* (27 juni 2013). US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²³⁹ Caucasian Knot: *KBR resident reports disappearance of her husband who left to work in Anapa* (19 februari 2014) en: *Chechnya: Mother of abducted girl complains about investigators' inaction* (2 februari 2014), The Moscow Times: *In Dagestan Olympics costs are deeply personal for some* (29 januari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²⁴⁰ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), Institute for War & Peace Reporting: *Uzbek secret police roam Russian prisons* (9 januari 2013). Vertrouwelijke bron.

²⁴¹ The International Federation for Human Rights (FIDH): *Russia: Two extrajudicial killings in three days in Dagestan: The observatory refers the matter to United Nations (UN) special procedures* (19 juli 2013), Caucasian Knot: *Mothers of Ingushetia residents killed in Plievo demand to bring to justice persons responsible for their sons' deaths* (2 april 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁴² Dit houdt in dat de doodstraf wel kan worden opgelegd, maar niet wordt uitgevoerd.

²⁴³ Russia Today: *Russia's war on terror to remain within constitutional framework* (30 december 2013).

verschillende subgroepen die onderling verdeeld zijn. Alexei Navalny wordt over het algemeen gezien als het gezicht van de Russische oppositie. Echter, sommigen stellen dat hij slechts een deel van de oppositie vertegenwoordigt. De in de vorige verslagperiode opgerichte coördinatieraad, die voor meer homogeniteit binnen de oppositiebeweging moest zorgen, werd in oktober 2013 opgeheven.²⁴⁴

In de verslagperiode werd door de autoriteiten hard opgetreden tegen demonstranten, met name wanneer demonstraties niet door (lokale) autoriteiten werden goedgekeurd. Volgens bronnen is er sprake van een scherpere retoriek jegens (leden van) de oppositie sinds de ontwikkelingen in het conflict met Oekraïne (zie paragraaf 2.1) in een stroomversnelling zijn geraakt.²⁴⁵ Volgens een bron worden activisten regelmatig bedreigd door middel van anonieme telefoontjes en sms-berichten of via het internet.²⁴⁶

In juli 2013 gingen in diverse steden in Rusland duizenden mensen de straat op om te protesteren tegen de veroordeling van oppositieleider Alexei Navalny en zijn compagnon Pjotr Ofitserov. Op 18 juli werden zij veroordeeld tot respectievelijk vijf jaar en vier jaar gevangenisstraf en hoge geldboetes, voor hun vermeende betrokkenheid bij een corruptieschandaal rondom een staatsbedrijf in 2009 in de Kirov-regio. Navalny en Ofitserov werden in vrijheid gesteld gedurende het hoger beroep. Op 16 oktober 2013 werd het vonnis in hoger beroep door de rechtbank omgezet in voorwaardelijke straffen, waardoor Navalny en Ofitserov niet in hechtenis werden genomen.²⁴⁷

Op 28 februari werd Navalny voor de duur van twee maanden onder huisarrest geplaatst, omdat hij de bepaling die bij zijn voorwaardelijke straf hoorde om niet buiten Moskou te reizen zou hebben geschonden. Hij mocht gedurende het huisarrest ook geen gebruik maken van internet en geen bezoekers ontvangen. Het huisarrest werd op 24 april 2014 verlengd met een half jaar omdat Navalny de voorwaarden van het huisarrest zou hebben geschonden door gebruik te maken van het internet. Twee dagen daarvoor werd Navalny veroordeeld tot een boete van 300.000 roebel (ongeveer 6400 euro) wegens het beledigen van een politicus in een twitterbericht. Navalny ontkende de tweet te hebben geplaatst.²⁴⁸

Daarnaast werd het bedrijf van Alexei Navalny en zijn broer Oleg, *Glavpodpiska*, door het Franse cosmeticaconcern Yves Rocher aangeklaagd wegens het verduisteren van ongeveer 27 miljoen roebel (ongeveer 576.000 euro) en door het Russische bedrijf *MPK* wegens het verduisteren van ongeveer vier miljoen roebel (ongeveer 85.320 euro). Op 28 april 2014 gaf de rechtbank in Moskou de Rocher-zaak terug in handen van de aanklagers wegens meerdere vormfouten. Binnen de verslagperiode werden de beide zaken niet afgerond.²⁴⁹

²⁴⁴ De raad werd in oktober 2012 ingesteld voor de duur van een jaar. Er is geen nieuwe raad verkozen. ITAR/TASS: *Russia's opposition coordination council ceases to exist* (21 oktober 2013). Vertrouwelijke bronnen.

²⁴⁵ Zo zouden er door de overheid vaker termen als 'verrader' en 'fascist' worden gebruikt om oppositieleiden mee te duiden. Amnesty International: *Street protest may become a crime in Russia* (3 april 2014) en: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014), RFE/RL: *Several protesters detained in Moscow* (1 januari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁴⁶ Volgens de bron wordt algemeen aangenomen dat de bedreigingen afkomstig zijn van leden van de Verenigd Rusland-partij. Vertrouwelijke bron.

²⁴⁷ Human Rights Watch: *2014 World report* (januari 2014), BBC News: *Russia's Alexei Navalny's sentence suspended on appeal* (16 oktober 2014).

²⁴⁸ BBC News: *Russia opposition leader Alexei Navalny under house arrest* (28 februari 2014), Reuters: *Russian court puts Putin foe under house arrest* (28 februari 2014), BBC News: *Russia extends opposition leader Navalny's house arrest* (24 april 2014), New York Times: *Moscow court rules Navalny libeled politician* (22 april 2014).

²⁴⁹ The Moscow Times: *Court returns Yves Rocher case against Navalny to prosecutor* (28 april 2014), BBC News: *Russian opposition leader Alexei Navalny charged again* (29 oktober 2014)

In oktober 2013 werd Mikhail Kosenko door de rechtbank in Moskou veroordeeld tot verplichte psychiatrische behandeling voor onbepaalde tijd in verband met zijn betrokkenheid bij de ongeregeldheden tijdens de Bolotnaja-demonstratie.²⁵⁰ Hij werd veroordeeld voor aanzetten tot massaoproer en het aanvallen van een politieagent. Op 25 maart 2014 werd het oordeel in beroep gehandhaafd. Volgens meerdere ooggetuigen, onder wie de directeur van mensenrechtenorganisatie Memorial Oleg Orlov, probeerde Kosenko juist afstand te houden van de plek waar het incident zich afspeelde.²⁵¹ Ook de betrokken politieagent verklaarde zich niet te herinneren wie hem had geslagen.²⁵² Kosenko kwam op 12 juni 2014 vrij nadat de rechtbank in Chechov, waar Kosenko in een psychiatrische inrichting zat, oordeelde dat Kosenko thuis verder kan worden behandeld en niet langer in een inrichting hoeft te verblijven.²⁵³

Op 24 februari 2014 deed de rechter van het Zamoskvoretsky district in Moskou uitspraak in de strafrechtelijke zaak tegen acht demonstranten die tijdens het Bolotnaja-protest in mei 2012 waren opgepakt (het 'Bolotnaja-proces')²⁵⁴. Zeven van hen kregen gevangenisstraffen variërend van twee en een half tot vier jaar. Eén verdachte kreeg een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar en drie maanden.²⁵⁵ In de verslagperiode werden diverse keren demonstraties georganiseerd om te protesteren tegen het bewind van Poetin en om te pleiten voor vrijlating van de 'Bolotnaja-gevangenen' die nog altijd in voorarrest zitten.²⁵⁶ Ook op de dag van de uitspraak van het vonnis van de acht demonstranten en in de dagen ervoor, gingen duizenden mensen de straat op om te protesteren. Hierbij zou de politie naar verluidt in totaal ongeveer 600 arrestaties hebben verricht (zie ook paragraaf 3.1.8). De meeste van de gearresteerden werden na enkele uren vrijgelaten, maar kregen hoge boetes voor het deelnemen aan een ongeautoriseerde bijeenkomst.²⁵⁷

Voor zover bekend zijn er geen nieuwe arrestaties verricht met betrekking tot demonstraties die in de vorige verslagperiode plaatsvonden.²⁵⁸

3.4.2 *Etnische minderheden*

In de verslagperiode is volgens SOVA en volgens andere bronnen sprake geweest van een toename aan xenofobe uitingen tegen etnische minderheden, in het

²⁵⁰ Kosenko zou psychische klachten hebben overgehouden aan een geweldsincident gedurende zijn militaire dienstplicht twintig jaar eerder.

²⁵¹ Dit zou ook op videobeelden te zien zijn.

²⁵² The Guardian: *Russian protester's sentence of indefinite psychiatric treatment upheld* (25 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Withdraw charges against protester* (27 maart 2014).

²⁵³ Amnesty International: *Mikhail Kosenko mag psychiatrisch ziekenhuis verlaten* (12 juni 2014). Vertrouwelijke bron.

²⁵⁴ Tijdens deze protestbijeenkomst op de dag na de inauguratie van president Poetin, raakten betogers slaags met de oproerpolitie en werden veel betogers gearresteerd. Momenteel loopt tegen vijf arrestanten nog een strafrechtelijk onderzoek. Het aantal veroordeelden is thans elf en elf personen hebben gratie gekregen. Zie voor de gebeurtenissen met betrekking tot de demonstratie op het Bolotnaja-plein ook algemeen ambtsbericht Russische federatie van juni 2013. Vertrouwelijke bron.

²⁵⁵ New York Times: *Wall of riot police greets demonstrators at sentencing of Moscow protesters* (24 februari 2014), RFE/RL: *Bolotnaya defendants sentenced up to four years* (24 februari 2014), Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

²⁵⁶ Reuters: *Russian protesters march as Putin seeks firmer political footing* (12 juni 2013), Huffington Post: *Anti-Putin protest: Thousands march against Russian president in Moscow* (12 juni 2013), Trouw: *Anti-Poetin-betogers op de been in Moskou* (2 februari 2014).

²⁵⁷ Amnesty International: *Russia: Guilty verdict in Bolotnaya case; injustice at its most obvious* (21 februari 2014), The Guardian: *Scores detained as protests erupt over jailing Bolotnaya Square activists* (24 februari 2014).

²⁵⁸ Vertrouwelijke bron.

bijzonder tegen personen uit Centraal-Azië en uit de Noordelijke Kaukasus.²⁵⁹ Volgens de Russische wetgeving is discriminatie op basis van etniciteit verboden. In de Russische Federatie komt discriminatie op basis van etniciteit echter veel voor, zowel van de kant van overheidsfunctionarissen als van de kant van de Russische bevolking. Personen die behoren tot etnische minderheden kunnen te maken krijgen met discriminatie van de zijde van (lokale) overheden wanneer zij bijvoorbeeld aangifte willen doen van een misdrijf, van mishandeling of wanneer zij zich melden bij een overheidsinstantie voor een administratieve handeling (zoals het verkrijgen van een woonplaatsregistratie). Zo is in de verslagperiode melding gemaakt van discriminerende behandeling door overheidsfunctionarissen van Centraal-Aziatische gastarbeiders in Moskou, met betrekking tot hun (woon) registratieprocedure en toegang tot de gezondheidszorg en onderwijs. Leden van etnische minderheidsgroeperingen worden vaak op basis van hun uiterlijk door de politie aangehouden voor bijvoorbeeld identiteitscontroles (zie hiervoor ook paragraaf 3.2.1).²⁶⁰

In de meeste gevallen durven leden van etnische minderheden geen aangifte te doen of een klacht in te dienen uit angst voor represailles en discriminatie van de zijde van de overheid. Veel leden van etnische minderheden die als gastarbeider werken in de Russische Federatie hebben geen officiële registratie en vrezen uitgezet te worden wanneer zij zich melden bij de politie of een overheidsinstantie. Dit geldt met name voor Centraal-Aziaten in de grotere Russische steden. Rechtszaken die worden gevoerd inzake de schending van rechten van leden van etnische minderheidsgroeperingen worden zelden in hun voordeel beslecht.²⁶¹

Fysiek geweld tegen etnische minderheden in Rusland is vooral afkomstig van groeperingen binnen de Russische samenleving, zoals rechts-extremisten, skinheads of neonazi's en in mindere mate van politie of andere overheidsfunctionarissen. Echter, in de verslagperiode is er wel een toename geweest van razzia's op gemeenschappen van met name Centraal-Aziaten, waarbij naar verluidt vaak politie- of FMS-personeel betrokken was.²⁶² Volgens sommige mensenrechtenorganisaties zouden de aanvallen van extremistische groepen op etnische minderheden lokaal door autoriteiten gedoogd worden. Hierdoor zou een klimaat van straffeloosheid ontstaan en zouden slachtoffers nagenoeg geen mogelijkheden hebben tot het doen van aangifte.²⁶³

De etnische minderheden in Rusland die het meest te maken hebben met discriminatie en geweld - personen uit Centraal-Aziatische landen, Noord-Kaukasiërs en Tataren - worden in leefgemeenschappen die overwegend bestaan uit etnische Russen meestal beschouwd als 'migranten' en buitenlanders. Zij worden veelal

²⁵⁹ Zie website SOVA, sectie Xenophobia and Radical nationalism: <http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/>, SOVA: *The ultra-right shrugged: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2013* (31 maart 2014) en: 'White wagon' attacks (28 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.
²⁶⁰ RFE/RL: *A hard year for migrant workers in Russia* (27 december 2013), Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁶¹ Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁶² SOVA: *The ultra-right shrugged: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2013* (31 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

²⁶³ In dit verband wordt door sommige mensenrechtenorganisaties een link gelegd tussen raciaal en etnisch gemotiveerd geweld en de door de federale regering gesteunde jongerenbeweging 'Nashi' (Наши: 'van ons' ook wel vrij vertaald met 'ons Rusland'). SOVA: *'White wagon' attacks* (28 maart 2014), Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014), RFE/RL: *A hard year for migrant workers in Russia* (27 december 2013). Vertrouwelijke bron.

gediscrimineerd op basis van hun uiterlijk, hun gewoonten en de veronderstelling dat zij de (etnisch) Russische cultuur en tradities niet zouden respecteren. Van deze etnische groeperingen zijn de Centraal-Aziaten, vaak werkzaam als gastarbeiders in de grote steden, het meest kwetsbaar. Dit omdat zij het meest zichtbaar zijn in het straatbeeld en omdat zij het meeste te vrezen hebben van eventuele negatieve gevolgen zoals deportatie, indien zij zich wenden tot officiële instanties. Door deze kwetsbare positie lopen zij het risico slachtoffer te worden van afpersing en uitbuiting door bijvoorbeeld politieagenten.²⁶⁴

Geweld en discriminatie gericht tegen personen afkomstig uit de Noordelijke Kaukasus laait doorgaans op na terroristische aanslagen die worden toegeschreven aan groeperingen uit de Noordelijke Kaukasus. Incidenten waarbij migranten zijn betrokken of de vermeende daders van misdrijven zijn, leiden ook vaak tot meer discriminatie en geweld jegens migranten of tot verscherpte controles op identiteitsdocumenten van migranten. Zo werd kort na de moord op een jonge Moskoviet, waarbij een Azeri man als vermoedelijke dader werd gearresteerd, een grootscheepse controle gehouden naar identiteitspapieren van migrantarbeiders op de Sadovod-markt in Moskou. Hierbij werden ongeveer duizend arbeiders in hechtenis genomen. De meeste van hen werden de dag erna weer vrijgelaten omdat hun documenten in orde waren. Ook ontstonden er naar aanleiding van de moord rellen tussen jongeren en migranten in Moskou. Eén migrantarbeider werd in Moskou dood en met steekwonden aangetroffen in de dagen na het incident.²⁶⁵

Volgens SOVA treedt de overheid nauwelijks op tegen haat-gemotiveerde aanvallen op etnische minderheidsgroeperingen. Dit zou (deels) te verklaren zijn doordat xenofobie en straffeloosheid veel voorkomen binnen politieapparaten en andere overheidsinstellingen in Rusland. Dit vertaalt zich met name in problemen bij het doen van aangifte tegen mishandeling van en geweld tegen leden van etnische minderheden. Naar verluidt worden aangiftes van gevallen van etnisch en raciaal gemotiveerd geweld, voor zover zij gedaan worden, door de politie vaak afgedaan als 'hooliganisme'²⁶⁶, ook in gevallen waarbij sprake is van ernstige mishandeling of zelfs moord.²⁶⁷ De beeldvorming in de Russische media met betrekking tot etnische minderheden is vaak xenofob van aard.²⁶⁸ Veel incidenten met betrekking tot geweldplegingen tegen etnische minderheden worden niet in de media gebracht. Als er wel door de media over wordt bericht, worden de slachtoffers vaak niet genoemd, tenzij het bekende personen zijn.²⁶⁹

²⁶⁴ Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014), RFE/RL: *A hard year for migrant workers in Russia* (27 december 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²⁶⁵ Reuters: *Azerbaijan protests over handling of murder suspect* (17 oktober 2013), CNN: *Opinion: After the violence, Moscow migrants deserve respect* (16 december 2013), The Guardian: *Russian police arrest Azeri man over murder that sparked rioting* (15 oktober 2013).

²⁶⁶ Hooliganisme is in het Russische wetboek van Strafrecht omschreven in artikel 213 en houdt in: een flagrante schending van de openbare orde waarbij uiting wordt gegeven aan een duidelijk gebrek aan respect voor de samenleving (zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013).

²⁶⁷ Zie website SOVA: <http://www.sova-center.ru/en/xenophobia/news-releases/2013/01/d26155/>, Minority Rights Group International: *World directory of minorities and indigenous peoples; Russian Federation* (geraadpleegd 23 april 2014).

²⁶⁸ Zo heeft staatsradio Vesti FM op haar website een aparte kaart geplaatst waarop buurten in Moskou worden getoond waar veel ongedocumenteerde migranten wonen. Het station heeft aan de bevolking van Moskou een oproep gedaan mee te helpen met het updaten van de kaart. Activisten hebben het station opgeroepen de kaart te verwijderen omdat dit geweld tegen migranten zou aanwakkeren.

²⁶⁹ Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014), SOVA: *The ultra-right shrugged: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2013* (31 maart 2014).

3.4.3 *Religieuze minderheden*

Zie voor de positie van religieuze minderheden paragraaf 3.3.3.

3.4.4 *Vrouwen*

De positie van vrouwen is in de verslagperiode niet veranderd ten opzichte van de vorige verslagperiode. Vrouwen in de Russische Federatie hebben over het algemeen minder maatschappelijke en economische mogelijkheden dan mannen. Daarnaast is er in de Russische Federatie sprake van huiselijk, fysiek en emotioneel geweld tegen vrouwen. Het is voor vrouwen vaak moeilijk hulp of bescherming te vinden tegen dergelijk geweld gezien de sociale (patriarchale) structuur van de Russische samenleving.²⁷⁰

De Russische samenleving bestaat voor meer dan 50% uit vrouwen, maar deze verhouding wordt niet weerspiegeld in de vertegenwoordiging van vrouwen in hogere sociale posities. Ook in de politiek zijn vrouwen ondervertegenwoordigd²⁷¹ en bekleden mannen de belangrijkste politieke functies, op enkele uitzonderingen na.²⁷² In de Noordelijke Kaukasus komt het bijna niet voor dat vrouwen invloedrijke functies vervullen en staan de rechten van vrouwen meer onder druk dan in de rest van de Russische Federatie (zie hiervoor paragraaf 5.6).

Geweld tegen vrouwen

Volgens het *ANNA National Center for the Prevention of Violence* is huiselijk geweld wijdverbreid in Rusland en heeft één op de drie Russische vrouwen er mee te maken. Volgens het Center sterven er jaarlijks duizenden vrouwen door toedoen van huiselijk geweld. Officiële cijfers hierover zijn echter niet bekend. Volgens ngo's worden gevallen van huiselijk geweld vaak niet serieus genomen door de autoriteiten, hierdoor is het voor vrouwen zeer moeilijk een aanklacht in behandeling te krijgen. Bovendien worden ingediende aanklachten niet geregistreerd als zijnde huiselijk geweld, maar gecategoriseerd onder overtredingen als 'hooliganisme', 'slaan' en 'het veroorzaken van lichamelijk letsel'. In de Russische wetgeving is geen bepaling opgenomen die huiselijk geweld als misdaad erkent. Voorkomende gevallen van huiselijk geweld worden door de autoriteiten als interne familieaangelegenheden beschouwd.²⁷³

Wetsvoorstellen en regelgeving die in het verleden door de *Staatscommissie inzake Maatschappelijke Bescherming* zijn ingediend, werden tot dusver door wetshandhavende instanties of door het presidentiële apparaat geblokkeerd. Er is tot op heden nog geen wetgeving aangenomen door het Russische parlement inzake het strafbaar stellen van huiselijk geweld.²⁷⁴

In de Russische Federatie is het voor vrouwen officieel mogelijk om aangifte te doen van tegen hen gericht geweld. In de praktijk is dit echter moeilijk, met name als de dader een bekende is, zoals de echtgenoot, of als het een overheidsfunctionaris

²⁷⁰ Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

²⁷¹ Vrouwen bekleden slechts veertien procent van de Doemazetels en worden doorgaans niet als invloedrijk beschouwd.

²⁷² Zo zijn de huidige directeur van de Centrale Bank in Rusland en de voorzitter van de Federatieraad (het Russische Hogerhuis) vrouwen. The Telegraph: *Will a woman reach the top in Russian politics?* (26 september 2013), Russia Beyond the Headlines: *Gender gap still wide in Russian politics* (13 september 2013).

²⁷³ Bloomberg: *Putin allies let abuse law linger despite killings* (28 oktober 2013), Digital Journal: *One woman dies every hour in Russia as a victim of domestic abuse* (28 oktober 2013), Reuters: *Victims of domestic violence face uphill battle in Russia* (20 augustus 2013).

²⁷⁴ Bloomberg: *Putin allies let abuse law linger despite killings* (28 oktober 2013), Digital Journal: *One woman dies every hour in Russia as a victim of domestic abuse* (28 oktober 2013), Reuters: *Victims of domestic violence face uphill battle in Russia* (20 augustus 2013).

betreft. Volgens ngo's doen vrouwen vaak geen aangifte van verkrachting of andere vormen van geweld vanwege het daaraan verbonden sociale stigma, vanwege tegenwerkende (lokale) overheden en omdat zij bang zijn hun gezin te verliezen in gevallen waarbij de dader de echtgenoot of partner is. In gevallen van verkrachting en geweld waarbij de dader geen bekende is wordt door vrouwen vaker aangifte gedaan bij de politie.²⁷⁵ Wanneer vrouwen wel aangifte doen van (seksueel) geweld, krijgen de daders vaak lage straffen, zoals lage geldboetes. Naar verluidt weigeren politieambtenaren regelmatig om aanklachten van geweld tegen vrouwen in behandeling te nemen en komt de politie vaak pas in actie wanneer er sprake is van levensbedreigende situaties.²⁷⁶

In Rusland bestaan er volgens de ngo *ANNA National Center for the Prevention of Violence in Russia* ongeveer 41 opvangtehuizen met een totale capaciteit voor ongeveer vierhonderd vrouwen die slachtoffer zijn geworden van geweld. Meer dan de helft (23) van deze tehuizen wordt door de staat geleid.²⁷⁷ In de stad Moskou is er één algemeen opvangtehuis waar vrouwen die te maken hebben met geweld terecht kunnen: *Nadezhda*. Naar verluidt is er in het Khimki-district van Moskou ook een algemeen opvangtehuis. Er bestaat in Rusland slechts één geregistreerde hulpverleningsinstantie, specifiek gericht op slachtoffers van seksueel geweld: *Sisters Independent Charitable Center for assistance to Survivors of Sexual Violence* (Syostri), eveneens in Moskou.²⁷⁸ Naar verluidt dienen vrouwen die zich aanmelden bij de door de staat geleide tehuizen te beschikken over een officiële woonplaatsregistratie. Vaak kunnen de vrouwen voor kortere periodes in de tehuizen verblijven (enkele weken tot enkele maanden), maar is het beleid van deze instellingen – vooral die door de staat zijn geleid – gericht op re-integratie met het gezin.²⁷⁹ Het is niet bekend of er verdere specifieke criteria zijn waaraan vrouwen moeten voldoen om toegelaten te worden tot de opvanginstellingen.

Het is niet bekend in hoeverre vrouwen die te maken hebben met geweld de mogelijkheid hebben zich elders in Rusland bij familie te vestigen, om aan het geweld te ontkomen. De hulporganisaties in Rusland die zich bezig houden met de problematiek van (huiselijk) geweld tegen vrouwen, zoals ANNA en het Center for Women's Support, stellen dat vrouwen die het slachtoffer zijn geworden van huiselijk geweld meestal weinig mogelijkheden hebben hun toevlucht elders te zoeken, vanwege het geringe aantal opvangplekken en het sociale onbegrip (huiselijk geweld wordt als een interne familieaangelegenheid gezien in de Russische samenleving) waarmee deze problematiek is omgeven.²⁸⁰

In de Noordelijke Kaukasus is het in de praktijk nagenoeg onmogelijk voor vrouwen om aangifte te doen van geweldsdelicten (zie hiervoor paragraaf 5.6).

²⁷⁵ Vermoedelijk is het eenvoudiger een aanklacht in te dienen van geweldspleging tegen vrouwen indien de dader niet de echtgenoot of een gezinslid is. Indien de dader wel de echtgenoot is, adviseert de politie het slachtoffer naar verluidt vaak om terug te keren naar het gezin en wordt het indienen van een aanklacht door de politie vaak actief ontmoedigd.

²⁷⁶ Bloomberg: *Putin allies let abuse law linger despite killings* (28 oktober 2013), Digital Journal: *One woman dies every hour in Russia as a victim of domestic abuse* (28 oktober 2013), Reuters: *Victims of domestic violence face uphill battle in Russia* (20 augustus 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²⁷⁷ WAVE: *Russian Federation* (<http://www.wave-network.org/country/russia>), geraadpleegd 24 april 2014, US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

²⁷⁸ Zie WAVE (<http://www.wave-network.org/country/russia>) en website Syostri: (<http://www.owl.ru/eng/women/aiwo/sisters.htm>).

²⁷⁹ Immigration and Refugee Board of Canada: *Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010-2013)* (15 november 2013).

²⁸⁰ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

3.4.5 LHBТ (Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender)

In de verslagperiode is het klimaat voor leden van LHBТ-gemeenschappen in Rusland verslechterd ten opzichte van de vorige verslagperiode. Door het in werking treden in juni 2013 van de federale wet, die het propageren van non-traditionele seksuele relaties onder minderjarigen verbiedt, zijn in de Russische samenleving de anti-homosentimenten onder de bevolking verder aangewakkerd.²⁸¹ Ook verschaft de wet in de praktijk radicale groeperingen een vrijbrief om LHBТ's aan te vallen, te intimideren of te discrimineren in een sfeer van wetteloosheid, aangezien autoriteiten nauwelijks optreden tegen uitingen van geweld en intimidatie jegens LHBТ's.²⁸²

Volgens zowel de grondwet van de Russische Federatie als onder meer het door de Russische Federatie geratificeerde Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, heeft iedereen het recht op een gelijke behandeling. Het verrichten van homoseksuele handelingen is formeel en wettelijk niet strafbaar gesteld in de Russische Federatie. In de praktijk staan de rechten van leden van de LHBТ-gemeenschap in Rusland echter op diverse terreinen onder druk en zijn er in de Russische wetgeving nauwelijks vangnetten tegen discriminatie of onderdrukking van de rechten van leden van LHBТ-gemeenschappen. Er bestaat in de hele Russische Federatie onder zowel overheidspersoneel (waaronder de politie) als de Russische bevolking een grote mate van intolerantie en vooroordeel ten aanzien van homoseksualiteit en ten aanzien van personen die behoren tot een LHBТ-gemeenschap. Dit wordt gestimuleerd door de Orthodoxe Kerk die de levenswijze van LHBТ's als een bedreiging ziet voor met name minderjarigen. De stigmatisering en sociale buitensluiting van LHBТ's is in de Russische regio's en plattelanddelen over het algemeen erger dan in de grotere Russische steden zoals Moskou en Sint-Petersburg.²⁸³

Formeel kunnen in Rusland twee mannen of twee vrouwen samenwonen.²⁸⁴ Het is voor homoseksuele stellen echter niet mogelijk om een kind te adopteren en homoseksuele stellen worden niet wettelijk erkend. De federale Russische regering heeft in juni 2013 een wetwijziging aangenomen die de adoptie van Russische kinderen door homoseksuele stellen in het buitenland, of door ongehuwde personen in landen waar het homohuwelijk is toegestaan, verbiedt.²⁸⁵ Een verbod op discriminatie op basis van seksuele oriëntatie of gender is in Rusland nergens expliciet in een wet vastgelegd. Ook beschermt de Russische wet homoseksuelen niet expliciet tegen haatzaaien of geweld op basis van seksuele oriëntatie. Het wetsartikel dat discriminatie, geweld en haatzaaien tegen sociale groeperingen strafbaar stelt is niet van toepassing op LHBТ-groeperingen, aangezien binnen de Russische wetgeving LHBТ's niet als sociale groep worden erkend. De overheid stelt dat er geen sprake is van discriminatie van LHBТ's en dat er geen noodzaak is LHBТ's een speciale status toe te kennen. Veel LHBТ's onthouden zich van het doen van aangifte van tegen hen gericht geweld uit angst voor verdere stigmatisering,

²⁸¹ Zie voor een uitwerking van deze wet paragraaf 3.1.11. Vertrouwelijke bronnen.

²⁸² ILGA Europe: *LGBTI people, their human rights and organizations in Russia: developments between June and December 2013*, US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), The St. Petersburg Times: *Ombudsman releases report on human rights* (2 april 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁸³ ILGA Europe: *LGBTI people, their human rights and organizations in Russia: developments between June and December 2013*, US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁸⁴ In de praktijk houden homoseksuele stellen hun geaardheid vaak verborgen uit angst voor discriminatie, stigmatisering en geweld. In de grotere steden zoals Moskou en met name Sint Petersburg komen LHBТ's openlijker uit voor hun geaardheid dan in de regio's. Vertrouwelijke bronnen.

²⁸⁵ Human Rights Watch: *2014 World Report* (januari 2014), Reuters: *Russia's Putin signs law banning gay adoptions* (3 juli 2013).

discriminatie of geweld en omdat LHBT's er geen vertrouwen in hebben dat de politie de daders zal vervolgen.²⁸⁶

Transseksuelen die hun gender officieel willen laten registreren bij de autoriteiten nadat zij een transformatie hebben ondergaan, kunnen een beroep doen op de daarvoor bestemde administratieve mogelijkheden. Echter, zij kunnen hierbij grote problemen ondervinden in de vorm van discriminatie, pesterijen en geweld. Ook is het verplicht, in geval de transseksueel gehuwd is, dat vóór een dergelijke registratie een echtscheiding wordt uitgesproken. Volgens een bron worden transgenders van de LHBT's het meest gemarginaliseerd in de Russische samenleving. Ook binnen de LHBT-gemeenschappen zelf hebben transgenders volgens de bron vaak te maken met sociale buitensluiting.²⁸⁷

In Rusland bestaat een 'homoscene', voornamelijk in de grote steden.²⁸⁸ De homoscene functioneert gedeeltelijk ondergronds, hoewel er in bijvoorbeeld Moskou en Sint Petersburg bekende homobars en -clubs zijn. Er bestaan LHBT-websites, zoals datingsites, in de Russische Federatie, maar zij kunnen niet volledig vrij opereren. Zo worden dergelijke sites bijvoorbeeld regelmatig het slachtoffer van acties van internethackers. Leden van de LHBT-gemeenschap waren in de verslagperiode regelmatig slachtoffer van sociale discriminatie en stigmatisering. Volgens homorechtenactivisten komt het vaak voor dat homoseksuelen hun geaardheid verborgen houden uit angst voor geweld of het verliezen van hun baan of huis.²⁸⁹

In Rusland is een aantal belangenorganisaties voor de rechten van de LHBT-gemeenschap actief. De belangrijkste organisaties zijn *LGBT-Network*, *Coming Out* en *Rainbow-Association*. *LGBT-Network* is van deze drie de grootste en fungeert als een parapluorganisatie voor meerdere kleinere (regionale) organisaties. Deze hulporganisaties verschaffen onder andere juridische en psychosociale hulpverlening aan leden van LHBT-gemeenschappen in Rusland, die te maken hebben met discriminatie, stigmatisering en geweld. Ook proberen zij een dialoog met de autoriteiten en met (mensenrechten)organisaties in Rusland tot stand te brengen met als doel meer aandacht te vestigen op het beschermen van de rechten van LHBT's. *LGBT Network* heeft ook banden met internationale organisaties zoals de VN en ILGA. De grotere LHBT-organisaties kunnen min of meer vrij opereren en hebben vaak ook contact met autoriteiten tot op federaal niveau. Voor kleine organisaties in de regio's ligt dit moeilijker. Zij zijn vaak ook niet officieel geregistreerd als organisatie. *LGBT-ngo's* hebben soms ook te maken met de strikte ngo-wetgeving (zoals beschreven in paragraaf 3.1.9).²⁹⁰

LHBT-organisaties hadden in de verslagperiode in sommige gevallen te maken met intimidatie en bedreigingen. Zo had het LHBT-filmfestival *Side by Side* uit Sint-Petersburg in november 2013 te maken met bommeldingen. Het is voor LHBT-organisaties mede daardoor moeilijk samen te werken met andere niet-LHBT-organisaties, aangezien deze organisaties eveneens risico lopen te worden bedreigd

²⁸⁶ The Independent: *27 noble laureates join sir Ian Mckellen to protest over Russia's gay propaganda ban* (13 januari 2014), Human Rights Watch: *Russia: Sochi Games highlight homophobic violence* (3 februari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁸⁷ Vertrouwelijke bron. Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

²⁸⁸ Associated Press: *Amid Putin's crackdown, Sochi gay scene thrives* (27 september 2013), zie ook *Queer Russia: Gay Scene*: <http://queerussia.info/tag/gay-scene/>. Vertrouwelijke bronnen.

²⁸⁹ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁰ Situatie ongewijzigd sinds het verschijnen van het algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Zie websites van de organisaties *Coming Out* (<http://www.comingoutspb.ru/en/en-home>) en *LGBT Network* (<http://www.lgbtnet.ru/en/content/who-are-we>).

of geïntimideerd. Samenwerkende organisaties kunnen ook door de Openbare Aanklager (Prokuratura) worden vervolgd vanwege homo-propaganda.²⁹¹

Volgens bronnen zijn er geen aanwijzingen dat leden van LHBT's, die terecht staan voor commune vergrijpen, discriminatoir worden gestraft vanwege hun geaardheid.²⁹² Volgens een bron ligt dit soms anders wanneer een lid van de LHBT-gemeenschap wordt aangeklaagd wegens verkrachting.²⁹³ Volgens een andere bron is de behandeling van LHBT's in gerechtelijke procedures en in detentie vaak discriminatoir.²⁹⁴ Er worden volgens bronnen soms door de autoriteiten rechtszaken gestart tegen LHBT's op andere grondslagen dan geaardheid.²⁹⁵

In juli 2013 werden vier Nederlandse documentairemakers door de politie in Moermansk opgepakt, terwijl zij aan het filmen waren ten behoeve van een documentaire over LHBT's. Een rechtszaak werd weliswaar afgeblazen maar zij werden later beschuldigd van het overtreden van de visumregels en hun werd de toegang tot Rusland ontzegd voor drie jaar. Volgens de politie van Moermansk was de feitelijke reden van hun arrestatie het feit dat zij een zeventienjarig meisje hadden geïnterviewd, wat onder de Russische wet uitgelegd kan worden als homopropaganda onder minderjarigen.²⁹⁶

De media berichtten in de verslagperiode op een meer homofobe manier dan in de vorige verslagperiode. De toonzetting in de media is volgens bronnen eenzijdig en overwegend negatief ten aanzien van LHBT's. Journalisten in de staatsmedia associeerden LHBT's regelmatig met pedofilie en noemden LHBT's vaak pervers en abnormaal.²⁹⁷ Het kleine aantal onafhankelijke media dat nog actief is in Rusland rapporteert over het algemeen meer objectief over LHBT's. In veel Russische regio's heeft men echter geen toegang tot onafhankelijke media en wordt overwegend naar de staatstelevisie gekeken. Hierdoor wordt de meningsvorming ten aanzien van LHBT's in de regio's beïnvloed.²⁹⁸

Volgens bronnen is de situatie van lesbiennes in Rusland iets gemakkelijker dan die van homoseksuele mannen. Binnen het patriarchale denken in Rusland zou een sterkere antipathie bestaan tegenover homoseksuele mannen dan tegenover lesbiennes. Dit vertaalt zich volgens bronnen ook in een oververtegenwoordiging van vrouwelijke homoactivisten, aangezien zij zich vrijer kunnen bewegen dan mannen.²⁹⁹

Er bestaat in Rusland een grote mate van straffeloosheid ten aanzien van geweldplegingen tegen LHBT's. Het komt regelmatig voor dat rechts-radicalere groeperingen, zoals bijvoorbeeld skinheads of ultranationalisten, openlijk geweld plegen tegen leden van LHBT-gemeenschappen, zonder dat zij daarvoor vervolgd of

²⁹¹ Gload.org: *Oscar winning MILK team attends Side by Side LGBT film festival in Russia, bomb threat disrupts opening* (22 november 2013), zie ook Queer Russia: <http://queerrussia.info/>. Vertrouwelijke bronnen.

²⁹² Vertrouwelijke bronnen.

²⁹³ Vertrouwelijke bron.

²⁹⁴ Vertrouwelijke bron.

²⁹⁵ Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁶ NOS: *Nederlanders Moermansk vrijuit* (22 juli 2013), ILGA Europe: *LGBTI people, their human rights and organizations in Russia: developments between June and December 2013*, US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁷ Dit valt deels te verklaren uit de toegenomen controle van de overheid op de media in de verslagperiode. Human Rights Watch: *Russia: Sochi Games highlight homophobic violence* (3 februari 2014), ILGA Europe: *LGBTI people, their human rights and organizations in Russia: developments between June and December 2013*. Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁸ Vertrouwelijke bronnen.

²⁹⁹ Vertrouwelijke bronnen.

veroordeeld worden.³⁰⁰ Een uitzondering hierop vormde de veroordeling in februari 2014 van drie mannen tot celstraffen van 9 tot 12,5 jaar voor de moord in mei 2013 op een (vermeende) homoseksueel in de regio Kamtsjatka, in het oosten van Rusland.³⁰¹ In de verslagperiode is het voorgekomen dat groepen radicalen homoseksuelen lokten via het internet (onder andere via het sociale netwerk *Vkontakte*) om ze te molesteren of te vernederen.³⁰²

3.4.6 *Alleenstaande minderjarigen*

In de Russische Federatie is men vanaf het bereiken van de achttienjarige leeftijd wettelijk meerderjarig en handelingsbekwaam. Russische kinderen zijn tot hun zestiende jaar leerplichtig. Vanaf het veertiende jaar dienen kinderen zich zelfstandig te kunnen legitimeren en moet een binnenlands paspoort worden aangevraagd. Het binnenlands paspoort kan door het kind zelfstandig worden aangevraagd. Aan minderjarigen kan een buitenlands paspoort worden verstrekt. Hiervoor is de schriftelijke toestemming van de ouders nodig. Minderjarigen kunnen tot hun zestiende jaar bijgeschreven worden op het buitenlands paspoort van één van de ouders. Voor biometrische buitenlandse paspoorten geldt dat de gegevens van kinderen tot veertien jaar (behoudens pasfoto's) op de paspoorten van de ouders vermeld worden, maar dat de kinderen een eigen paspoort nodig hebben om naar buiten de Russische Federatie te kunnen reizen.³⁰³ Vanaf zestienjarige leeftijd kunnen minderjarigen zelfstandig medische hulp aanvragen, zonder dat daar toestemming van de ouders voor nodig is.³⁰⁴

Kinderen die niet langer opvang hebben bij de ouders kunnen soms terecht bij familie. Het is niet bekend in welke mate dat in de praktijk gebeurt. Een groot aantal wezen en dakloze minderjarigen komt terecht in opvangtehuizen of weeshuizen. Er is in Rusland een onbekend aantal opvangtehuizen waarvan vele zonder staatssteun. Deze tehuizen zijn vaak volledig afhankelijk van particuliere donaties. In Rusland komt het relatief vaak voor dat kinderen in opvangtehuizen terecht komen terwijl ten minste één van de beide ouders nog in leven is, omdat zij door de ouder(s) in de steek gelaten worden of omdat de ouder(s) uit de ouderlijke macht worden ontzet (zogenaamde 'sociale wezen').³⁰⁵

De situatie in de meeste weeshuizen is slecht. Zo is het in veel weeshuizen slecht gesteld met de hygiëne en de kwaliteit van het voedsel en ontbreekt het vaak aan de meest basale medische voorzieningen. Ook zijn de tehuizen in veel gevallen overbevolkt en zijn de voorzieningen voor het volgen van onderwijs vaak slecht.

³⁰⁰ Huffington Post: *Gas attack at Moscow gay club Central Station rattles Russia's LGBT community* (25 november 2013) en: *Shooting at Moscow's gay club Central Station rattles Russia's LGBT community* (18 november 2013).

³⁰¹ NOS: *Brute homo moord Rusland bestraft* (3 februari 2014), Human Rights Watch: *Russia: Sochi Games highlight homophobic violence* (3 februari 2014), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

³⁰² Met name een rechtsradicale groepering onder de naam Occupy Paedophilia maakte zich hieraan schuldig. Daarbij werd in de retoriek van de groepering homoseksualiteit en pedofilie regelmatig aan elkaar gelijkgesteld. The Guardian: *Russian anti-gay gang violence seen for the first time on camera* (1 februari 2014) en: *How anti-gay groups use 'Russian Facebook' to persecute LGBT people* (11 februari 2014), Human Rights Watch: *Sochi Games highlight homophobic violence* (4 februari 2014). Vertrouwelijke bronnen.

³⁰³ Immigration and Refugee Board of Canada: *Russia; requirements and procedures to obtain internal and foreign passports* (via Refworld: <http://www.refworld.org/docid/5072b4d92.html>), 8 november 2011).

³⁰⁴ Deze situatie is sinds de vorige verslagperiode niet gewijzigd. Zie hiervoor ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁰⁵ In de meeste van dergelijke gevallen worden ouders uit de ouderlijke macht ontzegd vanwege drank en/of drugsmisbruik, dat zich vertaalt naar mishandeling van de kinderen. Sun Ergos: *Abandoned and neglected: The life of a social orphan* (9 augustus 2013), Zie ook Child Rights International Network (CRIN): *Russian Federation: Persistent violations of children's rights* (geraadpleegd op 7 mei 2014).

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

Jaarlijks ontvluchten veel alleenstaande minderjarigen de tehuizen vanwege de slechte omstandigheden, verwaarlozing en soms geweld.³⁰⁶

De schattingen over het aantal kinderen dat op straat leeft in Rusland lopen uiteen van enkele honderdduizenden tot ongeveer een miljoen. Naar verluidt zijn veel straatkinderen sociale wezen, die weliswaar ouders hebben, maar er voor kiezen om op straat te leven vanwege de slechte omstandigheden thuis.³⁰⁷

Tot op heden is er geen eenduidig overheidsbeleid dat specifiek is gericht op het toezicht op wees- en opvanghuizen voor alleenstaande minderjarigen. Er is sinds juni 2012 wel een federaal actieplan voor de periode 2012 tot 2017 ingesteld dat de situatie van kinderen in de Russische Federatie in het algemeen moet verbeteren. In september 2012 is een presidentiële coördinatieraad in het leven geroepen die dit plan moet implementeren.³⁰⁸ Volgens een bron is in de praktijk niets te merken van de voorgenomen verbeterplannen en is de situatie voor wezen in opvangtehuizen nog altijd slecht. Volgens de bron zijn veel wezen in door de staat geleide tehuizen nog altijd verstoken van basale levensbehoeften, voldoende sanitair, medische voorzieningen en onderwijs.³⁰⁹

Er is in Rusland een ombudsman voor kinderen (presidentieel commissaris voor de rechten van kinderen) en de meeste regio's hebben een regionale kinderombudsman. Pavel Astakov is momenteel de federale kinderombudsman.³¹⁰ Voorts is er in Rusland een parlementaire commissie voor gezinszaken, vrouwen en kinderen, momenteel voorgezeten door Jelena Mizoelina.³¹¹

In Rusland is een aantal ngo's actief op het terrein van de opvang van alleenstaande minderjarigen. Dit zijn onder andere: *Child Rights International Network (CRIN)*, *Women and Children First*, *Russian Children's Welfare Society (RCWS)*, *Every Child Charity Russia*, *Russian Children's Fund* en *Doctors to Children in Russia*. De belangrijkste activiteiten van deze organisaties zijn het trainen van het personeel dat in tehuizen werkzaam is, het verstrekken van medische hulp en onderwijs aan de kinderen, het begeleiden van jongeren die uit tehuizen komen, het monitoren van probleemgezinnen en het lobbyen bij overheden voor verbetering in de wetgeving. Een aantal van deze organisaties steunt ook één-ouder-gezinnen, om te voorkomen dat de kinderen van deze gezinnen naar weeshuizen moeten.³¹²

³⁰⁶ In weeshuizen komt het regelmatig voor dat kinderen worden mishandeld. Zo zijn er gevallen van mishandeling bekend in het weeshuis Mazanovsky in Amur en in een weeshuis in Chelyabinsk. US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), The Guardian: *Video of Russian orphans being beaten sparks outrage* (17 mei 2013), Iorphan.org (<http://www.iorphan.org/uk/orphanages.asp>), Russian Children's Welfare Society (<http://www.rcws.org/>, geraadpleegd 7 mei 2014). Vertrouwelijke bron.

³⁰⁷ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), Child Rights International Network (CRIN): *Russian Federation: Persistent violations of children's rights* (geraadpleegd op 7 mei 2014).

³⁰⁸ Zie hiervoor de website van het Kremlin: <http://eng.state.kremlin.ru/council/36/news>.

³⁰⁹ Vertrouwelijke bron.

³¹⁰ Zie de website van de ombudsman voor kinderrechten: <http://english.rfdeti.ru/index.php>.

³¹¹ Zie website Kremlin: <http://www.komit2-6.km.duma.gov.ru/site.xp/049056.html>. Mizoelina is een sterke voorstander van de 'anti-homo-propandawet' en van de wet die adoptie van Russische kinderen door homoseksuele stellen verbiedt. Mother Jones: *The world congress of families's Russian Network* (februari 2014).

³¹² Zie de websites van CRIN (<http://www.crin.org/organisations/vieworg.asp?id=2101>), Russian Children's Welfare Society (<http://www.rcws.org/>), Every Child Charity Russia (<http://www.everychild.org.uk/russia>), Russian Children's Fund. (<http://www.globalhand.org/en/search/organisation/organisation/25287?search=Global+Hand+non-profit+listing>) en Doctors to Children Russia (<http://www.globalgiving.org/projects/foster-family-support-for-50-children-in-russia/updates/>).

3.4.7 *Dienstplichtweigeraars en deserteurs*³¹³

Op grond van de federale wet op de militaire dienstplicht en de militaire dienst zijn alle mannelijke staatsburgers van de Russische Federatie in de leeftijd tussen 18 en 27 jaar dienstplichtig.³¹⁴ De duur van de dienstplicht is twaalf maanden. In de praktijk is het aantal personen dat daadwerkelijk zijn dienstplicht vervult relatief klein. Er zijn verschillende manieren om onder de dienstplicht uit te komen. Een groot deel van de dienstplichtigen maakt gebruik van uitstelregelingen (zie hiervoor "Uitstel en vrijstelling"). In de praktijk leiden deze regelingen vaak tot afstel. Dienstplichtigen in Rusland maken op grote schaal gebruik van illegale afkooppraktijken (meestal in de vorm van steekpenningen aan de keuringsarts).³¹⁵ Ook komt het vaak voor dat dienstplichtigen zich beroepen op studieverplichtingen om uitstel voor de militaire dienst te verkrijgen.³¹⁶

Het is mogelijk om na betaling van steekpenningen aan vervalste documenten te komen, waaruit blijkt dat de dienstplichtige in aanmerking komt voor uitstel of vrijstelling van militaire dienst. In de praktijk wordt een klein aantal personen dat de dienstplicht ontduikt bestraft. De boete voor het ontduiken van de dienstplicht zou bovendien momenteel in de praktijk erg laag zijn, hoewel volgens de wetgeving een gevangenisstraf tot twee jaar gegeven kan worden voor het ontduiken van de dienstplicht. In praktijk wordt in slechts een klein aantal gevallen overgegaan tot strafvervolgning tegen dienstplichtweigeraars.³¹⁷

Er bestaat geen dienstplicht voor vrouwen in Rusland. Wel werd in juni 2013 door enkele parlementsleden een voorstel ingediend bij het ministerie van Defensie tot het mogelijk maken van een militaire dienst voor vrouwen tussen 18 en 27 jaar. Tot op heden is dit voorstel niet behandeld. Er werken wel vrouwen op contractbasis bij het leger, vaak als stafmedewerker, financieel of medisch specialist. Een klein aantal vrouwen is soldaat of sergeant. Van de in totaal ongeveer 29.000 vrouwen die in het leger werken, heeft niet één een rang die hoger is dan kolonel. Volgens berichtgeving neemt het aantal vrouwen in het leger sinds een aantal jaren af.³¹⁸

Omstandigheden

De omstandigheden in het Russische leger zijn slecht. Nieuwe rekruten kunnen worden onderworpen aan vernedering en mishandeling, vaak in het kader van brute ontgroeningpraktijken, ook wel *dedovsjtsjina*³¹⁹ genoemd, waarbij geregeld soldaten om het leven komen als gevolg van mishandeling en (vermeende) zelfmoord.³²⁰ Afpersing van jonge soldaten komt voor. Nieuwe rekruten worden door meer ervaren soldaten gedwongen geld of sigaretten af te staan. Om aan geld te komen laten soldaten zich in sommige gevallen in met criminele praktijken. Ook zou het voorkomen dat jonge soldaten door hun meerderen tot prostitutie worden gedwongen. Hierbij moeten zij het geld afstaan aan hun commandanten. Eveneens zouden soldaten door hun meerderen gebruikt worden voor werk dat geen verband houdt met hun dienstplicht, zoals het bouwen van buitenhuizen, werken op het land of in een fabriek. Tevens komt verkrachting en seksueel geweld binnen het leger

³¹³ Het systeem van de militaire dienstplicht in Rusland is ten opzichte van de vorige verslagperiode voor zover bekend niet gewijzigd.

³¹⁴ Federale wet no. 53 'Over de militaire dienstplicht en militaire dienst (1998).

³¹⁵ Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³¹⁶ RIA Novosti: *Russian army to expand conscription alternative for students* (11 februari 2014).

³¹⁷ The Moscow Times: *Fall military draft begins with warnings of hazing* (1 oktober 2013), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014)

³¹⁸ Jamestown Foundation: *The role of women in Russia's armed forces* (26 november 2013).

³¹⁹ *Dedovsjtsjina* (дедовщина) betekent letterlijk 'bewind van de grootvaders'.

³²⁰ Volgens een bron nam het geweld tegen rekruten in de loop van 2013 toe ten opzichte van de jaren daarvoor. Volgens de militaire aanklager nam het geweld in het leger tegen dienstplichtigen de laatste jaren juist af. The Moscow Times: *Fall military draft begins with warnings of hazing* (1 oktober 2013). Vertrouwelijke bron.

voor en komt het voor dat soldaten door hun officieren worden gedwongen na afloop van hun dienstplicht voor enkele jaren bij te tekenen.³²¹

Veel soldaten durven uit angst voor repercussies geen aangifte te doen van misstanden binnen het leger. Strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van aanklachten door slachtoffers blijft in veel gevallen uit of wordt op inadequate wijze verricht. Soms wordt pas onder druk van familie en media een aanklacht serieus onderzocht door de autoriteiten. Families van door dedovsjtsjina omgekomen dienstplichtigen stellen dat hun klachten vaak niet serieus worden genomen. Een zelfmoord als gevolg van dedovsjtsjina zou vaak worden afgedaan met de verklaring dat de soldaat in kwestie psychisch instabiel was.

Er is in Rusland één ngo actief die zich speciaal inzet voor de bescherming van dienstplichtigen tegen ontgroening en andere misstanden: *Union of the Committees of Soldiers' Mothers*. Deze ngo houdt zich bezig met de opvang van slachtoffers van de dedovsjtsjina en van dienstplichtigen die zijn gedeserteerd als gevolg van de misstanden in het leger. Het comité houdt zich ook bezig met juridische hulpverlening aan de slachtoffers en hun familieleden en strijdt voor de afschaffing van de dienstplicht.³²²

Systematiek

Tussen 1 januari en 31 maart van het jaar waarin mannen de zeventienjarige leeftijd bereiken, ontvangen zij een oproep om te verschijnen voor een militaire plaatsingscommissie. Deze commissie besluit of iemand om lichamelijke of geestelijke gezondheidsredenen niet in het register wordt opgenomen.³²³ Na het bereiken van de achttienjarige leeftijd besluit het militaire commissariaat of mannen die zijn opgenomen in het register, daadwerkelijk een oproep voor dienstplicht ontvangen. Het commissariaat kan, op basis van een medische keuring of op andere in de wet genoemde gronden ook vrijstelling of uitstel van de dienstplicht verlenen. Tweemaal per jaar vindt een oproepcampagne voor de daadwerkelijke vervulling van de dienstplicht plaats: de voorjaarslichting (tussen 1 april en 15 juli) en de najaarslichting (tussen 1 oktober en 31 december). De dienstplichtigen vervullen hun dienstplicht normaal gesproken buiten de eigen regio. Dienstplichtigen kunnen pas na zes maanden training naar conflictgebieden uitgezonden worden. Personen kunnen tot hun vijftigste levensjaar als reservist worden opgeroepen. In de praktijk negeren veel dienstplichtigen de officiële oproep die naar het huisadres van de dienstplichtige wordt verstuurd en verhuizen naar een andere woonplaats zonder de lokale militaire commissariaten over de verhuizing in te lichten, om zo aan de dienstplicht te ontkomen.³²⁴

Militaire documenten

In de Russische Federatie ontvangen militairen bij indiensttreding een militair identiteitsbewijs. Het is in Rusland gebruikelijk dat het binnenlands paspoort wordt ingenomen aan het begin van de militaire dienstplicht.³²⁵ Bij het afzwaaien wordt in het binnenlands paspoort vermeld dat iemand zijn militaire dienstplicht heeft vervuld

³²¹ The Moscow Times: *Fall military draft begins with warnings of hazing* (1 oktober 2013), Europese Hof voor de Rechten van de Mens: *Press Release ECHR 120, Russian authorities failed to protect new recruit – found hanging during his military service – whose life had been at risk due to bullying in the army* (24 april 2014). Vertrouwelijke bron.

³²² Website *Union of the Committee of Soldiers' Mothers in Russia* (http://www.soldiers-mothers-rus.ru/index_en.html), geraadpleegd op 10 februari 2014), Human Rights House: *Union of the Committees of Soldiers' Mothers in Russia* (<http://humanrightshouse.org/Articles/5387.html>). Vertrouwelijke bron.

³²³ De persoonsgegevens van dienstplichtigen worden opgenomen in militaire registers, die worden bijgehouden door militaire commissariaten.

³²⁴ Zie ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³²⁵ Dit is ook in andere landen van de voormalige Sovjet-Unie gebruikelijk. Zie bijvoorbeeld thematisch ambtsbericht over politieke oppositie, homoseksuelen en dienstplichtigen in Wit-Rusland van september 2012.

en wordt het paspoort aan de houder teruggegeven. Het militaire identiteitsbewijs blijft in bezit van de dienstplichtige voor mobilisatiedoeleinden en herhalingsoefeningen. In het militaire identiteitsbewijs staan de personalia en de rang vermeld.³²⁶

Uitstel en vrijstelling

De uitstel- en vrijstellingsgronden zijn omschreven in artikel 23 en 24 van de Wet op de Militaire dienstplicht en de militaire dienst.³²⁷

In augustus 2013 werd in de tweede lezing van de Doemaeen amendement aangenomen op artikel 23 van de Wet op de Militaire dienstplicht en de militaire dienst dat de vrijstelling van militaire dienst opheft voor personen die in Rusland in een woonplaats staan ingeschreven en houder zijn van zowel het Russische als een ander staatsburgerschap. Door deze wijziging zou het kunnen voorkomen dat personen die houder zijn van het Russische en een ander staatsburgerschap alsnog in Rusland dienstplicht moeten vervullen ook als zij al dienstplicht in een ander land hebben vervuld.³²⁸ Het is onbekend of de wijziging inmiddels officieel in werking is getreden.³²⁹

In februari 2014 werd door het ministerie van Defensie een speciaal programma geïntroduceerd dat universitaire studenten de mogelijkheid biedt hun militaire dienstplicht op een alternatieve manier te voldoen. Het programma houdt in dat studenten 450 uur militaire aangelegenheden kunnen studeren binnen twee jaar, gevolgd door drie maanden militaire training op een militaire basis. Hierna wordt hun dienstplicht als voldaan beschouwd en worden de studenten als reservist aangemerkt. Naar verwachting zullen de eerste studenten in de herfstlichting van 2015 beginnen aan de studie.³³⁰

Personen tegen wie een gerechtelijk vooronderzoek loopt, evenals personen die een gevangenisstraf uitzitten of een strafblad hebben, kunnen in theorie niet worden opgeroepen voor het vervullen van de militaire dienstplicht.³³¹ Het komt voor dat personen die in aanmerking komen voor uitstel of vrijstelling van dienstplicht alsnog verplicht worden hun dienstplicht te vervullen. Daarnaast komt het in de praktijk voor dat steekpenningen worden gevraagd van personen die op grond van de bovengenoemde regels in aanmerking zouden moeten komen voor uitstel of vrijstelling van de dienstplicht.³³²

Alternatieve dienstplicht

Iedere burger die gewetensbezwaren heeft tegen het vervullen van de militaire dienstplicht, heeft volgens de grondwet van de Russische Federatie het recht om een alternatieve dienstplicht van 21 maanden te vervullen. Iedereen die in aanmerking wil komen voor alternatieve dienstplicht, dient dit ten minste zes maanden voor de dienstplichtdatum kenbaar te maken bij de plaatselijke bevoegde

³²⁶ Zie ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

³²⁷ Federale wet nr. 53-FZ van 1998. Zie voor een opsomming van de uitstel- en vrijstellingsgronden ook algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013 (vrijstelling op basis van een vervulde militaire dienstplicht is komen te vervallen).

³²⁸ EUDO Observatory on Citizenship: *Russia makes military service mandatory regardless of prior service in foreign army* (22 mei 2013), Yle.fi: *Military service row sees Finn stranded in Russia* (http://yle.fi/uutiset/military_service_row_sees_finn_stranded_in_russia/6809788, 2 september 2013).

³²⁹ De wijziging is voor zover bekend (nog) niet doorgevoerd in de wettekst.

³³⁰ Strategypage.com: *Attrition: Russia makes it easier for college students to avoid the army* (26 februari 2014), RIA Novosti: *Russian army to expand conscription alternative for students* (12 februari 2014).

³³¹ Zie artikel 23 van de Wet op de militaire dienstplicht en de militaire dienst.

³³² Radio Free Europe/Radio Liberty: *Russian doctors arrested for taking bribes from army recruits* (8 mei 2010).

oproepcommissie. Een verzoek om alternatieve dienstplicht moet gemotiveerd zijn. De oproepcommissie beslist over het verzoek.³³³

Alternatieve dienstplicht kan geweigerd worden indien de commissie van oordeel is dat ten aanzien van de betrokkene geen sprake is van gegronde gewetensbezwaren. Andere redenen om alternatieve dienstplicht te weigeren zijn: het niet in acht nemen van de termijn voor het indienen van het verzoek om alternatieve dienstplicht, het overleggen van valse of vervalste bewijsstukken bij het verzoek of het tweemaal geen gehoor geven aan de oproep om voor de oproepcommissie te verschijnen. Tegen een weigering kan beroep bij de rechter worden ingesteld. Minder dan één op de duizend dienstplichtigen maakt gebruik van de mogelijkheid om alternatieve dienstplicht aan te vragen.³³⁴

Dienstweigering en desertie

Ontduiking van militaire dienstplicht voordat men in dienst is getreden, kan worden bestraft met een geldboete of een vrijheidsontnemende maatregel³³⁵ van maximaal twee jaar. Ontduiking van alternatieve dienstplicht kan worden bestraft met een geldboete, een werkstraf van tot maximaal 480 uur of detentie tot maximaal zes maanden.³³⁶ Opzettelijke onttrekking aan een dienstverplichting tijdens de vervulling van de militaire dienst door simulatie van een ziekte, zelfverminking, het vervalsen van documenten of andere vormen van misleiding wordt bestraft met een detentie van maximaal zes maanden dan wel een plaatsing in een strafbataljon van maximaal één jaar.³³⁷

Het op eigen initiatief verlaten van het leger of de dienstplek wordt bestraft met detentie van maximaal zes maanden of een plaatsing in een strafbataljon voor een periode van maximaal één jaar, indien de ongeoorloofde afwezigheid langer dan twee maar korter dan tien dagen duurt, of een gevangenisstraf van maximaal twee jaar indien betrokkene in een strafbataljon dient. Ongeoorloofde afwezigheid van langer dan tien dagen maar korter dan één maand wordt bestraft met een plaatsing in een strafbataljon van niet langer dan twee jaar of een gevangenisstraf van maximaal drie jaar. Ongeoorloofde afwezigheid langer dan één maand wordt bestraft met een gevangenisstraf van maximaal vijf jaar.³³⁸

Desertie wordt gedefinieerd in de wet als het op eigen initiatief verlaten van het leger of de dienstplek met als doel het zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken. Dit wordt bestraft met een vrijheidsontnemende maatregel van maximaal zeven jaar, dan wel een vrijheidsontnemende maatregel van minimaal drie en maximaal tien jaar in geval van desertie in groepsverband. Er zijn geen gevallen bekend van onevenredige of willekeurige bestraffing of tenuitvoerlegging van de straf voor desertie wegens ras, religie, etnische afkomst, lidmaatschap van een bepaalde groep, seksuele oriëntatie of politieke overtuiging.³³⁹

³³³ Artikel 59, lid 2, van de grondwet van de Russische Federatie, Refugee Documentation Centre: *Russia, information on consequences of leaving the country prior to beginning compulsory military service; information on alternatives to military service* (februari 2011).

³³⁴ Volgens Soldiers' Mothers is het nog moeilijker geworden voor rekruten om het recht op alternatieve dienstplicht op te eisen sinds het hernieuwd aantreden van Vladimir Poetin als president in 2012. Vertrouwelijke bron. Refugee Documentation Centre: *Russia, information on consequences of leaving the country prior to beginning compulsory military service; information on alternatives to military service* (februari 2011).

³³⁵ Met een vrijheidsontnemende maatregel kan worden bedoeld: plaatsing in een strafkolonie, een heropvoedingskamp, een instituut voor medische behandeling of in een gevangenis (Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 56).

³³⁶ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 328.

³³⁷ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 339.

³³⁸ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 337.

³³⁹ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 338.

4 Vluchtelingen en ontheemden

4.1 Ontheemden- en vluchtelingenstroom

De schattingen over het aantal vluchtelingen en asielzoekers dat zich in Rusland bevindt lopen uiteen. De FMS spreekt over een totaal aantal van ongeveer 5000 vluchtelingen en gedwongen migranten. De website van UNHCR vermeldt de aantallen van 3309 vluchtelingen en 672 asielzoekers per medio 2013. Het betreft echter alleen de bij UNHCR en de autoriteiten geregistreerde vluchtelingen. Het aantal ligt in werkelijkheid waarschijnlijk hoger. Volgens UNHCR bestaat het aantal vluchtelingen in de Russische Federatie vooral uit Afghanen en Georgiërs. Deze laatste groep vluchtelingen is vooral ontstaan als gevolg van het conflict tussen de Russische Federatie en Georgië in 2008 rondom de gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië.³⁴⁰

Nagorny Karabach

Vluchtelingen die ten tijde van het conflict rond Nagorny Karabach zijn gevlucht naar de Russische Federatie, hebben naar verluidt in veel gevallen het staatsburgerschap van de Russische Federatie weten te verkrijgen. Dit indien zij familieleden in de Russische Federatie hadden (of in de *Russische Federatieve Socialistische Sovjetrepubliek*; RFSSR) die beschikten over een permanente verblijfsvergunning. Voor diegenen die geen familie in Rusland hadden was het naar verluidt moeilijker een legale verblijfstitel te bemachtigen. Volgens een bron gaat het bij deze laatste vluchtelingenstroom voor een groot deel om Armeniërs uit Bakoe en omgeving. Volgens dezelfde bron komt staatloosheid onder deze groep nog voor, ook omdat sommigen niet goed op de hoogte waren van de veranderde situatie na de val van de Sovjet-Unie en daardoor tussen wal en schip zijn beland. Voor deze personen is het momenteel moeilijk om iets aan hun situatie te doen, met name indien zij niet beschikken over een geboorteakte en geen mogelijkheden hebben hieraan te komen. UNHCR probeert deze groep voor zover mogelijk via bemiddeling en juridische bijstand toegang te verschaffen tot procedures die uiteindelijk naar het staatsburgerschap moeten leiden. Volgens bronnen komt staatloosheid onder de vluchtelingen uit Nagorny Karabach ook nog voor, zij het op beperkte schaal. Volgens UNHCR leven deze staatlozen vooral in het zuiden van Rusland, met name in Krasnodar en Stavropol. Volgens de FMS komt staatloosheid onder vluchtelingen uit Nagorny Karabach niet meer voor.³⁴¹

Volgens een bron kregen veel Azerbeidzjanen en Armeniërs die als gevolg van het conflict rond Nagorny Karabach naar Rusland waren gevlucht, een tijdelijke registratie of de status van gedwongen migrant en zijn ze momenteel voor het grootste deel geïntegreerd in de Russische samenleving. Zij zijn er onder de toenmalige wetgeving (Staatsburgerschapswet van 1991/1992)³⁴² in de meeste gevallen in geslaagd hun (tijdelijke) verblijfsstatus om te zetten in het Russisch staatsburgerschap. Volgens de FMS is het ook voorgekomen dat Azerbeidzjanen en Armeniërs, die vanwege het conflict naar Rusland kwamen, na de val van de Sovjet-Unie het staatsburgerschap van Azerbeidzjan of Armenië verkregen op basis van hun Sovjetpaspoort. Dit gebeurde ook wanneer zij inmiddels al het staatsburgerschap van Rusland hadden verkregen op basis van hun Russische

³⁴⁰ UNHCR, Russian Federation (<http://www.unhcr.org/pages/49e48d456.html>), geraadpleegd op 12 mei 2014). Vertrouwelijke bronnen.

³⁴¹ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Vertrouwelijke bronnen.

³⁴² In werking getreden op 6 februari 1992.

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

woonplaatsregistratie, hoewel binnen de Russische wetgeving dubbel staatsburgerschap niet wordt erkend. In 2012 ingevoerde wetwijzigingen op het gebied van staatsburgerschap in Rusland, zorgden voorts voor een vermindering van het aantal staatlozen afkomstig uit het Nagorny Karabach-conflict (zie ook paragraaf 3.1.7). Volgens de FMS hebben inmiddels álle vluchtelingen uit Nagorny Karabach het staatsburgerschap verkregen van de Russische Federatie dan wel van een ander land.³⁴³

Het is moeilijk vast te stellen in hoeverre vluchtelingen ten gevolge van het Nagorny Karabach-conflict na hun evacuatie in het bezit moeten zijn geweest van documenten. In veel gevallen kon op basis van een Sovjetpaspoort een bepaalde vorm van legaal verblijf worden verkregen. Dit gold vooral wanneer de persoon voor het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en het aannemen van de eerste Russische Staatsburgerschapswet van 1991/1992 naar Rusland was gekomen en dit kon aantonen.³⁴⁴

Binnenlandse ontheemden

Er zijn geen officiële cijfers bekend van het aantal binnenlandse ontheemden in de Russische Federatie. Het grootste deel van de binnenlandse ontheemden bevindt zich in de Noordelijke Kaukasus. De schattingen over het aantal binnenlandse ontheemden in de Noordelijke Kaukasus lopen uiteen. Volgens de FMS zijn in 2009 de laatste binnenlandse ontheemden uit Ingoesjetië teruggekeerd naar hun oorspronkelijke woonplaatsen in Tsjetsjenië of zijn zij op vrijwillige basis in Ingoesjetië gebleven. Formeel bestaan er daarom volgens de FMS sinds 2009 geen opvangplaatsen voor binnenlandse ontheemden meer. Het *Internal Displacement Monitoring Centre* (IDMC) schat het aantal binnenlandse ontheemden op ongeveer 35.000, van wie 29.000 in de Noordelijke Kaukasus. De *Danish Refugee Council* (DRC) noemt het aantal van meer dan 50.000 ontheemden in Tsjetsjenië, Ingoesjetië en Noord-Ossetië.³⁴⁵ Er zijn in de Noordelijke Kaukasus (buiten Tsjetsjenië, zie hieronder) nog altijd veel zogenaamde *Temporary Accommodation Centres* (TAC's) waar binnenlandse ontheemden verblijven. Vaak wachten zij al lang op door de lokale overheid beloofde verbeterde woonruimtes.³⁴⁶

Met name in Ingoesjetië is de situatie met betrekking tot tijdelijke accommodaties slecht. Veel binnenlandse ontheemden hebben onvoldoende toegang tot sociale voorzieningen omdat zij problemen hebben een woonplaatsregistratie te bemachtigen in de huidige (tijdelijke) woonplaats. Bovendien is de overheidssteun inzake het verkrijgen van betere huisvesting vaak onvoldoende. Veel binnenlandse ontheemden – voornamelijk uit Tsjetsjenië en Noord-Ossetië (overwegend uit het Prigorodny district) – leven in geïmproviseerde onderkomens, die oorspronkelijk als tijdelijke schuilplaats waren bedoeld. Ook leven veel ontheemdenfamilies bij elkaar in gezamenlijke slaapzalen of voormalige fabrieken.³⁴⁷

In Tsjetsjenië zijn in 2007 alle TAC's door Kadyrov gesloten en zijn tijdelijke accommodaties omgedoopt tot 'slaapplekken voor personen die verbeterde

³⁴³ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Vertrouwelijke bronnen.

³⁴⁴ Dit kon op basis van een aantoonbare registratie in een woonplaats in het Sovjetpaspoort.

³⁴⁵ Dit aantal is vermoedelijk veel hoger onder meer omdat niet valt na te gaan hoeveel personen de status van 'gedwongen migrant' zijn kwijtgeraakt of nooit hebben gekregen en omdat een onbekend aantal ontheemden buiten de Noordelijke Kaukasus leeft. Zie website IDMC: <http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/russian-federation/>, DRC: *North Caucasus programme report, March 2014*.

³⁴⁶ Internal Displacement Monitoring Centre: *Forced evictions of displaced people lies in the dark shadows of Sochi Olympics* (27 januari 2014), IDMC: *IDPs don't disappear, but the attention paid to them does* (14 maart 2013), DRC: *North Caucasus programme report, March 2014*.

³⁴⁷ Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC): *Forced evictions of displaced people lies in the dark shadows of Sochi Olympics* (27 januari 2014), IDMC: *IDPs don't disappear, but the attention paid to them does* (14 maart 2013).

huisvesting nodig hebben', de zogenaamde hostels. De situatie in deze hostels is naar verluidt beter dan in de TAC's in Ingoesjetië. Er zouden momenteel nog zeven van deze centra over zijn in Tsjetsjenië. De Tsjetsjeense overheid onderneemt voortdurende pogingen deze te sluiten, waarbij de verantwoordelijkheid voor de sluiting in de handen wordt gelegd van lokale Tsjetsjeense overheden. Deze hebben echter onvoldoende mogelijkheden en middelen om de ontheemden van adequate huisvesting te voorzien. Hierdoor zijn in de praktijk duizenden binnenlandse ontheemden verstoken van elke vorm van overheidsassistentie inzake huisvesting. Ook hebben veel binnenlandse ontheemden problemen met het verkrijgen van een woonplaatsregistratie. Dit probleem is voornamelijk ontstaan doordat Kadyrov de ruim 57 duizend personen die geregistreerd stonden als gedwongen migrant in januari 2007 de-registreerde. Kadyrov sloot tegelijkertijd ook veel tijdelijke opvangcentra voor binnenlandse ontheemden, omdat deze centra volgens hem een slechte invloed op de Tsjetsjeense cultuur zouden hebben en broeinesten zouden zijn van criminaliteit, drugsgebruik en prostitutie.³⁴⁸

4.2 Opvang in de regio

Volgens UNHCR zijn er landen in de regio waar uit Rusland gevluchte personen (buiten de uit Tsjetsjenië afkomstige vluchtelingen, zie hieronder) worden opgevangen, zoals Litouwen, Polen en Finland. Het is echter onduidelijk om welke aantallen het gaat en wat de specifieke situatie in die landen is. Het is volgens UNHCR aannemelijk dat een goed deel van deze personen verder reist naar West-Europese landen om daar asiel aan te vragen.³⁴⁹

Er bevinden zich grote groepen Tsjetsjeense vluchtelingen in Azerbeidzjan, Georgië, Kazachstan en Turkije en kleinere groepen Tsjetsjeense vluchtelingen in Moldavië, Oekraïne en Wit-Rusland. Hun sociaaleconomische situatie is over het algemeen slecht. Alleen in Kazachstan leven voor zover bekend veel Tsjetsjeense vluchtelingen bij familie en verwanten die doorgaans goed zijn geïntegreerd in de Kazachstaanse samenleving. Tsjetsjeense vluchtelingen leven veelal in slechte woonomstandigheden. Ook is er veel werkloosheid onder Tsjetsjenen en hebben zij onvoldoende toegang tot sociale voorzieningen. In een aantal landen, zoals Azerbeidzjan en Turkije, hebben Tsjetsjeense vluchtelingen geen toegang tot de nationale asielprocedures, maar worden zij slechts gedoogd op het grondgebied van die landen.³⁵⁰

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

Een aantal internationale organisaties is actief in de Russische Federatie, waaronder UNHCR, ICRC, OVSE, IOM en de Raad van Europa. UNICEF is vanaf 1 januari 2013 niet meer actief in Rusland (zie paragraaf 3.4.5.). Hieronder volgt een opsomming van de activiteiten van die organisaties in Rusland.

UNHCR

UNHCR houdt zich in Rusland vooral bezig met het ondersteunen van de Russische regering in het kwalitatief verbeteren van de asielprocedure. UNHCR heeft geconstateerd dat het asielregime in de Russische Federatie in de laatste jaren is verbeterd. Echter, er is nog altijd een aanzienlijke mate van willekeur in de wijze waarop asielzoekers worden behandeld. Vooral aan de grens is veel onduidelijkheid

³⁴⁸ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁴⁹ Vertrouwelijke bron.

³⁵⁰ Zie hiervoor ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012 en algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Voor zover bekend hebben zich geen significante veranderingen voorgedaan sinds het verschijnen van dit ambtsbericht.

over de opvang van asielzoekers en over de procedures die gevolgd worden. Dit komt voor een deel doordat het voor migratieaangelegenheden verantwoordelijke overheidsorgaan, de FMS, geen vertegenwoordiging heeft aan de grens. Bovendien zijn lokale (asiel)grensbeambten vaak niet goed op de hoogte van de geldende wet- en regelgeving op migratiegebied. Het ondersteunen van de regering wordt onder meer geconcretiseerd door het geven van seminars aan de regionale kantoren van de FMS inzake de behandeling van asielzoekers in de Russische Federatie.³⁵¹

UNHCR heeft halverwege 2011 het lokale kantoor in Vladikavkaz (Noord-Ossetië) gesloten in overleg met de federale Russische regering. Hierdoor kan UNHCR geen directe assistentie meer bieden aan de kwetsbare groepen in de Noordelijke Kaukasus, zoals de binnenlands ontheemden. De lopende programma's met betrekking tot de binnenlands ontheemden in de Noordelijke Kaukasus moesten worden gestaakt. UNHCR werkt momenteel veel samen met de hulporganisaties *Nizam Foundation* en *Vesta* om de situatie van de binnenlands ontheemden in de Noordelijke Kaukasus te kunnen blijven monitoren. De monitoringsactiviteiten in de Noordelijke Kaukasus zullen volgens UNHCR eind 2014 worden gestopt. Het voorkomen en verminderen van staatloosheid in Rusland blijft een speerpunt in het beleid van UNHCR in de Russische Federatie. Hiertoe biedt UNHCR juridische ondersteuning aan staatlozen en houdt UNHCR bewustwordingscampagnes, onder andere om (lokale) autoriteiten te doordringen van de problemen rondom staatloosheid.³⁵²

Ten aanzien van teruggekeerde afgewezen Russische asielzoekers stelt UNHCR dat het onduidelijk is hoe deze aan de grens worden ontvangen. Evenals bij asielzoekers (zie boven) is niet duidelijk hoe hun procedure verloopt, met name aan de grens. Het laatste *position paper* van UNHCR inzake Rusland dateert van 22 oktober 2004 en handelde uitsluitend over asielzoekers en vluchtelingen uit Tsjetsjenië.³⁵³

ICRC

Het *International Committee of the Red Cross* (ICRC) in Rusland ondersteunt mensen die slachtoffer zijn geworden van de conflicten in de Noordelijke Kaukasus, zoals de Tsjetsjeens-Russische conflicten en het conflict rondom het Prigorodny district tussen Ingoesjetië en Noord-Ossetië. In de praktijk werkt ICRC nauw samen met het Russische Rode Kruis en ondersteunt ICRC de Russische autoriteiten bij zaken van vermiste personen en de situatie van binnenlands ontheemden. Verder biedt ICRC economische en psychische hulp aan personen die zijn geraakt door de conflicten. Veelal betreft dit ouderen die weinig of geen familie meer in Rusland hebben.³⁵⁴

OVSE

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) treedt in Rusland ten tijde van verkiezingen op als onafhankelijke verkiezingswaarnemer en als ondersteuner van de Centrale Verkiezingscommissie in Rusland. Hiertoe organiseert het *Office of Democratic Institutions and Human Rights* van de OVSE (ODIHR) zogenoemde *Election Observation Missions* (EOM's). Het ODIHR was laatstelijk actief als verkiezingswaarnemer tijdens de presidentsverkiezingen van maart 2012.³⁵⁵

IOM

De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) biedt in samenwerking met de Russische autoriteiten directe hulp aan migranten met betrekking tot de vestiging in hun nieuwe woonplaats in Rusland. Verder ondersteunt het de Russische autoriteiten

³⁵¹ Zie website UNHCR (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48d456>).

³⁵² UNHCR: <http://www.unhcr.org/pages/49e48d456.html>, zie voor de sluiting van het kantoor in Vladikavkaz de website Russische ministerie van Buitenlandse Zaken (http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/8d67ab24780f3ed7c32578c5001cdcb7!OpenDocument). Vertrouwelijke bron.

³⁵³ UNHCR: *UNHCR position regarding asylum seekers and refugees from the Chechen Republic, Russian Federation* (22 oktober 2004).

³⁵⁴ Zie website ICRC (<http://www.icrc.org/eng/where-we-work/europe-central-asia/russia/overview-russia.htm>).

³⁵⁵ Zie website OVSE (<http://www.osce.org/odihr/elections/russia>).

inzake het ontwikkelen van migratiemechanismen en migratiewetgeving, biedt het medische hulp aan migranten en faciliteert het bij de (vrijwillige) terugkeer van derdelanders naar hun land van herkomst. Ook ondersteunt IOM de Russische regering bij het aanpakken van grenscontroleproblemen en ontwikkelt IOM programma's ter preventie van mensenhandel, met name de handel in vrouwen en kinderen bestemd voor de seksindustrie.³⁵⁶

Raad van Europa

Rusland is sinds 28 februari 1996 lid van de Raad van Europa. De Raad van Europa heeft een *Programme Office* in Moskou en voert projecten uit in samenwerking met de Russische overheid. De Raad ondersteunt Rusland met name op de ontwikkeling van (mensenrechten)wetgeving en ziet toe op de naleving van de Russische verplichtingen in het kader van het lidmaatschap van de Raad van Europa via de *Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa* (PACE).³⁵⁷

4.4 Terugkeer

Het is moeilijk vast te stellen hoe (gedwongen) teruggekeerde Russen doorgaans worden behandeld door de Russische autoriteiten. Dit komt voornamelijk doordat de in de praktijk gevoerde procedures inzake de ontvangst van teruggekeerde Russen bij de grenscontroleposten niet transparant zijn. De FMS, het verantwoordelijke overheidsorgaan voor alle migratiezaken in de Russische Federatie, heeft geen bemoeienis met de grenscontroleposten.³⁵⁸ Gedwongen teruggekeerde Russische burgers, die met een LP of onder escorte aan de grens komen, worden *de facto* opgevangen door grensbewakingsbeambten van de FSB. Hierbij zijn de hoofden van de plaatselijke grensbewakingsposten in kwestie belangrijk als het gaat om de feitelijke behandeling van deze teruggekeerde ex-asielzoekers bij binnenkomst in het land. Volgens bronnen is de reactie van de autoriteiten niet eenduidig en wordt elk geval apart bekeken.³⁵⁹

Er zijn geen gevallen bekend van (gedwongen) teruggekeerde personen die werden mishandeld door de autoriteiten bij aankomst in Rusland. Er zijn ook geen gevallen bekend van personen die bij terugkeer in de problemen zijn gekomen in verband met de verruimde hoogverraadwetgeving. Volgens bronnen is het momenteel wel risicovol contacten in het buitenland te hebben en daarmee activiteiten te ontwikkelen die als politiek kunnen worden geduid (zowel in het kader van de ngo-wetgeving als in het kader van de hoogverraadwetgeving).³⁶⁰

Volgens een bron kunnen teruggekeerde Russen afkomstig uit de Noordelijke Kaukasus te maken krijgen met problemen bij aankomst, omdat zij er van kunnen worden verdacht fondsen te werven voor of banden te hebben met terroristische organisaties. Hierbij is het van belang uit welke clan, kring of invloedssfeer de teruggekeerde Noord-Kaukasiërs afkomstig zijn.³⁶¹

Officieel dienen teruggekeerde Russen na binnenkomst in Rusland te worden doorgeleid naar de FMS, waar zij (indien nodig) hulp krijgen bij het vinden van onderdak en bij het verkrijgen van de benodigde documentatie (bijvoorbeeld inzake de woonplaatsregistratie). De betrokkene ontvangt dan tevens een ticket naar de woonplaats. In hoeverre dit in de praktijk gebeurt, is dezerzijds niet bekend. Terugkeer zonder identiteitsbewijs is naar verluidt zeer problematisch (ook indien er

³⁵⁶ Zie website IOM (http://moscow.iom.int/aboutus_iominrussia.html).

³⁵⁷ Zie website Raad van Europa (<http://hub.coe.int/country/russian-federation>).

³⁵⁸ Zo is er bijvoorbeeld ook geen mogelijkheid asiel aan te vragen aan de Russische grens. Vertrouwelijke bronnen.

³⁵⁹ Vertrouwelijke bronnen.

³⁶⁰ Zie ook paragraaf 3.1.8 en paragraaf 3.1.9. De autoriteiten hanteren op dit moment een zeer brede definitie van wat als politieke activiteit kan worden opgevat. Hieronder kan ook wetenschappelijke of culturele uitwisseling met het buitenland of het verdedigen van mensenrechten vallen. Vertrouwelijke bronnen.

³⁶¹ Zo is het volgens de bron bijvoorbeeld aannemelijk dat personen uit de directe kring van Ramzan Kadyrov zonder problemen kunnen terugkeren naar Tsjetsjenië. Vertrouwelijke bron.

een uitvoeringsprotocol bestaat in het kader van het EU Terug- en Overnameverdrag, zie hieronder). De FMS stelt zich evenwel bereidwillig op met betrekking tot het achterhalen van de identiteit van teruggekeerde Russen zonder identiteitsdocument.³⁶²

EU-Rusland Terug- en Overnameovereenkomst

In 2006 tekenden de EU en de Russische Federatie een Terug- en Overnameovereenkomst die terug- en overname van illegaal in EU-landen verblijvende Russische staatsburgers door Rusland faciliteert. In maart 2011 werd in het kader van deze overeenkomst een uitvoeringsprotocol getekend tussen Nederland en de Russische Federatie. Rusland heeft opvangcentra in Moskou en Pskov voor personen die op basis van de Terug- en Overnameovereenkomst Rusland binnenkomen.³⁶³

Terug- en overname van derdelanders is in de Russische Federatie in de praktijk alleen mogelijk in geval er een Terug- en overnameprotocol is getekend tussen de Russische Federatie en het betreffende land. Derdelanders die via de Terug- en Overnameovereenkomst door Rusland worden ingenomen, worden via de FMS opgevangen in de opvangcentra (zie hierboven). Hun zaak wordt daarop bij een rechtbank behandeld, waarop zij naar hun herkomstland worden uitgezet op basis van een door de FMS uitgegeven terugkeerbewijs. Het is onduidelijk hoe personen die op basis van de Terug- en Overnameovereenkomst naar Rusland komen bij de grenscontrole worden behandeld voordat zij de via de FMS verder worden geholpen.³⁶⁴ Over het in de vorige verslagperiode gemelde protocol van de grensbewakingsdienst(FSB) inzake de ontvangst van personen aan de grens in het kader van terug- en overname is geen verdere informatie verkregen.

³⁶² Deze situatie is voor zover bekend niet gewijzigd sinds het verschijnen van het vorige ambtsbericht Russische Federatie in juni 2013. Volgens een bron is de houding van de FMS wel minder bereidwillig geworden ten opzichte van de vorige periode. Vertrouwelijke bron.

³⁶³ Uitvoeringsprotocol tussen de regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de regering van de Russische Federatie inzake de uitvoering van de Overnameovereenkomst tussen de Russische Federatie en de Europese Gemeenschap van 25 mei 2006, 9 maart 2011 (zie <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmi1ev0/vipsivt4plmz>). IOM News archive 2011: http://moscow.iom.int/news_archive_2011.html.

³⁶⁴ Deze situatie is voor zover bekend niet gewijzigd sinds het verschijnen van het vorige ambtsbericht Russische Federatie in juni 2013.

5 Situatie in de Noordelijke Kaukasus

5.1 Politieke situatie

In de verslagperiode hebben in de Noordelijke-Kaukasus³⁶⁵ enkele bestuurlijke veranderingen plaatsgevonden, die er op kunnen duiden dat de federale regering een andere aanpak hanteert ten aanzien van het bestuur in de Noord-Kaukasische provincies (zie hieronder).³⁶⁶ Het federale strategische vijftienjarenplan 'Strategie voor de Sociaaleconomische Ontwikkeling' dat in oktober 2010 werd aangenomen³⁶⁷, heeft echter ook in deze verslagperiode niet tot zichtbare verbeteringen in de leefomstandigheden, werkgelegenheid en interetnische relaties in de Noordelijke Kaukasus geleid. In mei 2014 werd een nieuw federaal ministerie opgericht, speciaal bedoeld om de socio-economische ontwikkeling in de Noordelijke Kaukasus te stimuleren.³⁶⁸

Binnen de regio is nog altijd sprake van corruptie en een behoorlijke mate van wetteloosheid, een slechte sociaaleconomische situatie en grote werkloosheid die met name jongeren voor een uitzichtloze situatie stelt. Ook is er sprake van complexe etnische en clanverhoudingen, autoritaire en corrupte lokale politici en een willekeurig optreden van de verschillende veiligheidsdiensten. Het beleid van de centrale regering ten aanzien van de Noordelijke Kaukasus is vooral gericht op veiligheidsaspecten, waardoor de grote sociaaleconomische en interetnische problemen in de regio onderbelicht blijven. Doordat onder meer corruptie onder lokale bestuurders een grote rol speelt in de Noordelijke Kaukasus, wordt daarnaast een groot deel van de grote sommen federaal subsidiegeld niet besteed aan de noodzakelijke hervormingen in de regio.³⁶⁹

Analisten stellen dat de Russische Federale regering sinds een aantal maanden een ander beleid lijkt te hanteren ten aanzien van het bestuur in de Noordelijke Kaukasus. Deze nieuwe aanpak zou meer gericht zijn op het harder aanpakken van het geweld en de onrust in de regio, door andere, meer militair georiënteerde bestuurders aan te stellen. Zo kondigde de federale regering in mei 2014 de vervanging aan van Alexander Khloponin door Sergei Melikov als gouverneur van het federale district Noordelijke Kaukasus. Melikov was voordien een militaire commandant die diende in de Noordelijke Kaukasus.³⁷⁰ In Dagestan werd president Magomedsalam Magomedov in september 2013 vervangen door *hardliner* Ramzan Abdulatipov (zie hieronder). Volgens sommigen zou het verminderen van het aantal dodelijke slachtoffers in de Noordelijke Kaukasus (zie paragraaf 5.2) een signaal zijn dat de hardere aanpak effect heeft. Anderen vrezen dat de hardere aanpak ertoe

³⁶⁵ De Noordelijke Kaukasus bestaat uit de deelrepublieken Dagestan, Ingoesjetië, Kabardino-Balkarië, Karatsjaj-Tsjerkessië, Noord-Ossetië en Tsjetsjenië en de regio Stavropol Kraj.

³⁶⁶ Vanaf de herverkiezing van Poetin als president in maart 2012 konden de republieken van de Noordelijke Kaukasus kiezen of zij de aanstelling van gouverneurs door lokale verkiezingen of door aanstelling vanuit Moskou wilden regelen. In de verslagperiode hebben steeds meer republieken de bepaling van hun gouverneurs overgelaten aan de federale regering. Naar verwachting zullen uiteindelijk alle Noord-Kaukasische republieken hun zelfbeschikking op dit terrein weer hebben verruild voor een gouverneursaanstelling vanuit de centrale overheid. The Central Asia-Caucasus Analyst: *Moscow's appointment of governors in the North Caucasus* (13 november 2013).

³⁶⁷ Zie ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012 en ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁶⁸ International Crisis Group: *The North Caucasus: The challenges of integration (III), governance, elections, rule of law* (6 september 2013), Interfax: *PM: North Caucasus development needs systematic approach, state programs* (13 mei 2014). Vertrouwelijke bron.

³⁶⁹ International Crisis Group (ICG): *The North Caucasus: The challenges of integration (III), governance, elections, rule of law* (6 september 2013), International Affairs Review: *The post-Sochi Caucasus remains mired in corruption* (31 maart 2014). Vertrouwelijke bron.

³⁷⁰ Kremlin.ru: *Meeting with Nikolai Rogozhkin and Sergei Melikov* (12 mei 2014).

kan leiden dat er in de hele Noordelijke Kaukasus een angstcultuur ontstaat, die vergelijkbaar is met de situatie in Tsjetsjenië (hieronder).³⁷¹

5.1.1 Tsjetsjenië

De politieke situatie in Tsjetsjenië is sinds de vorige verslagperiode voor zover bekend niet gewijzigd. De politiek in Tsjetsjenië wordt nog altijd bepaald door de persoonlijkheidscultus van het hoofd van de republiek, Ramzan Kadyrov. Er is nauwelijks sprake van het delegeren van macht of beleidsverantwoordelijkheid door Kadyrov naar ondergeschikten uit het regeringsapparaat. De facto worden (hierdoor) de regels van Kadyrov toegepast, ook als deze indruisen tegen federale wet- en regelgeving. Kadyrov krijgt alle ruimte voor deze manier van regeren doordat zijn bewind door president Poetin en de federale regering wordt gesteund. Hij hanteert een harde lijn van regeren, gebaseerd op zijn persoonlijke interpretatie van islamitische en traditionele normen en waarden die hij aan de samenleving oplegt. Een onderdeel van zijn beleid vormt de zogenaamde *Virtue Campaign* waarvan het verplicht stellen van het dragen van een hoofddoek voor vrouwen in publieke instellingen zoals scholen, overheidsgebouwen en ziekenhuizen de meest zichtbare component is.³⁷²

Kadyrovs stijl van regeren zorgt weliswaar voor een zekere stabiliteit in Tsjetsjenië, maar houdt ook een klimaat van angst in stand. Deze angstcultuur wordt ook gevoed doordat de verschillende veiligheidsdiensten in Tsjetsjenië, waaronder de persoonlijke veiligheidsdienst van Kadyrov (de *Kadyrovtsy*), in een klimaat van wetteloosheid opereren. Zij kunnen willekeurig mensen oppakken onder verdenking van het hebben van banden met gewapende rebellengroeperingen in de regio. Personen die kritiek uitoefenen op de regering van Kadyrov, lopen groot risico te worden gearresteerd of mishandeld.³⁷³

5.1.2 Overige delen van de Noordelijke Kaukasus

Het federale bestuur in Moskou stelde in januari 2013 Ramazan Abdulatipov aan als hoofd van Dagestan. Abdulatipov hanteert een hardere stijl van regeren dan zijn voorganger Magomedalam Magomedov. Zo werd de door Magomedov ingestelde rehabilitatiecommissie voor rebellen die willen terugkeren in de maatschappij opgeheven.³⁷⁴ Ook werd onder Abdulatipov actieve vervolging ingezet tegen aanhangers van het salafisme³⁷⁵, resulterend in veel arrestaties van salafi's.³⁷⁶

In december 2013 nam Arsen Kanokov ontslag als hoofd van Kabardino-Balkarië. De reden voor het ontslag was niet duidelijk. Sommigen stelden dat het ontslag te maken had met de slechte veiligheidssituatie in de republiek. Anderen beweerden dat Kanokov in de ogen van de federale regering te weinig deed om de opstandige houding van de oorspronkelijke bewoners van Kabardino-Balkarië, de Cirkassiërs,

³⁷¹ Caucasian Knot: *Kremlin's reshuffle in North Caucasus shows force trend in policies, experts say* (13 mei 2014), Jamestown Foundation: *Ramzan Abdulatipov confirmed as Dagestan's president* (13 september 2013). Vertrouwelijke bron.

³⁷² Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013, Open Democracy: *Chechnya: Civil war secession and the body politic* (7 maart 2014).

³⁷³ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), ICG: *The North Caucasus: The challenges of integration (III), governance, elections, rule of law* (6 september 2013), Jamestown Foundation: *Security forces in North Caucasus systematically violate human rights* (3 april 2014), Human Rights Watch: *Russia: Chechen activist leader arrested, beaten* (8 april 2014). Vertrouwelijke bron.

³⁷⁴ Deze commissie werd door Magomedov ingesteld om jongeren die zich bij de islamisten hadden aangesloten over te halen terug te keren in de maatschappij, onder meer door milde straffen en resocialisatieprogramma's aan te bieden. Zie onder meer algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

³⁷⁵ Onder Magomedov werd een liberaal 'gedoogbeleid' gevoerd ten aanzien van salafi's.

³⁷⁶ PBS.org: *Background briefing: Why is Russia's North Caucasus region unstable?* (7 februari 2014).

ten aanzien van de Olympische Spelen in Sotsji, te onderdrukken. Daarnaast had Kanokov weinig politieke steun in Kabardino-Balkarië. Kanokov werd opgevolgd door Joeri Kokov, een veiligheidsofficier afkomstig uit Kabardino-Balkarië.³⁷⁷

5.2 Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in de Noordelijke Kaukasus was in de verslagperiode nog altijd slecht. Wel is het aantal slachtoffers afgenomen ten opzichte van de vorige verslagperiode. Volgens de website *Caucasian Knot* vielen er in 2013 986 slachtoffers als gevolg van het gewapend conflict, te weten 529 doden en 457 gewonden.³⁷⁸ Het merendeel van de dodelijke slachtoffers bestond uit leden van de verschillende rebellengroepen in de Noordelijke Kaukasus (in totaal 298 van de 529). Daarnaast werden in 2013 127 veiligheidsagenten en 104 burgers gedood. De meeste gewonden vielen onder de rebellen en de veiligheidsagenten (312 van 457). Onder burgers vielen 145 gewonden.³⁷⁹

Net als in voorgaande periodes viel in 2013 het merendeel van de slachtoffers in Dagestan (641 van de 986 in 2013), op afstand gevolgd door Kabardio-Balkarië (123), Tsjetsjenië (101) en Ingoesjetië (94). In de overige delen van de Noordelijke Kaukasus vielen relatief weinig slachtoffers: In Stavropol zeventien personen, in Karatsjai-Tsjerkessië zeven personen en in Noord-Ossetië drie personen.³⁸⁰

In de eerste drie maanden van 2014 vielen er volgens *Caucasian Knot* 133 slachtoffers als gevolg van het geweld in de Noordelijke Kaukasus, onder wie 84 doden. Dagestan bleef ook in de eerste maanden van 2014 het meest gewelddadig (106 slachtoffers onder wie 65 doden). *Caucasian Knot* constateerde een significante vermindering van het aantal slachtoffers in Tsjetsjenië en Ingoesjetië, ten opzichte van de eerste drie maanden van 2013. De meeste slachtoffers vielen aan de kant van de illegale gewapende groeperingen. Er vielen relatief weinig burgerslachtoffers.³⁸¹

Op 18 maart 2014 verklaarden de rebellen in de Noordelijke Kaukasus in een officiële verklaring dat Dokoe Oemarov, de zelfverklaarde 'emir van de Kaukasus' was gedood. Volgens de FSB werd Oemarov aan het einde van 2013, gedurende een speciale operatie om hem te 'eliminieren', gedood. De rebellenbeweging wees Abu Muhammad aan als nieuwe leider van het gewapend verzet in de Noordelijke Kaukasus. Muhammad was onder Oemarov de sharia-rechter (*qadi*) van het 'Kaukasisch emiraat'.³⁸²

Vanwege de Olympische Winterspelen in Sotsji in februari 2014 waren de Russische veiligheidstroepen in verhoogde staat van paraatheid en werden in diverse delen van de Noordelijke Kaukasus veiligheidsoperaties uitgevoerd. In de aanloop naar de

³⁷⁷ RFE/RL: *Kabardino-Balkaria president leaves office halfway through second term* (7 december 2013), Jamestown Foundation: *Kabardino-Balkarian governor's resignation likely tied to Sochi Olympics* (9 december 2013), International Crisis Group: *Too far, too fast: Sochi, tourism and conflict in the Caucasus* (30 januari 2014).

³⁷⁸ In 2012 vielen er nog ongeveer 1225 slachtoffers, onder wie 700 doden en 525 gewonden, zie *Caucasian Knot*: <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/239812/>.

³⁷⁹ *Caucasian Knot*: *Statistics of victims in the Northern Caucasus in 2013 under the data of the Caucasian Knot* (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/27109/>, 27 januari 2014).

³⁸⁰ *Caucasian Knot*: *Statistics of victims in the Northern Caucasus in 2013 under the data of the Caucasian Knot* (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/27109/>, 27 januari 2014).

³⁸¹ Zo zou er onder het aantal van 65 doden in Dagestan maar één burger zijn, zes politieagenten en 58 rebellen. *Caucasian Knot*: *133 persons fell victim to armed conflict in Northern Caucasus in first three months of 2014* (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/27931/>, 23 april 2014). Vertrouwelijke bron.

³⁸² *Caucasian Knot*: *FSB head: Doku Umarov was killed in the end of 2013* (10 april 2014), Jamestown Foundation: *North Caucasus militants announce new leader to replace Umarov* (21 maart 2014).

Spelen werden enkele aanslagen gepleegd, maar tijdens de Spelen bleven aanslagen uit (zie paragraaf 2.2).

5.3 Bloed- en erekwesties

De gehele Noordelijke Kaukasus kent een reeds lange traditie van bloed- en eerwraak.³⁸³ Onder het geldende strafrecht in de Russische Federatie is bloed- en eerwraak strafbaar. Het Wetboek van Strafrecht stelt dat er op een dergelijke misdaad een straf staat van acht tot twintig jaar gevangenisstraf, levenslange gevangenisstraf of de doodstraf.³⁸⁴ Het is moeilijk vast te stellen hoe vaak bloed- en erekwesties zijn voorgekomen in de verslagperiode, aangezien hierover geen statistieken worden bijgehouden en met name erekwesties meestal niet worden gemeld bij de politie, of niet als zodanig worden aangemerkt. Bloedwraak en eerwraak worden binnen de tradities van de Noordelijke Kaukasus doorgaans als interne familieaangelegenheden beschouwd. Het is mogelijk om in zaken betreffende bloedwraak aangifte te doen bij de politie en er vinden ook veroordelingen plaats. De kans is groot dat personen die vanwege bloedwraak in de gevangenis zitten, na vrijlating alsnog vermoord worden.

Vaders en broers kunnen zelfs hun eigen dochter of zus vermoorden wanneer zij de eer van de clan of familie geschonden zou hebben. Haar lichaam zal dan niet op een islamitische begraafplaats begraven worden. Van eerwraak wordt bijna nooit aangifte gedaan bij de politie. Iemand die aangifte van eerwraak doet bij de politie, wordt niet serieus genomen. Voor zover bekend zijn er geen verschillen tussen etnische groepen of clans, als het gaat om het toepassen van eer- en bloedwraak.³⁸⁵

In de Noordelijke Kaukasus bestaan speciale overheidscommissies die erop gericht zijn langlopende bloedvetes tussen families en clans tot een vreedzaam einde te brengen.³⁸⁶ In de verslagperiode is hierover echter geen nieuwe informatie bekend geworden. Het is niet bekend of en in hoeverre bloed- en eerwraak onder Kaukasiërs voorkomt buiten de Noordelijke-Kaukasus.

5.4 Tsjetsjenen in de Russische Federatie

Sinds het verschijnen van het vorige algemeen ambtsbericht Russische Federatie in juni 2013 is de situatie van Tsjetsjenen in de Russische Federatie (buiten Tsjetsjenië) voor zover bekend niet veranderd.³⁸⁷

Officieel kunnen Tsjetsjenen zich overal in de Russische Federatie vrij vestigen krachtens artikel 27 van de grondwet en op basis van de Federale Wet inzake het recht van Russische burgers op bewegingsvrijheid en de vrije keus van verblijf- en

³⁸³ Bloedwraak en eerwraak zijn niet synoniem. Bij bloedwraak gaat het om een vergeldingsactie naar aanleiding van de moord op een familielid. Bij eerwraak betreft het een vergeldingsactie als gevolg van de aantasting van de zedelijke eer van de familie.

³⁸⁴ The Criminal Code of the Russian Federation NO. 63-FZ of June 13, 1996, artikel 105, lid 2 onder k. Hierbij wordt opgemerkt dat er sinds 2006 een moratorium op de doodstraf bestaat (zie ook paragraaf 3.5.9 Doodstraf).

³⁸⁵ Volgens het US State Department zouden mensenrechtenverdedigers hebben geconstateerd dat het aantal incidenten van eerwraak in de Noordelijke Kaukasus in 2013 was toegenomen. US Department of State: *Russia country report on human rights practices* 2013 (februari 2014), Caucasian Knot: *In Dagestan, police fail to register 'honor killings', local experts assert* (24 juli 2013). Vertrouwelijke bron.

³⁸⁶ Zie hiervoor algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013 en algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

³⁸⁷ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013. Vertrouwelijke bron.

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

woonplaats in de Russische Federatie.³⁸⁸ In de praktijk ondervinden etnische Tsjetsjenen problemen wanneer zij zich buiten Tsjetsjenië willen vestigen.³⁸⁹

Buiten de Noordelijke Kaukasus is er sprake van een algehele negatieve houding ten aanzien van Tsjetsjenen en andere Noord-Kaukasiërs. Deze negatieve houding is niet eenduidig, maar hangt doorgaans samen met het beeld (dat met name etnische Russen hebben) dat Tsjetsjenen gewelddadig zouden zijn en met de angst voor terroristische activiteiten, waarmee Tsjetsjenen vaak geassocieerd worden. De negatieve beeldvorming van de federale overheid ten tijde van de Tsjetsjeense conflicten zou ook deels ten grondslag liggen aan de anti-Tsjetsjeense houding van veel Russen. Weliswaar is naar verluidt tegenwoordig nauwelijks meer sprake van anti-Tsjetsjeense retoriek vanuit de federale regering, de negatieve gevoelens onder de bevolking ten aanzien van Tsjetsjenen zijn nog nadrukkelijk aanwezig.³⁹⁰

Het sociale stigma dat Tsjetsjenen dragen zorgt ervoor dat Tsjetsjenen buiten de Kaukasus het slachtoffer kunnen worden van discriminatoire behandeling door lokale politie of lokaal overheidspersoneel, soms gepaard gaand met geweld. Ook kan het voorkomen dat Tsjetsjenen aan hun etnische afkomst gerelateerde problemen ondervinden met het vinden van een baan, het verkrijgen van woonplaatsregistraties of op valse voorwendselen beschuldigd worden van het plegen van een misdrijf. In het algemeen kan worden gesteld dat lokale autoriteiten in Rusland buiten Tsjetsjenië erop gericht zijn Tsjetsjenen te bewegen terug te keren naar Tsjetsjenië. Dit is in lijn met de opvatting van de Tsjetsjeense leider, Ramzan Kadyrov, die alle Tsjetsjenen binnen de grenzen van zijn republiek wil hebben. Tsjetsjenen die uit angst voor Kadyrov buiten Tsjetsjenië zijn gevlucht, houden zich vaak schuil en weigeren zich in een woonplaats te laten registreren om zo de kans door Kadyrov ontdekt te worden zo klein mogelijk te maken.³⁹¹

Tsjetsjenen – zowel in als buiten Tsjetsjenië – leven doorgaans binnen een sociaal netwerk van familie en vrienden. Voor Tsjetsjenen die buiten Tsjetsjenië leven is het hebben van een netwerk van verwanten en bekenden van groot belang. Tsjetsjenen die zich bijvoorbeeld in Moskou willen vestigen, ondervinden doorgaans problemen indien zij zich niet kunnen laten inschrijven op het adres van een vriend of familielid of als ze niet over voldoende geld beschikken om een vaste registratie te verkrijgen door middel van steekpenningen. Verhuurders en huisbazen in Moskou verhuren bij voorkeur niet aan Tsjetsjenen of andere Kaukasiërs, hoewel dit probleem naar verluidt in de laatste jaren minder groot is dan in de eerste tien tot vijftien jaar na het uitbreken van de Tsjetsjeens-Russische oorlog in 1994.³⁹² Indien echter een Tsjetsjeen zich wil laten registreren op een adres van een familielid of vriend die al een vaste woonplaatsregistratie heeft, levert dit thans doorgaans geen problemen op. Wel blijven zij vaak onder verhoogde aandacht van de politie staan en lopen zij het risico slachtoffer te worden van bedreigingen en afpersingen van de politie. Soms kunnen Tsjetsjenen zich inschrijven op het adres van medewerkers van mensenrechtenorganisaties zoals Memorial, of komt de registratie door bemiddeling van mensenrechten-ngo's met huisbazen tot stand.³⁹³

³⁸⁸ Federale wet No. 5242-1 van 25 juni 1993.

³⁸⁹ Vertrouwelijke bron.

³⁹⁰ Zie ook paragraaf 3.4.2.

³⁹¹ Danish Refugee Council: *Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases* (augustus 2012). Zie ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012, Danish Refugee Council: *Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases* (augustus 2012).

³⁹² In verhuuradvertenties staat soms letterlijk vermeld 'geen Kaukasiërs' of 'alleen Russen'.

³⁹³ Danish Refugee Council: *Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases* (augustus 2012).

5.5 Alleenstaande minderjarigen

Sinds het verschijnen van het vorige algemeen ambtsbericht Russische Federatie in juni 2013 is de situatie van alleenstaande minderjarigen in Tsjetsjenië en in de rest van de Noordelijke Kaukasus voor zover bekend niet veranderd.³⁹⁴

In Tsjetsjenië en in andere republieken binnen de Noordelijke Kaukasus zijn de familiebanden traditioneel sterk, zodat op het moment dat een kind alleen komt te staan, in veel gevallen de familie (*extended family*) of vrienden van de familie de zorg voor het kind op zich zullen nemen. Volgens de traditie is het de plicht van familieleden de verzorging van kinderen die geen zorg van hun ouders kunnen krijgen, over te nemen. In Tsjetsjenië gebruikte Kadyrov deze redenering als legitimatie om in 2007 alle door de staat geleide kindertehuizen te sluiten. De meeste kinderen uit de tehuizen zijn ondergebracht bij familie of pleeggezinnen. Pleeggezinnen die kinderen opnemen ontvangen hiervoor financiële compensatie.³⁹⁵

Enkele tehuizen bleven voortbestaan, maar werden omgedoopt tot een 'sociaal centrum'. In een dergelijk centrum wordt onder andere aan weeskinderen medische en (psycho)sociale hulp geboden. Het is onduidelijk hoeveel centra er zijn in Tsjetsjenië, aangezien kleinere centra regelmatig sluiten. Daar komen dan minder maar grotere centra voor terug. Sociale centra bevinden zich voor zover bekend in Grozny, Gudermes en Shali. De centra vallen onder de verantwoordelijkheid van het Tsjetsjeense ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Sociale ontwikkeling. Of er in deze centra ook alleenstaande minderjarige repatrianten worden opgevangen is niet bekend.³⁹⁶

Er is geen informatie gevonden over de mogelijkheden voor de opvang van etnisch Tsjetsjeense wezen in opvanghuizen in Rusland buiten Tsjetsjenië.

5.6 Vrouwen

Ook in de situatie van vrouwen in de Noordelijke Kaukasus is in vergelijking met de vorige verslagperiode voor zover bekend niets veranderd. In de Noordelijke Kaukasus staan vooral in Tsjetsjenië de vrouwenrechten onder druk. Volgens artikel 16 van de Tsjetsjeense grondwet genieten vrouwen dezelfde rechten als mannen, maar in de praktijk ligt dit anders.³⁹⁷

In Tsjetsjenië zijn de kledingvoorschriften voor vrouwen strikt. Sinds 2007 heeft Kadyrov de kledingvoorschriften en hoofddoekverplichting voor vrouwen steeds verder uitgebreid. In 2009 en 2010 is de verplichting gaan gelden voor vrouwen op alle publieke plaatsen. In de zomer van 2010 werden er op straat in Grozny verfpatronen geschoten op vrouwen die zich niet hielden aan de kledingvoorschriften. Hoewel Kadyrov ontkende er iets mee te maken te hebben, gaf hij op de Tsjetsjeense televisie aan dat hij de acties goedkeurde. Ook kwam het voor dat vrouwen aan hun mouwen, broekspijpen en haren werden getrokken en werden uitgescholden door vermeende geestelijken. De strikte kledingvoorschriften gelden voor alle vrouwen, ook wanneer zij aangeven geen moslim te zijn.³⁹⁸

³⁹⁴ Algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁹⁵ Zie algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁹⁶ Zie algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012 en algemeen ambtsbericht Russische Federatie van juni 2013.

³⁹⁷ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), Open Democracy: *Women's survival strategies in Chechnya: from self-care to caring for each other* (29 augustus 2013), Human Rights Watch: *Virtue campaign on women in Chechnya under Ramzan Kadyrov* (29 oktober 2012), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012).

³⁹⁸ US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), Open Democracy: *Women's survival strategies in Chechnya: from self-care to caring for each other* (29 augustus

In Ingoesjetië en Dagestan gelden ook kledingvoorschriften voor vrouwen. Deze worden niet door de autoriteiten opgelegd maar zijn door de islamitische leefgewoontes ingegeven. Volgens een bron zijn de kledingvoorschriften voor vrouwen in Dagestan liberaler dan in Tsjetsjenië. In andere republieken van de Noordelijke Kaukasus lijken kledingvoorschriften voor vrouwen een minder grote rol te spelen. Dit is deels te verklaren doordat hier de invloed van de islam kleiner is.³⁹⁹

In de Noordelijke Kaukasus komt het veelvuldig voor dat paren slechts traditioneel gehuwd zijn en niet voor de wet. Deze huwelijken worden volgens islamitische gebruiken door een plaatselijke moelah gesloten. Het grootste deel van de huwelijken in de meest conservatieve delen van de Noordelijke Kaukasus (Tsjetsjenië en Ingoesjetië met name) wordt niet geregistreerd. Vrouwen kunnen niet aandringen op officiële registratie van het huwelijk aangezien dit als een belediging van de man wordt opgevat. Na een scheiding blijft de vrouw vaak berooid en zonder enige rechten achter. De kinderen blijven na een scheiding traditioneel bij (de familie van) de vader. Een vrouw zal hierdoor niet snel het initiatief nemen van een man te scheiden, ook niet als er sprake is van huiselijk geweld. Na een scheiding is het voor vrouwen vaak nagenoeg onmogelijk om nog contact met hun kinderen te hebben. Het komt in de Noordelijke Kaukasus ook veelvuldig voor dat vrouwen trouwen wanneer zij nog minderjarig zijn. Naar Russisch recht hebben deze traditionele huwelijken, die worden gesloten op basis van het lokaal geldende gewoonterecht (*adat*) geen juridische waarde.⁴⁰⁰

In Tsjetsjenië stelt Kadyrov openlijk dat vrouwen ondergeschikt zijn aan en het bezit zijn van mannen. Hij heeft openlijk verklaard dat polygamie en eerwraak onderdelen zijn van de Tsjetsjeense traditie, ook al zijn deze expliciet verboden bij federale wetgeving. Kadyrov moedigt mannen aan om meer dan één vrouw te huwen. Doordat de wet polygamie niet toestaat, is de eerste vrouw de officiële vrouw en vinden de overige huwelijken plaats door middel van islamitische ceremonies.⁴⁰¹

Geweld tegen vrouwen manifesteert zich in verschillende vormen in Tsjetsjenië en in andere republieken van de Noordelijke Kaukasus. Vrouwen lopen het risico slachtoffer te worden van gedwongen huwelijken (bruidontvoering), polygamie, huiselijk geweld en seksueel geweld. Tevens kunnen vrouwen die zich niet aan de islamitische kledingvoorschriften houden te maken krijgen met geweld. Dit geldt met name in Tsjetsjenië.⁴⁰²

Gedwongen huwelijken gaan vaak samen met het ontvoeren van jonge vrouwen en meisjes. Hierbij wordt teruggegrepen op een oude traditie, waarbij een vrouw na een ontvoering dient te trouwen met haar ontvoerder. De vrouw wordt hiertoe gedwongen teneinde de eer van haar familie te redden en een vendetta tussen families te voorkomen. Officieel is bruidontvoering in Tsjetsjenië verboden, maar het komt nog steeds veelvuldig voor.⁴⁰³

2013), Human Rights Watch: *You dress according to their rules* (maart 2011) en: *Virtue campaign on women in Chechnya under Ramzan Kadyrov* (29 oktober 2012), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012).

³⁹⁹ Open Democracy: *Stories you weren't meant to hear: women tradition and power in Russia's North Caucasus* (16 juli 2012), Open Democracy: *Women's survival strategies in Chechnya: from self-care to caring for each other* (29 augustus 2013), zie ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

⁴⁰⁰ Open Democracy: *Women's survival strategies in Chechnya: from self-care to caring for each other* (29 augustus 2013), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012), Human Rights Watch: *You dress according to their rules* (2011), zie algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

⁴⁰¹ Open Democracy: *Women's survival strategies in Chechnya: from self-care to caring for each other* (29 augustus 2013), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012), Human Rights Watch: *You dress according to their rules* (2011), zie algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

⁴⁰² US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012), Human Rights Watch: *You dress according to their rules* (2011).

⁴⁰³ Open Democracy: *Stories you weren't meant to hear: women tradition and power in Russia's North Caucasus* (16 juli 2012), ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012), zie ook algemeen ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

Huiselijk geweld is in de Noordelijke Kaukasus een groot probleem. Er is geen federale wetgeving ten aanzien van huiselijk geweld en de Russische en lokale autoriteiten hebben ook geen maatregelen getroffen om het tegen te gaan. De autoriteiten beschouwen huiselijk geweld als een privézaak. In Tsjetsjenië en in overige republieken binnen de Noordelijke Kaukasus rust een groot stigma op verkrachting. Naast traumatische en psychologische problemen kunnen slachtoffers van seksueel geweld te maken krijgen met problemen binnen de familie. Schaamte, stigma, angst voor mogelijke repercussies binnen de familie en onvoldoende vertrouwen in de autoriteiten zorgen er tevens voor dat veel gevallen van seksueel geweld niet worden gerapporteerd. Daders van geweld tegen vrouwen worden zelden vervolgd en/of bestraft.⁴⁰⁴

Voor vrouwen in de Noordelijke Kaukasus is het nagenoeg onmogelijk om aangifte te doen van (seksueel en huiselijk) geweld of bescherming te vinden tegen geweld begaan door de echtgenoot, overheidsfunctionarissen of anderen. Vrouwen die zich willen onttrekken aan het geweld kunnen zich eventueel bij familie elders in het land vestigen, maar dit zal worden beschouwd als een grote schande voor de familie. Bovendien raakt de vrouw daarmee haar kinderen kwijt en loopt ze het risico dat haar verblijfplaats door een familielid zal worden prijsgegeven. Vrouwen die vluchten voor geweld en zich wenden tot hulporganisaties zoals bijvoorbeeld Memorial, worden door deze organisaties doorgaans nadrukkelijk uit de openbaarheid gehouden en (om deze reden) vaak ook niet geregistreerd. Vrouwen die zich willen onttrekken aan geweld in de Noordelijke Kaukasus zijn in de praktijk veelal aangewezen op dergelijke hulporganisaties. Voor zover bekend zijn er geen opvangthuizen voor vrouwen in de Noordelijke Kaukasus.⁴⁰⁵ Of en in hoeverre vrouwen die zich willen onttrekken aan geweld zich in de praktijk bij familie elders (kunnen) vestigen is dezerzijds niet bekend.

⁴⁰⁴ European Center for Constitutional and Human Rights: *Impunity for violence against women in Chechnya* (31 oktober 2012), US Department of State: *Russia country report on human rights practices 2013* (februari 2014).

⁴⁰⁵ ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012), Open Democracy: *The Chechen mentality* (19 juli 2012), zie ook ambtsbericht Noordelijke Kaukasus van januari 2012.

6 Bijlagen

6.1 Geraadpleegde openbare bronnen

6.1.1 *Artikelen, nieuwsberichten en persberichten*

- Aljazeera
- Amnesty International
- Asia News
- Associated Press
- BBC News
- Bloomberg.com
- Business Anti-Corruption Portal
- Cambridge Journal of International and Comparative Law
- Caucasian Knot
- Child Rights International Network
- Civic Solidarity
- CNN
- Committee to Protect Journalists
- Consortium of Defense Analysts
- Daily Mail
- Deutsche Welle
- Digital Journal
- Economist Intelligence Unit
- EDRI.org
- EUDO Observatory on Citizenship
- European Center for Constitutional and Human Rights
- Europese Hof voor de Rechten van de Mens
- Forum 18
- Glaad.org
- Global Risk Insights
- Herald Scotland
- Huffington Post
- Human Rights House
- Human Rights Watch
- Institute for War & Peace Reporting
- Internal Displacement Monitoring Centre
- International Affairs Review
- ITAR/TASS
- Konrad-Adenauer Stiftung
- Moscow Helsinki Group
- Mother Jones.com
- National Secular Society
- NBC News
- NOS
- NPR.org
- NRC
- Open Democracy
- Oxford Analytica
- Pando.com
- PBS.org

- Polymic.com
- Press TV
- Radio Free Europe / Radio Liberty
- Refugee Documentation Centre
- Reporters Without Borders
- Reuters
- RIA Novosti
- Rights in Russia
- Russia Beyond the Headlines
- Russia Today
- Slate.com
- SOVA Center
- Strategypage.com
- Sun Ergos
- Talking Points Memo
- The Central Asia-Caucasus Analyst
- The Examiner
- The Guardian
- The Independent
- The International Federation for Human Rights
- The Jamestown Foundation
- The Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor
- The Moscow Times
- The New York Times
- The St. Petersburg Times
- The Telegraph
- The Voice of Russia
- Trouw
- USA Today
- Vocativ.com
- Volkskrant
- Yle.fi

6.1.2 *Rapporten en publicaties*

- ACCORD: *Frauen in Tschetschenien* (4 juli 2012)
- Amnesty International Public Statement: *The Russian authorities accelerate their assault on freedom of assembly* (5 maart 2014)
- Bertelsmann Stiftung: *BTI 2014, Russia country report*
- Congressional Research Service: *Russian political, economic and security issues and U.S. interests* (7 maart 2014)
- Council of Europe: *Report to the Russian Government on the Visit to the Russian federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June* (17 december 2013)
- Council of Europe, Commissioner for Human Rights: *Report by Nils Muiznieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to the Russian Federation from 3 to 12 April 2013; CommDH(2013)21* (12 november 2013)
- Danish Refugee Council: *Chechens in the Russian Federation – residence registration, racially motivated violence and fabricated criminal cases* (augustus 2012).
- Danish Refugee Council: *North Caucasus programme report, March 2014*
- Economist Intelligence Unit: *Country Report Russia January 2014*

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

- Economist Intelligence Unit: *Country Report Russia February 2014*
- Economist Intelligence Unit: *Country Report Russia April 2014*
- Freedom House: *Freedom in the world 2014, Russia*
- Human Rights Watch: *2014 World report* (januari 2014)
- Human Rights Watch: *Russia: "Foreign agents" law hits hundreds of ngo's* (laatste update 15 mei 2014)
- Human Rights Watch: *Russia: Letter to the UN Special rapporteur on Human Rights of Migrants and UN independent expert on Minority Issues* (16 januari 2014)
- Human Rights Watch: *You dress according to their rules* (maart 2011)
- ILGA Europe: *LGBTI people, their human rights and organizations in Russia: developments between June and December 2013*
- International Crisis Group: *The North Caucasus: The challenges integration (III), governance, elections, rule of law* (6 september 2013)
- International Crisis Group: *Too far, too fast: Sochi, tourism and conflict in the Caucasus* (30 januari 2014)
- Immigration and Refugee Board of Canada: *Russia: Availability of fraudulent documents* (15 november 2013)
- Immigration and Refugee Board of Canada: *Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010-2013)* (15 november 2013)
- Immigration and Refugee Board of Canada: *Russia; requirements and procedures to obtain internal and foreign passports* (8 november 2011)
- Konrad-Adenauer Stiftung: *Länderbericht Russland: Einiges Russland versus zersplitterte Opposition* (september 2013)
- Reporters Without Borders: *World Press Freedom Index 2013*
- SOVA: *The ultra-right shrugged: Xenophobia and radical nationalism in Russia, and efforts to counteract them in 2013* (31 maart 2014)
- US Department of State: *2013 Country Reports on Human Rights Practices - Russia* (27 February 2014)
- US Department of State, Bureau of Diplomatic Security (OSAC): *Russia 2013 crime and safety report: St. Petersburg* (22 mei 2013)

6.1.3 Wetteksten

- Federale Wet inzake Gedwongen migranten, 1993
- Federale Wet inzake het Recht van Russische burgers op bewegingsvrijheid en de vrije keus van verblijf- en woonplaats in de Russische Federatie, 1993
- Federale Wet inzake Vluchtelingen, 1997
- Federale Wet op de Bewegingsvrijheid en de vrije keuze van woon- en verblijfplaats in de Russische Federatie, 1993
- Federale Wet op de Federale Veiligheidsdienst van de Russische Federatie, 1995
- Federale Wet op de Militaire dienstplicht en militaire dienst, 1998
- Federale Wet op de Procedure ten aanzien van reizen van en naar de Russische Federatie, 1996
- Federale Wet van de Russische Federatie over de Politie, 2011
- FMS Regulering no. 451 inzake de asielprocedure, 2007
- FMS Regulering no. 452 inzake de procedure met betrekking tot vluchtelingen, 2007
- Grondwet Russische Federatie, 1993
- Uitvoeringsprotocol tussen de regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de regering van de Russische Federatie inzake de uitvoering van de Overnameovereenkomst tussen de Russische Federatie en de Europese Gemeenschap van 25 mei 2006, 9 maart 2011
- Wetboek van Familierecht van de Russische Federatie, 1995

Algemeen ambtsbericht Russische Federatie

- Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, 1996
- Wetboek van Strafvordering van de Russische Federatie, 2001

6.1.4 Websites

- Coming Out: <http://www.comingoutspb.ru/en/en-home>
- Doctors to Children Russia: <http://www.globalgiving.org/projects/foster-family-support-for-50-children-in-russia/updates/>
- Europese Hof voor de Rechten van de Mens: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- Every Child Charity Russia: <http://www.everychild.org.uk/russia>
- Heritage Index of Economic Freedom: <http://www.heritage.org/index/country/russia>
- ICRC: <http://www.icrc.org/>
- IDMC: <http://www.internal-displacement.org/europe-the-caucasus-and-central-asia/russian-federation>
- IOM: http://moscow.iom.int/aboutus_iominrussia.html
- Iorphan.org: <http://www.iorphan.org/uk/orphanages.asp>
- Kavkaz Center: <http://www.kavkazcenter.com/eng/>
- Kremlin: <http://eng.news.kremlin.ru/>
- LGBT Network: <http://www.lgbtnet.ru/en/content/who-are-we>
- Minority Rights Group International: <http://www.minorityrights.org>
- Ombudsman voor kinderrechten: <http://english.rfdeti.ru/index.php>
- Onderzoekscomité Russische Federatie: <http://en.sledcom.ru/>
- OVSE: <http://www.osce.org>
- Parlementaire Monitor: <http://www.parlementairemonitor.nl>
- Procureur-generaal Russische Federatie: <http://eng.genproc.gov.ru/management/genprokuror/>
- Queer Russia:
- Raad van Europa Verdragen: <http://www.conventions.coe.int/Treaty>
- Russian Children's Fund <http://www.globalhand.org/en/search/organisation/organisation/25287?search=Global+Hand+non-profit+listing>
- Russian Children's Welfare Society: <http://www.rcws.org>
- Russische ministerie van Buitenlandse Zaken: <http://www.mid.ru>
- Social Institutions & Gender Index (SIGI): <http://genderindex.org>
- SOVA Center for Information and Analysis: <http://www.sova-center.ru/en/>
- Supporting Competition in the CIS countries: <http://ciscompetition.org/partnership/>
- Syostri: <http://www.owl.ru/eng/women/aiwo/sisters.htm>
- Transparency International: <http://www.transparency.org/gcb2013/country?country=russia>
- UNHCR Refworld: <http://www.refworld.org>
- UNHCR, Russian Federation: <http://www.unhcr.org/pages/49e48d456.html>
- Union of the Committee of Soldiers' Mothers in Russia: http://www.soldiers-mothers-rus.ru/index_en.html
- VN Verdragen: <http://www.treaties.un.org>
- WAVE: *Russian Federation*: <http://www.wave-network.org/country/russia>
- Wipolex: <http://www.wipo.int/wipolex/en>

6.2 Kaarten Russische Federatie en de Noordelijke Kaukasus

Russische Federatie (bron:Geology.com)

Noordelijke Kaukasus (bron: RFE/RL.org)